
Trening orientacji przestrzennej dla osób niewidomych i słabowidzących (TOPON)

STANDARD KSZTAŁCENIA INSTRUKTORÓW ORIENTACJI PRZESTRZENNEJ I MOBILNOŚCI

Warszawa 2023

Lider Projektu

Partnerzy Projektu

Spis treści

SŁOWNIK PODSTAWOWYCH POJĘĆ I SKRÓTÓW	4
1. Wstęp.....	6
2. Orientacja w przestrzeni i jej znaczenie dla funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku	7
2.1. Orientacja przestrzenna i mobilność – wyjaśnienia terminologiczne	8
2.2. Rys historyczny szkoleń z zakresu orientacji przestrzennej	11
2.3. Rys historyczny wprowadzenia i rozwoju posługiwania się białą laską.....	13
3. Specyfika pracy instruktora orientacji przestrzennej i mobilności i charakterystyka zawodu ...	15
3.1. Cel istnienia zawodu	15
3.2. Zakres czynności	15
3.3. Warunki i środowisko pracy	16
3.4. Adresaci wsparcia	16
4. Zasady rekrutacji na szkolenia z O&M.....	18
4.1. Kandydaci na instruktorów orientacji przestrzennej i mobilności	18
4.2. Podnoszenie kwalifikacji instruktorów orientacji przestrzennej i mobilności	19
4.3. Ścieżka awansu	20
5. Kodeks Etyki Zawodowej instruktora O&M	22
5.1. Obowiązki instruktora O&M wobec osób z niepełnosprawnością wzroku (uczestników procesu nauczania orientacji przestrzennej i mobilności)	22
5.2. Obowiązki dotyczące podnoszenia świadomości społecznej.....	24
5.3. Obowiązki wynikające z wykonywanego zawodu	24
5.4. Obowiązki wobec współpracowników i innych specjalistów.....	25
6. Program kształcenia instruktorów orientacji przestrzennej i mobilności	26

6.1. Założenia programu kształcenia	26
6.2. Charakterystyka osób prowadzących zajęcia	28
6.3. Plan kształcenia instruktorów O&M	30
6.4. Treści kształcenia w modułach	37
6.5. Charakterystyka metod kształcenia	130
6.6. Charakterystyka sposobów weryfikacji efektów uczenia się	133
6.7. Warunki ukończenia szkolenia	135
6.8. Zalecenia dotyczące doskonalenia zawodowego instruktorów O&M	136
7. Bibliografia	139
8. Literatura i źródła tematyczne	143
9. Spis tabel	157
10. Załączniki	159
10.1. Załącznik 1 – Wzór zaświadczenia lekarskiego	160
10.2. Załącznik 2 – Wzór karty praktykanta	162
10.3. Załącznik 3 – Wzór karty egzaminu praktycznego	165
10.4. Załącznik 4 – Wzór certyfikatu	167

SŁOWNIK PODSTAWOWYCH POJĘĆ I SKRÓTÓW

Czynny instruktor/instruktor O&M – osoba, która przystępując do rekrutacji na szkolenie, prowadzi nauczanie w zakresie O&M osób z niepełnosprawnością wzroku.

ECTS – Europejski System Transferu Punktów (ang. European Credit Transfer System) jest zbiorem procedur, które zostały opracowane przez Komisję Europejską. Jego zasadniczym celem jest ujednoczenie reguł prawnych odnoszących się do procesu organizacji studiów.

Instruktor/instruktor orientacji przestrzennej i mobilności – oznacza zarówno nauczyciela/nauczycielkę orientacji przestrzennej działającego w obszarze systemu oświaty (nauczyciel niewidomych i słabowidzących – tyflopédagog – specjalizacja 235203 w Klasyfikacji zawodów i specjalizacji prowadzonej przez ministra właściwego do spraw pracy, Dz.U. z 25 stycznia 2018 r. poz. 227), jak i instruktora O&M / instruktorkę O&M działającego w systemie polityki społecznej oraz zdrowia.

IPNOM – indywidualny program nauczania orientacji przestrzennej i mobilności.

Jednostka szkoląca – każdy podmiot, który realizuje szkolenie z O&M dla osób chcących być instruktorami O&M lub dla instruktorów O&M w ramach doskonalenia zawodowego.

KPON – Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, Art. 1 (Dz. U. z 2012, poz. 1169).

NFZ – Narodowy Fundusz Zdrowia.

Ocena funkcjonalna – określenie poziomu funkcjonowania osoby z niepełnosprawnością wzroku w zakresie orientacji przestrzennej i bezpiecznego, samodzielnego, poruszania się.

Orientacja przestrzenna i mobilność (O&M) – jest to proces poznawczy m.in. posługiwania się wszystkimi możliwymi zmysłami w celu określenia własnego położenia i relacji względem istotnych obiektów w otoczeniu. Mobilność to termin używany dla oznaczenia zdolności do przemieszczania się z jednego określonego miejsca do innego.

Osoba z niepełnosprawnością – za KPON: osoba, która ma długotrwale naruszoną sprawność fizyczną, umysłową, intelektualną lub w zakresie zmysłów, co może, w oddziaływaniu z różnymi barierami, utrudniać jej pełny i skuteczny udział w życiu społecznym na zasadzie równości z innymi osobami.

Osoba z niepełnosprawnością wzroku – osoba z wrodzoną lub nabytą dysfunkcją wzroku (niewidzeniem lub słabowzrocznością), która w oddziaływaniu z różnymi barierami, może mieć utrudniony pełny i efektywny udział w życiu społecznym na zasadzie równości z innymi osobami.

PFRON – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Portfolio – zbiór dokumentów, materiałów (np. indywidualny program nauczania orientacji przestrzennej i mobilności), dokumentacji fotograficznej lub filmowej z prowadzonych zajęć z uczestnikiem.

POZ – podstawowa opieka zdrowotna.

Program kształcenia – program kształcenia instruktorów O&M, o którym mowa w niniejszym standardzie, realizowany w formie kursu, szkolenia, studiów wyższych lub podyplomowych.

Odbiorcą programu kształcenia jest słuchacz.

Program nauczania – program nauczania O&M osób z niepełnosprawnością wzroku, realizowany przez instruktora O&M. Odbiorcą programu nauczania jest uczeń/uczestnik szkolenia.

Słuchacz – osoba, która uczestniczy w kursie lub szkoleniu lub studiach podyplomowych z zakresu nauczania orientacji przestrzennej i mobilności.

Szkolenie z orientacji przestrzennej – kurs, szkolenie, studia wyższe lub podyplomowe w zakresie O&M, realizowane przez jednostkę szkolącą według programu kształcenia określonego w niniejszym standardzie, przygotowujące osoby do nauczania orientacji przestrzennej i mobilności.

Uczestnik szkolenia (uczeń) – osoba z niepełnosprawnością wzroku, która jest nauczana orientacji przestrzennej i mobilności. Pod tym pojęciem rozumiemy zarówno dziecko, osobę w wieku nastoletnim, jak i osobę dorosłą.

1. Wstęp

Orientacja przestrzenna jest jednym z elementów rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku. Obecnie każdy z podmiotów, prowadzących szkolenia z zakresu O&M, naucza instruktorów O&M w oparciu o własne programy. Brak jednego standardu kształcenia instruktorów O&M powoduje, że instytucje, przygotowujące do zawodu instruktora, stosują różne programy nauczania i podejścia.

Prezentowany standard zawiera kompleksowy program kształcenia instruktorów orientacji O&M, jak również doskonalenia zawodowego tych z nich, którzy wcześniej uzyskali stosowne kwalifikacje.

Materiał został opracowany w ramach projektu pozakonkursowego pt. „Trening orientacji przestrzennej dla osób niewidomych i słabowidzących (TOPON)”, finansowanego ze środków Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (POWER) 2014-2020, Działanie 4.3 Współpraca ponadnarodowa. Jego Liderem jest Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, a Partnerami Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, Polski Związek Niewidomych, Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi Stowarzyszenie oraz Instituttet for Blinde og Svagsynede z Danii.

W standardzie przedstawiono specyfikę pracy i określono wymagania na stanowisku instruktora O&M oraz opracowane zostały zasady rekrutacji i program kształcenia instruktorów orientacji przestrzennej i mobilności.

Standard kierowany jest do wszystkich podmiotów, które chcą rozpocząć lub kontynuować działania związane z przygotowywaniem instruktorów (lub podnoszeniem ich kwalifikacji) w obszarze orientacji przestrzennej i mobilności, jak również nauczaniem O&M. Jak wynika z prognoz World Health Organization, w przyszłości liczba osób mających problemy z widzeniem będzie dramatycznie wzrastać, głównie ze względu na starzenie się społeczeństwa i zmiany stylu życia¹, a zdolność do samodzielnego poruszania się tej grupy osób, jest jednym z głównych uwarunkowań ich aktywności w każdej sferze życia.

¹ *World report on vision*, Geneva: World Health Organization, 2019.

2. Orientacja w przestrzeni i jej znaczenie dla funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku

Utrata wzroku lub jego znaczne osłabienie w okresie dorosłości trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych. Wśród konsekwencji niepełnosprawności wzroku w kontekście dorosłości wymienia się m.in.:

- ograniczenie możliwości poruszania się i orientowania w przestrzeni;
- ograniczenie możliwości w zakresie wykonywania codziennych czynności warunkujących samodzielność (np. przygotowywanie posiłków);
- trudności w zakresie swobodnego komunikowania się za pomocą pisma, korzystania z graficznych aspektów komunikacji oraz dostępu do informacji np. o możliwościach uzyskiwania pomocy medycznej, psychologicznej i socjalnej.

Konsekwencją utraty widzenia lub jego osłabienia w okresie dorosłości mogą być także zmiany dokonujące się w sferze psychicznej i społecznej, takie jak:

- dezorganizacja osobowości;
- utrata poczucia „pełnowartościowości”;
- izolacja społeczna.

Nie bez znaczenia dla funkcjonowania człowieka jest także utrata niezależności osobistej, a czasem również finansowej. Wyzwaniem jest także funkcjonowanie osoby niewidomej w przestrzeni publicznej².

Jednym z głównych problemów, wynikającym z braku wzroku, występującym niezależnie od wieku jest orientacja przestrzenna i samodzielne poruszanie się. Osoby niewidome i słabowidzące napotykać trudności w szybkim pozyskiwaniu informacji o otoczeniu oraz interpretowaniu przestrzeni, w której się znajdują. Aby uzyskać jak najwięcej informacji, wykorzystują one wskazówki płynące z pozostałych zmysłów i na ich podstawie tworzą obraz

² Walkiewicz-Krutak M., *Wsparcie dorosłych osób z niepełnosprawnością wzroku w zakresie rozwijania orientacji w przestrzeni i samodzielnego przemieszczania się oraz czynności życia codziennego na przykładzie działalności organizacji pozarządowych* [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., M. Dycht, E. Śmiechowska-Petrovskij (red.), *Kluczowe zagadnienia tyflopedagogiki i nauk pokrewnych*, Kraków: Wydawnictwo Impuls, 2020.

rzeczywistości. Ponadto, bezwzrokowe przemieszczanie się wymaga również dobrej sprawności motorycznej, a także umiejętności posługiwania się białą laską lub inną pomocą rehabilitacyjną wykorzystywaną do poruszania się³. Z tego też powodu, umiejętność bezpiecznego i samodzielnego poruszania się wymaga ciągłego doskonalenia. Pomocne w tym zakresie jest wsparcie specjalistów – instruktorów orientacji przestrzennej i mobilności.

Autonomiczne, bezpieczne i satysfakcjonujące funkcjonowanie dorosłej osoby niewidomej w przestrzeni miejskiej może wynikać z dobrze zaprojektowanej i starannie zrealizowanej koncepcji rozwijania orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się. Proces uczenia się przestrzeni, planowania i realizowania w niej własnego ruchu, zapoczątkowany we wczesnym okresie życia, wspomagany w okresie przedszkolnym i nauki szkolnej, zintensyfikowany w okresie adolescencji, dostosowany do potrzeb i możliwości osoby z niepełnosprawnością wzroku, powinien prowadzić do osiągnięcia optymalnego poziomu umiejętności, warunkującego niezależność w zakresie orientacji i lokomocji. Możliwość samodzielnego poruszania się, jak również kreatywnego rozwiązywania rozmaitych problemów, jakie osoba niewidoma napotyka w tym zakresie, wpływa pozytywnie także na inne sfery funkcjonowania. Efektywne wspomaganie orientowania się w przestrzeni i bezpiecznego, samodzielnego poruszania się „od narodzin do dorosłości” jest integralną częścią oddziaływań rehabilitacyjnych, umożliwiających osobom niewidomym aktywne życie społeczne, zawodowe, rodzinne⁴.

2.1. Orientacja przestrzenna i mobilność – wyjaśnienia terminologiczne

Orientacja jest sprawnością w zakresie poznawania swojego otoczenia i zachodzących w nim relacji czasowo-przestrzennych. Samodzielne poruszanie się, czyli lokomocja – to umiejętność

³ Miler-Zdanowska, K., *Rozwój umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej u dzieci niewidomych w wieku wczesnoszkolnym. Studium teoretyczno-empiryczne*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2021.

⁴ Walkiewicz-Krutak M., „*Od narodzin do dorosłości*” – wspomaganie rozwoju umiejętności w zakresie orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się dzieci i młodych osób niewidomych [w:] Czerwińska K., Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), *Tyflopedagogika wobec współczesnej przestrzeni edukacyjno-rehabilitacyjnej*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015 oraz Walkiewicz-Krutak M., *Wsparcie dorosłych osób z niepełnosprawnością wzroku w zakresie rozwijania orientacji w przestrzeni i samodzielnego przemieszczania się oraz czynności życia codziennego na przykładzie działalności organizacji pozarządowych* [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., M. Dycht, E. Śmiechowska-Petrovskij (red.), *Kluczowe zagadnienia tyflopedagogiki i nauk pokrewnych*, Kraków: Wydawnictwo Impuls, 2020.

bezpiecznego przemieszczania się osoby poprzez jej własny efektywny ruch. Punktem wyjścia większości definicji orientacji w przestrzeni jest założenie, że orientowanie się i poruszanie się w przestrzeni odnoszą się do umiejętności i sposobów przemieszczania się, mających zapewnić osobie niewidomej niezależność i bezpieczeństwo.

Małgorzata Walkiewicz-Krutak⁵, dokonując analiz stosowanej w literaturze terminologii w obszarze orientacji przestrzennej osób niewidomych i słabowidzących, przytacza najważniejsze ustalenia terminologiczne. Według Stevena LaGrow⁶ orientowanie się to umiejętność ustalenia i utrzymania świadomości własnej pozycji w przestrzeni, podczas gdy poruszanie się odnosi się do przemieszczania się w przestrzeni w bezpieczny i efektywny sposób. William Jacobson⁷ definiuje orientację jako umiejętność wykorzystania wszystkich możliwych zmysłów do określenia własnej pozycji w przestrzeni, a orientację i poruszanie się osób niewidomych określa jako proces uczenia się pojęć, umiejętności i technik niezbędnych do bezpiecznego i sprawnego poruszania się w każdym otoczeniu i w różnych warunkach środowiskowych. Definicje, w których ujęto również czynniki mające wpływ na procesy orientowania się i poruszania się w przestrzeni, zaproponowali Jadwiga Kuczyńska-Kwapisz i Jacek Kwapisz⁸. Według tych autorów, orientację przestrzenną można określić jako sprawność jednostki w zakresie poznawania swojego otoczenia oraz zachodzących w nim relacji czasowych i przestrzennych. Istotne są tu procesy poznawcze, zasób pojęć, znajomość schematu ciała, wyobraźnia przestrzenna, wiedza o otoczeniu, operowanie relacjami odległości i czasu. Z kolei lokomocję autorzy określili jako przemieszczanie się osoby z miejsca na miejsce i wskazali na jej zależność od poziomu rozwoju cech motorycznych, m.in.: zręczności, siły, szybkości, wytrzymałości, koordynacji, równowagi, a także od takich umiejętności jak prawidłowy chód i bieg, postawa, utrzymanie kierunku marszu, wykonywanie dokładnych zwrotów⁹. Zintegrowanie tych dwóch obszarów oddziaływań w praktyce dydaktycznej – jednoczesne rozwijanie orientacji w przestrzeni i wyposażenie osoby niewidomej w umiejętności i narzędzia, pozwalające na coraz

⁵ Walkiewicz-Krutak M., „*Od narodzin do dorosłości...*”

⁶ LaGrow S. J., *Improving Perception for Orientation and Mobility* [w:] Wiener W. R., Welsh R. L., Blasch B. B. (red.), *Foundations of Orientation and Mobility, Volume II: Instructional Strategies and Practical Applications*, New York: American Foundation for the Blind Press, 2019, s. 3-27.

⁷ Jacobson W.H., *The Art and Science of Teaching Orientation and Mobility to Persons with Visual Impairments*, rozdział 5 *Basic Long Cane and Self-Familiarization Skills*, New York: American Foundation for the Blind Press, 2013, s. 133-166.

⁸ Kwapisz J., Kuczyńska-Kwapisz J., *Orientacja przestrzenna i poruszanie się niewidomych oraz słabowidzących*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1990 oraz Kuczyńska-Kwapisz J., Kwapisz J., *Rehabilitacja osób niewidomych i słabowidzących: przewodnik*, Warszawa: Wydawnictwo Interart, 1996.

⁹ Tamże.

większą samodzielność w zakresie lokomocji, pozwala na celowe i bezpieczne poruszanie się, a tym samym umożliwia aktywność w życiu społecznym i zawodowym.

Proces uczenia się orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się, ze względu na jego wielowątkowość i różnorodność realizowanych celów (uwarunkowanych przede wszystkim wiekiem i potrzebami osoby niewidomej), powinien być wielostopniowy i rozłożony w czasie. Dla osoby doświadczającej wrodzonego braku wzroku – strategię rozwijania, wspomagania i uczenia się rozmaitych aspektów związanych ze zwiększaniem rozumienia przestrzeni, planowania i realizowania efektywnej oraz bezpiecznej lokomocji, powinny być rozpoczęte we wczesnym okresie niemowlęcym i kontynuowane w biegu życia¹⁰.

Podczas przemieszczania się osoby z niepełnosprawnością wzroku mogą korzystać z kilku sposobów poruszania się.

Literatura przedmiotu wskazuje cztery podstawowe metody poruszania się:

- z widzącym przewodnikiem;
- z długą laską;
- z psem przewodnikiem;
- z elektronicznymi pomocami wspomagającymi mobilność.

Wybór sposobu przemieszczania się uzależniony jest od wielu czynników. Najważniejsze z nich to:

- wiek;
- stopień utraty wzroku;
- poziom sprawności fizycznej, procesów poznawczych;
- sprawność w zakresie umiejętności orientowania się w przestrzeni;
- osobiste preferencje osoby z dysfunkcją wzroku;
- znajomość i złożoność terenu itp.¹¹.

Bardzo często osoby mające problemy wzrokowe korzystają z pomocy widzącego przewodnika.

Aby stosowanie takiej techniki poruszania się gwarantowało maksimum bezpieczeństwa, przewodnikiem powinna być osoba przeszkolona w tym zakresie (np.: rodzic, nauczyciel dziecka).

Ze względu na fakt, iż nie zawsze można korzystać z pomocy wykwalifikowanego przewodnika oraz

¹⁰ Walkiewicz-Krutak M., „*Od narodzin do dorosłości...*”

¹¹ Czerwińska W.K., Miler-Zdanowska K. (red.), *Tyflopedagogika wobec różnorodności współczesnych wyzwań edukacyjno-rehabilitacyjnych*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2017.

na ograniczenia samodzielności osoby prowadzonej, technika ta powinna być wykorzystywana tylko w uzasadnionych przypadkach np. zanim dziecko niewidome nauczy się posługiwania laską. Nieco innym rozwiązaniem jest korzystanie z pomocy psa przewodnika. Nie wszystkie osoby niewidome mogą lub chcą poruszać się z psem przewodnikiem, z kolei dzieci i młodzież nie są w stanie spełnić warunków, jakie są konieczne, aby posiadać takiego psa.

Osoby z dysfunkcją wzroku mogą poruszać się samodzielnie także przy wykorzystaniu elektronicznych narzędzi wspomagających mobilność (detektorów przeszkód) oraz elektronicznych narzędzi nawigacyjnych (aplikacji mobilnych). Aktualnie bardziej popularne wśród osób niewidomych są jednak aplikacje wykorzystywane do nawigacji. Pozwalają one ustalić kierunki świata, kontrolować odległości, ustalić nazwy ulic/skrzyżowań, nazwy mijanych punktów orientacyjnych, lokalizację budynków, przystanków itp.¹².

Jednak nadal najbardziej powszechną i dostępną pomocą, wykorzystywaną przez osoby niewidome i słabowidzące do samodzielnego poruszania się, jest biała, długa laska. Może z niej korzystać małe dziecko, uczeń szkoły podstawowej, a także osoba dorosła. Wiek w tym wypadku nie ma znaczenia, ważne jest odpowiednie przeszkolenie i trening w tym zakresie. Pomoc ta od dawna uznawana jest za skuteczny środek pomagający w poruszaniu się¹³.

2.2. Rys historyczny szkoleń z zakresu orientacji przestrzennej

Początki nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością wzroku związane są ze skutkami II wojny światowej. Do Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej powróciło tysiące ociemniałych żołnierzy, którzy stracili wzrok na polu walki. Aby im pomóc, w 1944 roku powstał specjalny komitet wojskowy do spraw szkolenia niewidomych żołnierzy. Jednym z jego członków był dr Richard Hoover, który kierował zespołem pracującym nad zagadnieniem samodzielnego poruszania się osób niewidomych i słabowidzących. Pod jego przewodnictwem opracowano system

¹² Czerwińska W.K., Miler-Zdanowska K. (red.), *Tyflopedagogika wobec różnorodności.....*

¹³ Miler-Zdanowska K., *Orientacja przestrzenna dzieci z dysfunkcją wzroku – droga do niezależności* [w:] Witczak-Nowotna J. (red.), *Wspomaganie uczniów z dysfunkcją wzroku w szkołach ogólnodostępnych*, Warszawa: Wydawnictwo Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Warszawskiego, 2010 oraz Miler-Zdanowska K., *Czynniki warunkujące nauczanie orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z dysfunkcją wzroku* [w:] Czerwińska K., Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), *Tyflopedagogika we współczesnej przestrzeni edukacyjno-rehabilitacyjnej*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015.

nauczania orientacji przestrzennej oraz samodzielnego poruszania się dla takich osób¹⁴. Stworzono metodykę prowadzenia zajęć, w której „[...] nauczyciel pracuje z jednym niewidomym metodą krok za krokiem”, czyli dopiero po osiągnięciu łatwiejszego etapu przechodzi do następnego.

Wprowadzono również długą, lekką laskę, a opracowaną technikę posługiwania się nią nazwano techniką Hoovera. Laska zmieniła swoje przeznaczenie – z przedmiotu wyróżniającego niewidomych w środowisku ludzi widzących na narzędzie umożliwiające samodzielne poruszanie się¹⁵. Pierwsze kursy dla instruktorów orientacji przestrzennej zorganizowano w 1961 roku w Boston College oraz w Western Michigan University. Tylko w ciągu 25 lat prowadzenia programu kursy ukończyło ponad 2 tys. instruktorów mobilności oraz wprowadzono 15 uniwersyteckich programów szkoleniowych¹⁶.

W Polsce do końca lat 70-tych ubiegłego wieku instruktorami orientacji przestrzennej były dobrze zrehabilitowane osoby niewidome, które przekazywały swoje doświadczenie (np.: Adolf Szyszko). W 1979 roku przeprowadzono pierwsze szkolenie instruktorów orientacji przestrzennej i mobilności, które trwało 6 tygodni i odbywało się na terenie Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego dla Dzieci Niewidomych w Laskach. Prowadzili je profesor Stanley Suterko (pracował w zespole Richarda Hoovera) i Dan Nelson. Kurs ten był w Polsce niezwykle nowatorski ze względu na sposoby szkolenia. Instruktorzy orientacji przestrzennej wykonywali wszystkie ćwiczenia praktyczne, mając oczy zasłonięte opaskami, aby lepiej zrozumieć trudności osób niewidomych. Ćwiczenia odbywały się w parach, a każda z osób mogła doświadczyć sytuacji nauczyciela oraz niewidomego ucznia¹⁷. Pierwsze wyszkolone na kursie osoby rozpoczęły pracę z uczniami z niepełnosprawnością wzroku w całej Polsce.

Jedną z osób wyszkolonych przez profesora Suterko była prof. Jadwiga Kuczyńska-Kwapisz. Kontynuowała i doskonaliła ona poznane metody nauczania orientacji przestrzennej, jak też prowadziła badania na temat skuteczności nauczania orientacji przestrzennej dzieci i młodzieży z dysfunkcją wzroku, w efekcie czego wprowadziła w 1986 roku do planu studiów w Wyższej Szkole Pedagogiki Specjalnej w Warszawie przedmiot „orientacja przestrzenna i samodzielne poruszanie

¹⁴ Kuczyńska-Kwapisz J., Kwapisz J., *Orientacja przestrzenna i poruszanie się niewidomych oraz słabowidzących*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1990.

¹⁵ Garbat M., *Historia niepełnosprawności. Geneza i rozwój rehabilitacji, pomocy technicznych oraz wsparcia osób z niepełnosprawnościami*, Gdynia: Wydawnictwo Novae Res, 2013.

¹⁶ Kuczyńska-Kwapisz J., Kwapisz J., *Orientacja przestrzenna i poruszanie się...*

¹⁷ Tamże

się niewidomych”. W ramach współpracy międzynarodowej w latach 1995-2000 dr Antonina Adamowicz-Hummel kierowała w Wyższej Szkole Pedagogiki Specjalnej (obecnie Akademii Pedagogiki Specjalnej) trzema edycjami Polsko-Amerykańskich Podyplomowych Studiów w zakresie Rehabilitacji Podstawowej i Orientacji Przestrzennej Niewidomych i Słabo Widzących Dorosłych. Akademia Pedagogiki Specjalnej od początku lat 80-tych nieprzerwanie do dziś kształci Instruktorów orientacji przestrzennej i mobilności w ramach studiów tyflopedagogicznych.

W Polsce, oprócz kształcenia akademickiego, instruktorzy orientacji przestrzennej i mobilności mogli uzyskiwać kwalifikacje do wykonywania tego zawodu poprzez udział w ośmiotygodniowych kursach organizowanych przez Polski Związek Niewidomych w Bydgoszczy oraz w kursach organizowanych przez Zarząd Główny Polskiego Związku Niewidomych w Warszawie (kursy w latach 2007, 2014). W ostatnich latach odbyły się także dwie edycje kursów, których organizatorem był Okręg Śląski PZN (kursy w latach 2020-2022).

2.3. Rys historyczny wprowadzenia i rozwoju postępowania się białą laską

Przyjmuje się, że pomysłodawcą wykorzystania laski do samodzielnego poruszania się był ociemniały na skutek wypadku w 1921 r. brytyjski fotograf James Biggs. Dla poprawy swojego bezpieczeństwa, w trakcie samodzielnych spacerów, wykorzystywał elegancką laskę. Doświadczenia, często trudne i nieprzyjemne, skłoniły Biggsa do poprawy widoczności laski, którą pomalował białą farbą, aby zwracała uwagę przechodniów. Efekt przerósł oczekiwania ociemniałego fotografa. Swym doświadczeniem Biggs dzielił się z innymi osobami z niepełnosprawnością wzroku, rekomendując im korzystanie z białej laski.

W 1931 roku pomysł wykorzystania białej laski przez osoby z dysfunkcją wzroku rozpowszechniła Peguilly d'Herbement - francuska arystokratka, która uruchomiła ogólnokrajowy ruch na rzecz białej laski we Francji). Rozpowszechniła ona pomysł używania białej laski, dzięki czemu powstały różne jej typy i rodzaje. Dzięki wzmiankom w brytyjskiej prasie i radiu pomysł zaczerpnął Królewski Narodowy Instytut dla Niewidomych w Londynie, który od 1932 rekomendował i rozdawał białe laski niewidomym i ociemniałym Brytyjczykom.

Z czasem biała laska rozpowszechniła się na całym świecie. Dzięki działającym na rzecz osób niewidomych organizacjom i klubom oraz organizowanym przez nich akcjom popularyzatorskim,

kongres USA uchwalił w 1964 r. dzień 15 października jako Dzień Bezpiecznej Białej Laski, a od 1970 święto to jest obchodzone na całym świecie jako Międzynarodowy Dzień Białej Laski.

W Polsce założycielka Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi – Róża Czacka - wprowadziła w szkołach i internatach w ośrodku w Laskach pierwsze próby nauki orientacji przestrzennej i bezpiecznego poruszania się. W tamtym okresie systematyczna nauka orientacji przestrzennej w usprawnianiu osób niewidomych była nowością – a zakład realizujący wskazania Czackiej był innowatorem w tej dziedzinie w Polsce¹⁸.

W postępowaniu rehabilitacyjnym zaczęto akcentować indywidualizację:

- indywidualne programy terapeutyczne;
- pracę z jednym uczniem;
- odmienne postępowanie z człowiekiem ociemniałym i niewidomym od urodzenia;
- maksymalne wykorzystywanie wzroku i posługiwanie się - w miarę potrzeb - pomocami optycznymi przez osoby z użyteczną zdolnością widzenia;
- indywidualne tempo pracy.

Do samodzielnego poruszania się zaczęto używać tzw. długiej laski (dotąd nie nauczano specjalnej techniki z jej zastosowaniem, używano jedynie krótkiej laski sygnalizującej).

Warto podkreślić, że już w 1928 r. Czacka instruowała, jak prowadzić orientację przestrzenną i organizować samodzielne poruszanie się osób niewidomych: „Gdy niewidomy jest w domu lub w miejscowości dobrze sobie znanej, nie należy zanadto skwapliwie śpieszyć mu z pomocą, gdyż często jest mu to nieprzyjemne. Jednak trzeba się w tym kierować roztropnością i przychodzić niewidomym z pomocą wtedy, kiedy o to proszą lub jeżeli jakaś nieprzewidziana przeszkoda stoi im na drodze. Trzeba niewidomych przyzwyczajać, by jak najprędzej sami umieli dawać sobie radę”¹⁹.

¹⁸ Dycht M., *Zmiany w kształceniu osób z niepełnosprawnością wzroku na przestrzeni wieków* [w:] Czerwińska K., Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), *Tyflopedagogika we współczesnej przestrzeni edukacyjno – rehabilitacyjnej*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015 oraz Kuczyńska-Kwapisz J., Kwapisz J., *Rehabilitacja osób niewidomych i słabowidzących: przewodnik*, Warszawa: Wydawnictwo Interart, 1996.

¹⁹ Dycht M., *Zmiany w kształceniu osób z niepełnosprawnością wzroku...*

3. Specyfika pracy instruktora orientacji przestrzennej i mobilności i charakterystyka zawodu

3.1. Cel istnienia zawodu

Celem istnienia zawodu jest zapewnienie nauki O&M osobom z niepełnosprawnością wzroku, które takiego wsparcia potrzebują. Instruktor, w oparciu o potrzeby i umiejętności osoby z niepełnosprawnością wzroku, prowadzi indywidualne zajęcia, a w ich efekcie osoba ta nabędzie lub podniesie swoje kompetencje w orientacji przestrzennej i samodzielnym, bezpiecznym, poruszaniu się.

Pracodawcą dla instruktorów O&M są podmioty, które mogą realizować programy nauczania O&M (w szczególności organizacje pozarządowe, szkoły, poradnie pedagogiczno-psychologiczne, podmioty wykonujące działalność leczniczo-opiekuńczą itp.).

3.2. Zakres czynności

Do zadań instruktora O&M należy w szczególności:

- przeprowadzanie oceny funkcjonalnej umiejętności osoby z niepełnosprawnością wzroku w zakresie O&M;
- przygotowanie indywidualnego programu nauczania O&M (IPNOM) w oparciu o analizę potrzeb osoby z niepełnosprawnością wzroku oraz wyniki oceny funkcjonalnej;
- prowadzenie zajęć z orientacji przestrzennej, zgodnie z wypracowanym IPNOM;
- współpraca z innymi specjalistami oraz z otoczeniem osoby z niepełnosprawnością wzroku;
- monitorowanie postępów w szkoleniu, analiza wyników, wyciąganie wniosków i modyfikacja programu nauczania;
- ewaluacja pracy własnej;
- samokształcenie i doskonalenie zawodowe;

- prowadzenie dokumentacji zajęć z orientacji przestrzennej i mobilności.

3.3. Warunki i środowisko pracy

Zajęcia mają formę indywidualną (jeden instruktor / jedna instruktorka pracuje z jednym uczestnikiem szkolenia), co daje możliwość dostosowania programu nauczania do poziomu umiejętności uczestnika i jego tempa nauki.

Czas trwania zajęć i pora ustalane są indywidualnie w zależności od możliwości obu stron.

Metody pracy są dostosowywane do potrzeb i możliwości edukacyjno-rozwojowych osób z niepełnosprawnością wzroku.

Zajęcia nie są statyczne, lecz zapewniają dużo aktywności ruchowej, szczególnie przy przemieszczaniu się pieszo.

Nauka O&M odbywa się w różnorodnej przestrzeni – wewnątrz budynków (mieszkalnych, użyteczności publicznej), w środkach transportu publicznego, w przestrzeni otwartej, w różnych warunkach atmosferycznych, a także o różnych porach, w zależności od realizowanych treści programu nauczania O&M i ustaleń między instruktorem a osobą z niepełnosprawnością wzroku. Instruktor realizuje zajęcia z zachowaniem zasad bezpieczeństwa i higieny pracy.

Praca wymaga odpowiedzialności za bezpieczeństwo własne i osoby szkolonej, a także odporności na stres, który może pojawić się w związku z nieprzewidywanymi sytuacjami podczas nauczania orientacji przestrzennej i mobilności.

3.4. Adresaci wsparcia

Adresatami wsparcia oferowanego przez instruktorów O&M są osoby z wrodzoną lub nabytą niepełnosprawnością wzroku w każdym wieku, w tym z niepełnosprawnością sprzężoną. Osoby te, z powodu braku lub ograniczonej zdolności widzenia, nie są w stanie odbierać lub poprawnie interpretować sygnałów wizualnych istotnych dla sprawnego przemieszczania się.

Nauczanie O&M przez instruktora dostosowane jest do umiejętności, predyspozycji i potrzeb każdego niepełnosprawnego uczestnika. Uwzględnia ono wiele istotnych zmiennych, takich jak: wiek, okres życia, w którym nastąpiła utrata/pogorszenie wzroku, rokowanie, konkretne ograniczenia wynikające z danego schorzenia, kondycja psychofizyczna, sprzężone

niepełnosprawności, umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami asystującymi, wykorzystania słuchu, echolokacji itp.

Instruktorzy O&M powinni swoją wiedzą wesprzeć również osoby z bliższego otoczenia osoby z niepełnosprawnością wzroku. Może to dotyczyć przeszkolenia członków rodziny, nauczycieli, kolegów z klasy czy pracodawców, w jaki sposób i w jakim zakresie udzielać pomocy osobie z niepełnosprawnością wzroku (np. jak być przewodnikiem, jak opisywać przestrzeń itp.), może to być również konsultacja w kwestii dostosowania mieszkania, pokoju, budynku, klasy, miejsca pracy do potrzeb osoby niewidomej czy słabowidzącej.

4. Zasady rekrutacji na szkolenia z O&M

4.1. Kandydaci na instruktorów orientacji przestrzennej i mobilności

Rekrutacja składa się z dwóch etapów: formalnego oraz merytorycznego.

4.1.1. Etap I formalny

Kandydat na instruktora O&M musi spełniać podstawowe warunki, do których należą:

- ukończone studia wyższe;
- brak przeciwwskazań do pracy na stanowisku instruktora orientacji przestrzennej i mobilności (zaświadczenie od lekarza według wzoru stanowiącego Załącznik 1 do standardu).

4.1.2. Etap II merytoryczny

Osoba spełniająca wymogi określone w etapie formalnym zostaje zakwalifikowana do drugiego etapu rekrutacji – rozmowy kwalifikacyjnej z wykorzystaniem aktywnych form angażowania kandydatów, np. wykonywania zadań.

Podczas rozmowy kwalifikacyjnej ocenie podlegać powinny między innymi następujące obszary:

- motywacja do pracy w charakterze instruktora orientacji przestrzennej i mobilności;
- zgodność oczekiwań kandydata z ofertą szkolenia;
- wiedza na temat roli i zadań instruktora orientacji przestrzennej i mobilności;
- doświadczenie zawodowe bądź pozazawodowe w kontaktach z osobami z niepełnosprawnością, w tym z niepełnosprawnością wzroku;
- świadomość swoich mocnych stron i potrzeb w zakresie dalszego rozwoju;
- możliwość wykorzystania zdobytych kwalifikacji;
- umiejętność swobodnego komunikowania się;
- umiejętność radzenia sobie w sytuacjach trudnych.

4.2. Podnoszenie kwalifikacji instruktorów orientacji przestrzennej i mobilności

Rekrutacja składa się z dwóch etapów: formalnego oraz merytorycznego.

4.2.1. Etap I formalny

Instruktor orientacji przestrzennej i mobilności, który chce podnieść swoje kwalifikacje w nauczaniu orientacji przestrzennej, musi spełniać podstawowe warunki, do których należą:

- uprawnienia do nauczania O&M (ukończony kurs/szkolenie/studia podyplomowe lub ukończone studia wyższe, uprawniające do nauczania O&M - w suplemencie powinna być informacja o zrealizowanych przedmiotach z zakresu orientacji przestrzennej);
- brak przeciwwskazań do pracy na stanowisku instruktora O&M (zaświadczenie od lekarza według wzoru stanowiącego Załącznik 1 do standardu).

Zaświadczenie nie jest wymagane w przypadku czynnych instruktorów O&M.

4.2.2. Etap II merytoryczny

W trakcie rekrutacji z kandydatem przeprowadzana jest rozmowa, której celem będzie sprawdzenie motywacji do podniesienia kompetencji z zakresu orientacji przestrzennej, w tym możliwości wykorzystania zdobytych kwalifikacji.

Podczas rozmowy kwalifikacyjnej ocenie podlegać powinny między innymi następujące obszary:

- motywacja do pracy w charakterze instruktora O&M;
- zgodność oczekiwań kandydata z ofertą szkolenia;
- doświadczenie w pracy z osobami z niepełnosprawnością wzroku, w tym w nauczaniu O&M;
- możliwość wykorzystania zdobytych kwalifikacji.

4.3. Ścieżka awansu²⁰

4.3.1. Instruktor O&M I stopnia

Instruktor orientacji przestrzennej i mobilności O&M I stopnia to osoba:

1. Posiadająca uprawnienia do nauczania O&M zdobyte na kursach/szkoleniach/studiach podyplomowych lub ukończonych studiach wyższych I stopnia lub jednolitych studiach magisterskich, uprawniających do nauczania O&M (w suplemencie powinna być informacja o zrealizowanych przedmiotach z zakresu orientacji przestrzennej).
2. Prowadząca zajęcia z osobami z niepełnosprawnością wzroku w różnym wieku.
3. Prowadząca dokumentację klientów/uczniów.
4. Poszerzająca swoje kompetencje poprzez udział w szkoleniach, warsztatach, kursach oraz śledząca aktualną literaturę z zakresu tyflopedagogiki.

4.3.2. Instruktor O&M II stopnia

Instruktor orientacji przestrzennej i mobilności O&M II stopnia to osoba:

1. Posiadająca uprawnienia do nauczania O&M zdobyte na kursach/szkoleniach/studiach podyplomowych lub ukończonych studiach wyższych I stopnia lub jednolitych studiach magisterskich, uprawniających do nauczania O&M (w suplemencie powinna być informacja o zrealizowanych przedmiotach z zakresu orientacji przestrzennej).
2. Prowadząca co najmniej 5 lat zajęcia O&M z osobami z niepełnosprawnością wzroku w różnym wieku (minimum 300 udokumentowanych godzin dydaktycznych).
3. Prowadząca dokumentację klientów/uczniów.
4. Prowadząca superwizje, konsultacje, hospitacje dla instruktorów I stopnia.

²⁰ Dla instruktorów orientacji przestrzennej, którzy przed wejściem w życie niniejszych standardów ukończyli szkolenia o tematyce spójnej z programem szkolenia określonym w niniejszym standardzie, mają doświadczenie i umiejętności określone w niniejszym dokumencie oraz zrealizowali wymaganą liczbę godzin dla tych stanowisk, uprawnienia pozostają w mocy.

5. Prowadząca różnego rodzaju szkolenia, wykłady, kursy z zakresu orientacji przestrzennej i mobilności (dla rodziców, nauczycieli, instytucji działających na rzecz osób z niepełnosprawnością wzroku).
6. Poszerzająca swoje kompetencje poprzez udział w szkoleniach, warsztatach, kursach oraz śledząca aktualną literaturę z zakresu tyflopädagogiki.

5. Kodeks Etyki Zawodowej instruktora O&M

Celem pracy instruktorów O&M jest wsparcie osób z niepełnosprawnością wzroku w osiągnięciu możliwej maksymalnej samodzielności w poruszaniu się. Instruktorzy O&M mają świadomość szczególnej roli, jaką odgrywa umiejętność samodzielnego poruszania się w ogólnym rozwoju i funkcjonowaniu człowieka. Są oni gotowi wspierać każdego w osiągnięciu takiego stopnia samodzielności, który pozwoli mu jak najlepiej funkcjonować. Instruktorzy O&M zdobywają wiedzę i wykorzystują ją do realizacji postawionego sobie zadania we współpracy z przedstawicielami innych grup specjalistów, którzy uczestniczą w procesie rehabilitacji osoby z niepełnosprawnością wzroku. Jednocześnie, zobowiązują się oni do poszanowania praw osobistych osób korzystających z ich wsparcia i wiedzy.

W celu wypełnienia wyżej wymienionego zobowiązania instruktorzy O&M przestrzegają przyjętych norm zachowania w następujących czterech obszarach:

1. Obowiązki wobec osób z niepełnosprawnością wzroku (uczestników procesu nauczania orientacji przestrzennej i mobilności).
2. Obowiązki dotyczące podnoszenia świadomości społecznej.
3. Obowiązki wynikające z wykonywanego zawodu.
4. Obowiązki wobec współpracowników i innych specjalistów.

Obowiązkiem każdego instruktora O&M jest przestrzeganie zasad niniejszego Kodeksu Etyki Zawodowej.

5.1. Obowiązki instruktora O&M wobec osób z niepełnosprawnością wzroku (uczestników procesu nauczania orientacji przestrzennej i mobilności)

Instruktor O&M:

1. Szanuje godność każdego człowieka.
2. Nie może odmówić osobie z niepełnosprawnością wzroku należnych jej świadczeń ze względu na wiek, płeć, rasę, religię, pochodzenie etniczne lub orientację seksualną.

3. Nie może odmówić osobie z niepełnosprawnością wzroku prawa do skorzystania z zajęć O&M z powodu stopnia jej niesprawności, chyba że jest oczywiste, że nie będzie ona w stanie odnieść z nich minimalnych korzyści lub będzie to zagrażało jej życiu lub zdrowiu.
4. Zawsze dba o zachowanie najwyższego poziomu nauczania.
5. Podejmuje wszelkie niezbędne środki, mające zapewniać bezpieczeństwo osoby z niepełnosprawnością wzroku oraz gwarantować skuteczność nauczania.
6. Przestrzega zasady poufności, z wyjątkiem sytuacji, gdy wymaga tego prawo lub jeśli zachowanie tych informacji w tajemnicy narazi uczestnika procesu nauczania lub inną osobę na niebezpieczeństwo. W szczególności oznacza to, że nie ujawnia informacji na temat osoby z niepełnosprawnością wzroku, bez jej zgody, osobom trzecim, np. znajomym, rodzinie tej osoby.
7. Przed podjęciem pracy z osobą z niepełnosprawnością wzroku zbiera wszelkie informacje pozwalające na dokonanie rzetelnej analizy i oceny jej potrzeb oraz możliwości w zakresie orientacji przestrzennej i mobilności.
8. Współpracuje podczas tworzenia i realizacji planu rehabilitacji z osobą z niepełnosprawnością wzroku lub - w przypadku osób zależnych - z jej opiekunami prawnymi.
9. Podejmuje wszelkie decyzje dotyczące kontynuowania lub przerwania procesu rehabilitacji w zakresie O&M razem z osobą z niepełnosprawnością wzroku lub jej opiekunem prawnym i muszą one wynikać z analizy jej potrzeb, możliwości oraz osobistych preferencji i oczekiwań. Decyzje takie należy podejmować w najlepiej pojętym interesie osoby z niepełnosprawnością wzroku i muszą one być niezależne od tego, co będzie korzystne i dogodne dla innych osób lub instytucji.
10. Dostarcza wszelkich niezbędnych informacji na temat możliwości zakupu i rodzajów środków pomocy technicznych w zakresie O&M oraz wspólnie z osobą z niepełnosprawnością wzroku ustala, jaka pomoc najlepiej zaspokoi jej potrzeby z zakresu O&M.
11. Wspiera osobę z niepełnosprawnością wzroku w realizacji jej celów dotyczących orientacji przestrzennej i mobilności poprzez zwiększenie świadomości i wiedzy jej najbliższego otoczenia z tego zakresu.

12. Po zakończeniu cyklu zajęć udziela osobie z niepełnosprawnością wzroku - lub jej opiekunom prawnym - informacji o poziomie zrealizowania celów oraz obszarach wymagających dalszej pracy, jak również informacji na temat możliwości kontynuacji zajęć w tym zakresie.
13. Ma obowiązek poinformować osobę z niepełnosprawnością wzroku o potencjalnych możliwościach nieodpłatnego skorzystania z zajęć O&M – dopiero znając istniejące opcje i ich ograniczenia (np. długie terminy), osoba z niepełnosprawnością wzroku może podjąć decyzję o ewentualnym podpisaniu umowy prywatnej z wybranym specjalistą.

5.2. Obowiązki dotyczące podnoszenia świadomości społecznej

Instruktor O&M:

1. W miarę swoich możliwości działa na rzecz zwiększania świadomości społeczeństwa na temat znaczenia samodzielnego i bezpiecznego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku, rodzajów pomocy używanych w O&M oraz możliwości wspierania tych osób w codziennym funkcjonowaniu.
2. Może prowadzić działania edukacyjno-informacyjne z udziałem osoby z niepełnosprawnością wzroku dla osób lub podmiotów trzecich, pod warunkiem wcześniejszego uzyskania jej zgody.

5.3. Obowiązki wynikające z wykonywanego zawodu

Instruktor orientacji przestrzennej i mobilności:

1. Dbą o podnoszenie swoich kwalifikacji, poszerzanie warsztatu pracy i rozwój w dziedzinie O&M.
2. Dbą o podnoszenie jakości świadczonych usług oraz promocję zawodu wśród potencjalnych kandydatów.
3. Nie powinien angażować się w działania komercyjne, które mogą być sprzeczne z celami rehabilitacji osoby z niepełnosprawnością wzroku w zakresie orientacji przestrzennej i mobilności.

4. Prezentuje sprzęt rehabilitacyjny, książki lub inne materiały do nauki orientacji przestrzennej i mobilności w sposób bezstronny i profesjonalny.
5. Dbą o sprawiedliwe traktowanie wszystkich przedstawicieli swojej profesji, a także wspiera ich w przypadkach niesłusznego oskarżenia lub nieodpowiedniego potraktowania.
6. Reaguje na zauważone przypadki niekompetencji, bezprawnych działań i zachowań nieetycznych w praktyce zawodowej.
7. Przestrzega i promuje zasady niniejszego Kodeksu Etyki Zawodowej.

5.4. Obowiązki wobec współpracowników i innych specjalistów

Instruktor O&M:

1. Powinien dzielić się wiedzą i doświadczeniem w zakresie swojej specjalizacji.
2. Nie powinien proponować swoich zawodowych usług osobie, która pracuje z innym instruktorem orientacji przestrzennej i mobilności, chyba że zostało to z tym specjalistą uzgodnione lub jeśli wypełnił on już swoje powinności wobec osoby z niepełnosprawnością wzroku.
3. Powinien dbać o dobrą współpracę z innymi specjalistami, zaangażowanymi w proces rehabilitacji osoby z niepełnosprawnością wzroku, w celu maksymalizacji efektów tego procesu. Instruktor powinien przestrzegać wspólnych decyzji, podejmowanych przez zespół specjalistów, chyba że spowodują one naruszenie postanowień niniejszego Kodeksu.
4. Prowadzi rehabilitację osoby z niepełnosprawnością wyłącznie w zakresie swoich kompetencji.

6. Program kształcenia instruktorów orientacji przestrzennej i mobilności

6.1. Założenia programu kształcenia

Głównym celem programu jest profesjonalne przygotowanie instruktorów O&M do prowadzenia wysokiej jakości zajęć z zakresu O&M dla osób z niepełnosprawnością wzroku, uwzględniających aktualną wiedzę w tej dziedzinie.

Program kształcenia zawiera reguły i wymagania dotyczące:

- sposobu organizacji kształcenia;
- charakterystyki osób szkolących;
- szczegółowych treści programowych;
- efektów uczenia się oraz sposobów ich weryfikacji.

Kształcenie instruktorów O&M w niniejszym programie jest ukierunkowane na nabycie kompetencji zawodowych, pozwalających identyfikować i skutecznie zaspokajać potrzeby z zakresu O&M osób z niepełnosprawnością wzroku. Absolwenci szkolenia zostaną wyposażeni w umiejętność oceny możliwości samodzielnego poruszania się, jak też konstruowania programu nauczania oraz skutecznego prowadzenia zajęć z orientacji przestrzennej i mobilności. Instruktorzy będą przygotowani do pracy z dziećmi, młodzieżą, osobami dorosłymi, w tym seniorami, osobami z niepełnosprawnością wzroku wrodzoną oraz nabytą (osoby ociemniałe), a także z osobami z niepełnosprawnością sprzężoną i dodatkowymi schorzeniami. Zostaną oni wyposażeni w wiedzę i umiejętności potrzebne do nowoczesnego podejścia do nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się.

Ze względu na duże zróżnicowanie w sposobie funkcjonowania i potrzebach rehabilitacyjnych osób z niepełnosprawnością wzroku, kształcenie instruktorów O&M powinno mieć charakter interdyscyplinarny.

Poniżej przedstawiony program kształcenia instruktorów O&M został opracowany na podstawie funkcjonujących standardów i programów nauczania w zakresie tyflopedagogiki na uczelniach wyższych, takich jak Akademia Pedagogiki Specjalnej i Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, a także na podstawie polskich i zagranicznych programów nauczania opracowanych

w organizacjach działających na rzecz osób z niepełnosprawnością wzroku (Polski Związek Niewidomych, Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi Stowarzyszenie, Boston Curriculum) oraz dostępnej literatury.

Program kształcenia instruktorów O&M obejmuje 296 godzin zajęć dydaktycznych, 40 godzin dydaktycznych przeznaczonych na egzaminy teoretyczne i praktyczne oraz 40 godzin dydaktycznych praktyk. W odniesieniu do praktyk jest to minimalny wymiar godzinowy, jaki powinien być zrealizowany przez słuchacza. Zalecane jest dążenie do zwiększania wymiaru praktyk. Jedna godzina zajęć dydaktycznych to 45 minut.

Program składa się z następujących modułów kształcenia:

1. *Moduł Medyczny (MM)* – 10 godzin dydaktycznych.
2. *Moduł Tyflopedagogiczny (MT)* – 18 godzin dydaktycznych.
3. *Moduł Psychologiczny (MP)* – 30 godzin dydaktycznych.
4. *Moduł Orientacja Przestrzenna - Przedmioty Diagnostyczne (MOPPD)* – 20 godzin dydaktycznych.
5. *Moduł Orientacja Przestrzenna - Przedmioty Metodyczne Podstawowe (MOPPPM)* – 43 godziny dydaktyczne.
6. *Moduł Orientacja Przestrzenna - Przedmioty Metodyczne Zaawansowane (MOPPMZ)* – 100 godzin dydaktycznych.
7. *Moduł Orientacja Przestrzenna - Przedmioty Metodyczne Rozszerzające (MOPPMR)* – 75 godzin dydaktycznych.
8. *Moduł Praktyka - Orientacja Przestrzenna (MPOP)* – 40 godzin dydaktycznych.

Program kształcenia instruktorów O&M może być realizowany w formie kursów, na studiach tyflopedagogicznych lub studiach podyplomowych. Zajęcia mogą być realizowane w formie stacjonarnej, niestacjonarnej w formule zjazdów tygodniowych lub weekendowych.

Przewidziane są różne formy zajęć – m.in.: wykłady, ćwiczenia, warsztaty, symulacje lekcji, podczas której jedna z osób wchodzi w rolę ucznia, a druga w rolę nauczyciela.

Zajęcia praktyczne w symulatorach słabego widzenia lub w opaskach stanowią bardzo ważny element kształcenia, pozwalający doświadczyć sytuacji osłabienia lub utraty wzroku, co pozwala lepiej zrozumieć potrzeby i możliwości osób z niepełnosprawnością wzroku. Z tego też powodu, zajęcia praktyczne nie mogą być realizowane on-line. Podczas realizacji zajęć praktycznych bardzo ważny jest także aspekt zapewnienia bezpieczeństwa słuchaczom, korzystającym z opasek i

symulatorów. Pod opieką jednego szkolącego instruktora może być maksymalnie 6 osób – słuchaczy, natomiast w terenie miejskim, podczas korzystania ze środków transportu publicznego, liczba ta powinna być zmniejszona do maksymalnie 4 osób pod opieką jednego instruktora O&M.

Wszystkie zajęcia, znajdujące się w modułach dotyczących orientacji przestrzennej, powinny być realizowane przy pomocy metod praktycznego działania, przede wszystkim zajęć symulowanych. Tego typu ćwiczenia - z wykorzystaniem opasek i symulatorów słabego widzenia - powinny stanowić 90% czasu realizacji przedmiotów metodycznych. Pozwoli to na prawidłowe i metodyczne przygotowanie instruktorów O&M do pracy z osobami z niepełnosprawnością wzroku.

6.2. Charakterystyka osób prowadzących zajęcia

Przygotowanie instruktorów O&M polega na wyposażeniu ich w wiedzę i umiejętności z bardzo różnych obszarów (m.in.: medycznego, psychologicznego, pedagogicznego, tyflopedagogicznego, metodycznego). Z tego też powodu, osoby prowadzące kurs/studia podyplomowe powinny być specjalistami w poszczególnych dziedzinach. Specjalizacje osób prowadzących kurs/studia podyplomowe powinny bezpośrednio wynikać z treści przedmiotów zawartych w programie kształcenia instruktorów orientacji przestrzennej i mobilności.

Wśród osób z dysfunkcją narządu wzroku możemy wyróżnić dość liczną grupę osób z dodatkowo ograniczoną sprawnością i przewlekłymi chorobami - np. głuchoniewidomych, niewidomych po amputacjach, choruch na cukrzycę, niewidomych ze schorzeniami neurologicznymi czy z porażeniem mózgowym. Te dodatkowe schorzenia mają wpływ na orientację w przestrzeni i lokomocję. Z tego też powodu, program kursu i treści w nim zawarte wymagają zaangażowania różnych specjalistów, którzy wskażą, jak te ograniczenia mogą wpływać na umiejętność poruszania się:

- specjalisty, który przedstawi przebieg różnych schorzeń okulistycznych u dzieci i dorosłych, niepokojące objawy chorobowe i przeciwwskazania wynikające z tych schorzeń;
- specjalisty, który przedstawi schorzenia związane z ubytkiem słuchu i ich konsekwencje, omówi, jak zinterpretować wyniki badań słuchu;

- specjalisty, który przedstawi niepokojące objawy wynikające z chorób neurologicznych i innych chorób przewlekłych oraz specyfikę pacjenta w starszym wieku;
- specjalisty, który przedstawi wiedzę na temat chorób przewlekłych, ze szczególnym uwzględnieniem cukrzycy, która jest chorobą najczęściej powodującą problemy ze wzrokiem.

Przeprowadzenie zajęć w ramach Modułu Tyflopédagogicznego i Modułu Tyflopsychologicznego wymaga doświadczonych specjalistów, mających wiedzę teoretyczną i praktyczną dotyczącą funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku.

Przedmioty metodyczne z zakresu O&M powinny być prowadzone przez osoby mające dużą wiedzę oraz doświadczenie praktyczne z zakresu orientacji przestrzennej i poruszania się osób niewidomych i słabowidzących. Szczególnie istotne kompetencje dotyczą oceny potrzeb i możliwości osób z niepełnosprawnością wzroku, przygotowywania indywidualnych programów oraz prowadzenia zajęć. Od tego rodzaju specjalistów wymagane jest posiadanie wykształcenia wyższego uprawniającego do szkolenia w zakresie O&M (minimalna liczba godzin z zakresu O&M, zrealizowana przez nich na kursie lub studiach, wynosi co najmniej 200, w tym min. 60% zajęć praktycznych). Powinni to być w większości Instruktorzy O&M II stopnia.

Zespół osób prowadzących przedmioty w ramach modułów: *Moduł Orientacja Przestrzenna Przedmioty Metodyczne Podstawowe (MOPPMP)* oraz *Moduł Orientacja Przestrzenna Przedmioty Metodyczne Zaawansowane (MOPPMZ)* powinien mieć wykształcenie wyższe co najmniej na poziomie licencjatu (VI poziom PRK) oraz uprawnienia do nauczania orientacji przestrzennej i mobilności.

Dodatkowo, członkowie tego zespołu powinni spełniać łącznie następujące warunki:

1. Posiadać udokumentowane doświadczenie praktyczne w prowadzeniu zajęć z orientacji przestrzennej i mobilności z osobami niewidomymi i słabowidzącymi w grupie poniżej 18 roku życia i w grupie powyżej 18 roku życia. Wymagane jest zrealizowanie minimum 500 godzin prowadzenia zajęć w okresie ostatnich 5 lat na rzecz co najmniej 10 osób z niepełnosprawnością wzroku.
2. Posiadać udokumentowane doświadczenie w prowadzeniu szkoleń (zasadniczych lub doszkalających, o różnej tematyce, np. echolokacja, pies przewodnik, nowe technologie) dla instruktorów orientacji przestrzennej i mobilności. Wymagane jest zrealizowanie minimum 50 godzin w okresie ostatnich 10 lat.

3. Posiadać udokumentowane doświadczenie w prowadzeniu szkoleń dla instruktorów O&M w zakresie metodyki nauczania orientacji przestrzennej i mobilności. Wymagane jest zrealizowanie minimum 200 godzin.

Organizator kursu weryfikuje czy członkowie zespołu prowadzącego zajęcia spełniają ww. kompetencje na podstawie przedstawionych przez nich dokumentów.

W przypadku przedmiotów w ramach *Modułu Orientacja Przestrzenna - Przedmioty Metodyczne Rozszerzające* (MOPPMR):

1. *Metodyka nauczania orientacji przestrzennej małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku, Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób dorosłych oraz Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób ze sprzężoną niepełnosprawnością* – osoby prowadzące zajęcia powinny być instruktorami orientacji przestrzennej i mobilności II stopnia.
2. *Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób poruszających się z psem przewodnikiem, Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem echolokacji, Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, Pomoce dydaktyczne wykorzystywane w nauczaniu orientacji przestrzennej* – osoby prowadzące zajęcia powinny być instruktorami orientacji przestrzennej i mobilności. Zajęcia mogą być prowadzone przy wsparciu specjalistów mających doświadczenie w zakresie treści tematycznych realizowanych na poszczególnych przedmiotach, np.: instruktorzy przygotowujący psy przewodniki, eksperci z zakresu nowoczesnych technologii i ich wykorzystywania w poruszaniu się, specjaliści z zakresu tyflografiki, specjaliści z zakresu nauczania echolokacji itp.

Dobrą praktyką jest również zapraszanie osób z niepełnosprawnością wzroku na zajęcia w charakterze konsultantów, w celu podzielenia się doświadczeniem.

6.3. Plan kształcenia instruktorów O&M

Program szkolenia ma charakter modułowy i jest on obligatoryjny dla osób, które dopiero zamierzają zostać instruktorami O&M. Modułowość planu szkoleniowego pozwala, instruktorom O&M w ramach doskonalenia zawodowego lub podmiotom organizującym doszkalanie, na wybieranie tylko tych przedmiotów lub modułów, które są w danym momencie dla nich istotne. W poniższej tabeli zestawiono moduły wraz z wchodzącymi w ich skład przedmiotami.

Za kluczowe kryterium realizacji Standardu Kształcenia Instruktorów Orientacji Przestrzennej i Mobilności uznaje się osiągnięcie wszystkich efektów kształcenia przyporządkowanych do poszczególnych przedmiotów. Wskazane efekty kształcenia mogą być osiągnięte w ramach przedmiotów różniących się od tych wskazanych w standardzie pod względem nazwy lub liczby godzin. Zaleca się zachowanie określonej w Standardzie ogólnej liczby godzin kursu.

Przykład: Przedmioty w Standardzie: *Kontakt i komunikacja w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku – 15 godz.*, *Psychologiczne aspekty rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku – 15 godz.* mogą być realizowane na kursie w ramach przedmiotu *Tyflopsychologia – 30 godz.*

Tabela 1 Moduły kształcenia

Moduł	Przedmioty i minimalna liczba godzin dydaktycznych	Łączna liczba godzin w module
Moduł Medyczny	<i>Aspekty medyczne w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku w różnym wieku – 10 godzin</i>	10
Moduł Tyflopedagogiczny	<i>Podstawowe zagadnienia z zakresu funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku – 10 godzin</i> <i>Następstwa funkcjonalne słabowzroczności – 8 godzin</i>	18
Moduł Psychologiczny	<i>Kontakt i komunikacja w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku – 15 godzin</i> <i>Psychologiczne aspekty rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku – 15 godzin</i>	30

Moduł	Przedmioty i minimalna liczba godzin dydaktycznych	Łączna liczba godzin w module
Moduł Orientacja Przewodząca – Przedmioty Diagnostyczne	<i>Funkcjonalna ocena wzroku dla potrzeb orientacji przestrzennej i przemieszczania się osób słabowidzących – 10 godzin</i> <i>Ocena umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej i planowanie procesu nauczania (IPNOM) – 10 godzin</i>	20
Moduł orientacja Przewodząca – Przedmioty Metodyczne Podstawowe	<i>Podstawy rozwoju orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością wzroku – 10 godzin</i> <i>Metodyka nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego przemieszczania się osób z niepełnosprawnością wzroku – umiejętności podstawowe – 10 godzin</i> <i>Podstawowe umiejętności i techniki poruszania się z białą laską – 23 godziny</i>	43
Moduł Orientacja Przewodząca – Przedmioty Metodyczne Zaawansowane	<i>Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym – 25 godzin</i> <i>Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – skrzyżowania – 25 godzin</i> <i>Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu – 50 godzin</i>	100
Moduł Orientacja Przewodząca – Przedmioty Metodyczne Rozszerzające	<i>Metodyka nauczania orientacji przestrzennej małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku – 15 godzin</i> <i>Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób dorosłych z niepełnosprawnością wzroku – 10 godzin</i> <i>Pomoce dydaktyczne wykorzystywane w nauczaniu orientacji przestrzennej – 10 godzin</i>	75

Moduł	Przedmioty i minimalna liczba godzin dydaktycznych	Łączna liczba godzin w module
	<p><i>Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością sprzężoną – 10 godzin</i></p> <p><i>Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób poruszających się z psem przewodnikiem – 10 godzin</i></p> <p><i>Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem echolokacji – 10 godzin</i></p> <p><i>Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii – 10 godzin</i></p>	
Egzaminy	<p>Egzaminy teoretyczne i praktyczne z przedmiotów dotyczących orientacji przestrzennej i mobilności</p> <p>Obowiązkowe egzaminy praktyczne z przedmiotów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Podstawowe umiejętności i techniki poruszania się z białą laską;</i> • <i>Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – skrzyżowania;</i> • <i>Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu.</i> 	40
Moduł Praktyka - Orientacja Przestrzenna	Praktyka asystencko-pedagogiczna w zakresie nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku	40

Każdy ze wskazanych przedmiotów w danym module realizowany jest niezależnie od pozostałych przedmiotów, dlatego też przedmioty nie są realizowane według modułów, ale według pewnej,

następującej po sobie, kolejności. Bez realizacji pewnych treści na wstępie, nie jest możliwe przejście do kolejnych treści. W poniższej tabeli zaprezentowano pełny plan szkolenia według następujących po sobie przedmiotów. Obejmuje on 296 godzin dydaktycznych zajęć oraz 410 godzin dydaktycznych pracy własnej słuchacza, w przeliczeniu na ECTS stanowi to 37 punktów. Plan szkolenia przewiduje także egzaminy teoretyczne oraz praktyczne, na które zaplanowano 40 godzin na jednego uczestnika na cały okres trwania kursu (jednostki 45 minutowe). Po każdym zrealizowanym przedmiocie wymagany jest egzamin teoretyczny lub praktyczny, na który należy przeznaczyć dodatkowy czas. W przypadku egzaminu teoretycznego zaleca się, aby trwał on około 45 minut, w przypadku egzaminu praktycznego od 45 minut do 180 minut na jedną osobę. Czas przeznaczony na egzamin praktyczny obejmuje wykonanie zadania egzaminacyjnego oraz indywidualną informację zwrotną dla jego uczestników.

Tabela 2 Pełny plan szkolenia

Nazwa przedmiotu	Forma zaliczenia	Liczba godzin	Liczba godzin pracy własnej	Punkty ECTS
Aspekty medyczne w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku w różnym wieku	Egzamin	10	50	2
Podstawowe zagadnienia z zakresu funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku	Egzamin	10	40	2
Następstwa funkcjonalne słabowzroczności	Egzamin	8	20	1
Kontakt i komunikacja w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku	Egzamin	15	15	1

Nazwa przedmiotu	Forma zaliczenia	Liczba godzin	Liczba godzin pracy własnej	Punkty ECTS
Psychologiczne aspekty rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku	Egzamin	15	10	1
Podstawy nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością wzroku	Egzamin	10	15	1
Metodyka nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego przemieszczania się osób z niepełnosprawnością wzroku – umiejętności podstawowe	Egzamin	10	15	2
Podstawowe umiejętności i techniki poruszania się z białą laską	Egzamin	23	22	3
Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym	Egzamin	25	20	3
Pomoce dydaktyczne wykorzystywane w nauczaniu orientacji przestrzennej	Egzamin	10	15	1
Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem echolokacji	Egzamin	10	15	1

Nazwa przedmiotu	Forma zaliczenia	Liczba godzin	Liczba godzin pracy własnej	Punkty ECTS
Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – skrzyżowania	Egzamin	25	20	3
Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu	Egzamin	50	25	4
Funkcjonalna ocena wzroku dla potrzeb orientacji przestrzennej i przemieszczania się osób słabowidzących	Egzamin	10	15	1
Metodyka nauczania orientacji przestrzennej małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku	Egzamin	15	30	2
Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób dorosłych z niepełnosprawnością wzroku	Egzamin	10	15	1
Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością sprzężoną	Egzamin	10	15	1
Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób poruszających się z psem przewodnikiem	Egzamin	10	15	1

Nazwa przedmiotu	Forma zaliczenia	Liczba godzin	Liczba godzin pracy własnej	Punkty ECTS
Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii	Egzamin	10	15	2
Ocena umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej i planowanie procesu nauczania	Egzamin	10	20	1
Egzaminy teoretyczne i praktyczne		40		
Praktyka asystencko-pedagogiczna w zakresie nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku	Egzamin	40	20	3

6.4. Treści kształcenia w modułach

6.4.1. Moduł Medyczny

W ramach *Modułu Medycznego* (MM) realizowany będzie jeden przedmiot dotyczący aspektów medycznych w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku w różnym wieku.

6.4.1.1. Aspekty medyczne w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku w różnym wieku

Tabela 3 Aspekty medyczne w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku w różnym wieku

Nazwa przedmiotu	Aspekty medyczne w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku w różnym wieku
Godziny kontaktowe	10
Godziny pracy własnej	50
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	jako pierwszy przedmiot w całym programie kształcenia
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej, jeśli to możliwe, zaleca się organizację ćwiczeń w poradni/gabiniecie okulistycznym
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny, ekran, opcjonalnie połączenie z Internetem
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	<p>Potrafi wymienić i scharakteryzować wrodzone i nabyte schorzenia okulistyczne</p> <p>Zna wybrane schorzenia związane z ubytkiem słuchu oraz uszkodzeniem narządu ruchu</p> <p>Potrafi wymienić i wyjaśnić wybrane schorzenia przewlekłe i podać ich konsekwencje dla mobilności</p> <p>Zna wybrane schorzenia i stany neurologiczne</p>
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	<p>Potrafi zinterpretować zapis podstawowych parametrów klinicznej oceny widzenia</p> <p>Umie zinterpretować podstawowe wyniki badań słuchu</p> <p>Potrafi wnioskować w jaki sposób wybrane schorzenia (okulistyczne, audiologiczne, reumatologiczne, neurologiczne itp.) mogą wpływać na mobilność i samodzielność</p>

Nazwa przedmiotu	Aspekty medyczne w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku w różnym wieku
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	Jest wrażliwy i otwarty na potrzeby osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami
Treści kształcenia	<p>Anatomia i fizjologia układu wzrokowego, wady refrakcji, metody diagnozy i leczenia. Wrodzone i nabyte schorzenia okulistyczne jako przyczyny niepełnosprawności wzroku – 2 godziny</p> <p>Interpretacja wyników badań okulistycznych – 1 godzina</p> <p>Podstawowe elementy audiologii i interpretacja wyników badań słuchu. Zespoły słuchowo-wzrokowe uwarunkowane genetycznie oraz nabyte zaburzenia słuchu – 2 godziny</p> <p>Wybrane problemy dotyczące narządu ruchu, elementy zaopatrzenia ortopedycznego – 2 godziny</p> <p>Wybrane choroby reumatyczne i ich wpływ na mobilność i samodzielność (m.in. choroby zwyrodnieniowe, RZS, ZZSK, dna moczanowa) – 1 godzina</p> <p>Choroby i zespoły przewlekłe i ich konsekwencje dla mobilności i samodzielności (m.in. cukrzyca, astma, zespół Marfana) – 1 godzina</p> <p>Wybrane choroby i stany neurologiczne i ich wpływ na funkcjonowanie osób nimi dotkniętych w różnym wieku (m.in. mózgowo porażenie dziecięce, padaczka, stwardnienie rozsiane, demencja, stany po udarze) – 1 godzina</p>
Metody kształcenia	<p>metody podające: wykład, objaśnienie</p> <p>metody problemowe: analiza przypadków, dyskusja</p> <p>ćwiczenia</p>

Nazwa przedmiotu	Aspekty medyczne w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku w różnym wieku
Pomoce dydaktyczne	symulatory słabego widzenia, materiały i inne pomoce według specyfikacji zajęć
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin pisemny, zaliczenie powyżej 60% poprawności
Literatura obowiązkowa	<p>Fiłon J., <i>Cukrzyca – wyzwanie zdrowia publicznego w XXI w.</i>, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, 2019. Dostępny w internecie: <http://pbc.biaman.pl/Content/60948/Cukrzyca_wyzwanie_zdrowia_publicznego_w_XXI_w.pdf>.</p> <p>Garczyński W., <i>Obraz kliniczny chorych na stwardnienie rozsiane w kontekście rehabilitacji opartej na objawach. Horyzonty współczesnej fizjoterapii</i>, Poznań: Wyższa Szkoła Edukacji i Terapii im. prof. Kazimierzy Milanowskiej, 2016, s. 129-144.</p> <p>Grzybowski A. (red.), <i>Okulistyka</i>, Wrocław: Edra Urban & Partner, 2018.</p> <p>Król M., <i>Mózgowe porażenie dziecięce. Księga pytań i odpowiedzi</i>, Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia, 2010.</p> <p>Małkowska-Szcutnik A., Woynarowska B. (red.), <i>Uczeń chory na padaczkę. Jak wspierać jego edukację, rozwój i zdrowie. Poradnik dla nauczycieli i wychowawców</i>, Warszawa: Epischool, 2017. Dostępny w internecie: <https://imid.med.pl/files/imid/Do_pobrania/Epischool/Poradnik_dla_nauczycieli_i_wychowawc%C3%B3w_EPISCHOOL.pdf>.</p> <p>Moskalewicz B., Goryński P., Wojtyniak B., <i>Czy choroby reumatyczne istotnie ograniczają sprawność po 60. roku</i></p>

Nazwa przedmiotu	Aspekty medyczne w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku w różnym wieku
	<p>życia?, „Polskie Archiwum Medycyny Wewnętrznej” 2008, nr 118 (Suppl), s. 31-35. Dostępny w internecie: <https://www.researchgate.net/profile/Pawel-Gorynski/publication/327292383_Are_rheumatic_complaints_significantly_related_to_functional_ability_after_60_year_of_age/links/5bafcd04299bf13e60571928/Are-rheumatic-complaints-significantly-related-to-functional-ability-after-60-year-of-age.pdf>.</p> <p>Siedlecka H., <i>Genetycznie uwarunkowane zespoły słuchowo-wzrokowe – możliwości diagnostyki, leczenia oraz szanse edukacyjne</i>, „Audiofonologia” 2002, nr 21, s. 91–102.</p> <p>Tracz M., Łukasiak E., Oleksiak E., Brackenridge B., Rudnicka A., <i>Edukacja niewidomych i słabowidzących chorych na cukrzycę</i>, Warszawa: Katedra Gastroenterologii i Chorób Przemiany Materii A. M., Polski Związek Niewidomych, 1999.</p> <p><i>Zespół Marfana</i>, Warszawa: Polski Związek Niewidomych, Stowarzyszenie Rodzin Chorych na Zespół Marfana i Inne Zespoły Genetycznie Uwarunkowane, 2000.</p> <p>Zubrzycka R., <i>Zespół Marfana w ujęciu interdyscyplinarnym</i>, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis” 2012, nr 108, s. 156-164. Dostępny w internecie: <https://www.researchgate.net/publication/268389234_Zespól_Marfana_w_ujęciu_interdyscyplinarnym>.</p>
Literatura uzupełniająca	Burzyńska M., Gadomska J., Skrypt do przedmiotu <i>Niepełnosprawność wśród seniorów realizowanego na</i>

Nazwa przedmiotu	Aspekty medyczne w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku w różnym wieku
	<p><i>kierunku: Koordynowana Opieka Senioralna</i>, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Medycznego, 2018.</p> <p>Dostępny w internecie: http://edumedsenior.umed.pl/wp-content/uploads/2018/11/Niepe%C5%82nosprawno%C5%9B%C4%87-w%C5%9Br%C3%B3d-senior%C3%B3w_skrypt.pdf>.</p> <p><i>Co warto wiedzieć o chorobie Alzheimera i innych formach demencji</i>, Fundacja TZMO Razem Zmieniamy Świat, 2022.</p> <p>Dostępny w internecie: https://damy-rade.info/media/pdf/Co_warto_wiedzie_o_chorobie_Al.pdf>.</p> <p>Jedlińska A., Bieńkowska K.I., <i>Moc rozmowy. O słuchu seniorów w dobie cyfryzacji</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2001.</p> <p><i>Padaczka. Poradnik dla opiekunów i bliskich</i>, Czosnów: Adamed Pharma. Dostępny w internecie: https://odnalezcsiebie.pl/downloads/Odnalezcsiebie_Poradnik-A5_Padaczka.pdf>.</p> <p>Pojda S. M. (red.), <i>Okulistyka w kropelce</i>, Katowice: Śląska Akademia Medyczna, 2006.</p> <p>Śliwińska-Kowalska M. (red.), <i>Audiologia kliniczna</i>, Łódź: Mediton, 2005.</p> <p>Siedlecka H., <i>Zespoły słuchowo-wzrokowe</i>, „Rewalidacja” 1997, nr 1.</p>

6.4.2. Moduł Tyflopedagogiczny

W ramach Modułu Tyflopedagogicznego (MT) realizowane będą następujące przedmioty:

1. Podstawowe zagadnienia z zakresu funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku.
2. Następstwa funkcjonalne słabowzroczności.

6.4.2.1. Podstawowe zagadnienia z zakresu funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku

Tabela 4 Podstawowe zagadnienia z zakresu funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku

Nazwa przedmiotu	Podstawowe zagadnienia z zakresu funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku
Godziny kontaktowe	10
Godziny pracy własnej	40
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	pierwszy przedmiot po <i>Module Medycznym</i>
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	<p>Potrąfi wymienić najczęstsze przyczyny powodujące niepełnosprawność wzroku oraz scharakteryzować następstwa funkcjonalne wynikające z braku lub uszkodzenia wzroku</p> <p>Zna czynniki warunkujące różne potrzeby i możliwości osób niewidomych i słabowidzących</p> <p>Zna rodzaje oddziaływań rehabilitacyjnych wobec osób z niepełnosprawnością wzroku (rehabilitacja podstawowa, specjalistyczna)</p>

Nazwa przedmiotu	Podstawowe zagadnienia z zakresu funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku
	<p>Potrafi wymienić zasady adaptacji materiałów, pomocy dla osób z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Zna organizacje pozarządowe, fundacje, stowarzyszenia i inne instytucje działające na rzecz osób z niepełnosprawnością wzroku</p>
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	<p>Potrafi dokonać analizy i adaptacji materiałów, pomocy, przestrzeni pod kątem możliwości i potrzeb osób słabowidzących i niewidomych</p> <p>Potrafi wyszukiwać, analizować i oceniać informacje na temat najnowszych rozwiązań w rehabilitacji (podstawowej i specjalistycznej) osób z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Potrafi podać przykłady sprzętu wykorzystywanego w rehabilitacji osób niewidomych i słabowidzących</p>
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	<p>Wykazuje wrażliwość wobec rehabilitacyjnej i psychospołecznej sytuacji osób z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Wykazuje zrozumienie dla znaczenia pomocy rehabilitacyjnych w budowaniu samodzielności osób słabowidzących</p>
Treści kształcenia	<p>Przyczyny niepełnosprawności wzroku i następstwa funkcjonalne wynikające z braku lub uszkodzenia wzroku (psychologiczne, społeczne, zawodowe) Definicje braku wzroku (niewidzenia) i słabowzroczności w ujęciu medycznym, psychologicznym, pedagogicznym i funkcjonalnym. Dane statystyczne dotyczące populacji osób z niepełnosprawnością wzroku w Polsce i na świecie.</p>

Nazwa przedmiotu	Podstawowe zagadnienia z zakresu funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku
	<p>Mity i stereotypy dotyczące osób niewidomych i słabowidzących – 2 godziny</p> <p>Czynniki warunkujące różne potrzeby i możliwości osób z niepełnosprawnością wzroku. Problemy w codziennym funkcjonowaniu osób z niepełnosprawnością wzroku i wskazówki dotyczące radzenia sobie z nimi – 2 godziny</p> <p>Rehabilitacja podstawowa (konsultacje psychologiczne, rehabilitacja wzroku osób słabowidzących; orientacja przestrzenna, bezpieczne, skuteczne, samodzielne poruszanie się; aktywny wypoczynek, czynności życia codziennego). Sprzęt wykorzystywany w rehabilitacji, pomoce optyczne i nieoptyczne. Specjalistyczne usługi rehabilitacyjne: rehabilitacja i edukacja medyczna, rehabilitacja społeczna (grupy wsparcia osób z podobnymi problemami) i zawodowa – 2 godziny</p> <p>Zasady adaptacji materiałów, pomocy dla potrzeb osób niewidomych i słabowidzących. Dostosowanie przestrzeni do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących (dostosowanie informacyjno-komunikacyjne, cyfrowe, architektoniczne) – 2 godziny</p> <p>Podnoszenie świadomości środowiska społecznego na temat funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku (przygotowanie środowiska, budowanie świadomości). Organizacje pozarządowe, fundacje, stowarzyszenia i inne instytucje działające na rzecz osób z niepełnosprawnością wzroku – 1 godzina</p> <p>Osoby z niepełnosprawnością wzroku z dodatkowymi ograniczeniami – 1 godzina</p>

Nazwa przedmiotu	Podstawowe zagadnienia z zakresu funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku
Metody kształcenia	<p>metody podające: wykład, pogadanka</p> <p>metody problemowe: analiza przypadków, dyskusja</p> <p>metody praktycznego działania: ćwiczenia</p>
Pomoce dydaktyczne	<p>laski, przykładowe pomoce do czynności życia codziennego, do komunikacji, optyczne i nieoptyczne do usprawniania widzenia, symulatory widzenia, materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć</p>
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin pisemny, zaliczenie powyżej 60% poprawności
Literatura obowiązkowa	<p>Bilewicz, M., <i>Sytuacja życiowa i funkcjonowanie w rolach społecznych młodzieży z niepełnosprawnością wzroku</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, 2016.</p> <p>Bręczewski, G., <i>Wybrane psychospołeczne aspekty niepełnosprawności. W kierunku rozwojowej wizji procesu rehabilitacji</i>, Poznań: Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego, 2010.</p> <p>Czerwińska K., <i>Funkcjonowanie adolescentów z niepełnosprawnością wzrokową</i> [w:] Palak Z., Bujnowska A., Pawlak A. (red.), <i>Aktualne problemy edukacji i rehabilitacji osób niepełnosprawnych w biegu życia</i>, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2016, s.111-118.</p> <p>Dycht, M., <i>Mity, uprzedzenia, stereotypy a zjawisko piętna i stygmatyzacji niepełnosprawnych wzrokowo</i> [w:] Fidelus A. (red.), <i>Od stereotypu do wykluczenia</i>, Warszawa:</p>

Nazwa przedmiotu	Podstawowe zagadnienia z zakresu funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku
	<p>Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2014, s.53-85.</p> <p>Kilian M., <i>Następstwa utraty wzroku w starszym wieku</i>, „Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo” 2010, Nr 2(12), s. 89-103.</p>
Literatura uzupełniająca	<p>Kotowski, S., <i>Cele rehabilitacji niewidomych i słabowidzących</i>, Warszawa: Fundacja Klucz, 2017.</p> <p><i>Rozwijanie i rehabilitacja wzroku osób słabowidzących</i>, „Przegląd Tyflogiczny” 2019, nr 1-2.</p> <p>Szabała B., <i>Stereotypowy wizerunek osób niewidomych</i> [w:] Parchomiuk M., Szabała B. (red.), <i>Dystans społeczny wobec osób z niepełnosprawnością jako problem pedagogiki specjalnej</i>, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2012, s. 89-100.</p> <p>Śmiechowska-Petrovskij E., <i>Aspekty stygmatyzacji i stereotypizacji osób niewidomych oraz tendencje przeciwstawne</i> [w:] Fidelus A. (red.), <i>Od stereotypu do wykluczenia</i>, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2014, s. 87-114.</p> <p><i>Widzimy nie tylko oczami. Model koordynowanego wsparcia dla osób tracących wzrok w ich środowisku lokalnym</i>, Warszawa: Polski Związek Niewidomych, 2020.</p> <p>Dostępny w internecie: <https://pzn.org.pl/wp-content/uploads/2020/12/Raport-Widzimy-nie-tylko-oczam.pdf>.</p> <p>Link do publikacji: https://wiedzimy.pzn.org.pl/wp-content/uploads/2021/01/Widzimy-nie-tylko-oczami-Po</p>

Nazwa przedmiotu	Podstawowe zagadnienia z zakresu funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku
	radnik dla osob zagrożonych utrata widzenia wersja o n-line-003.pdf Link do materiałów filmowych na stronie PZN: https://widzimy.pzn.org.pl/dla-pacjentow/materialy-filmowe/

6.4.2.2. Następstwa funkcjonalne słabowzroczności

Tabela 5 Następstwa funkcjonalne słabowzroczności

Nazwa przedmiotu	Następstwa funkcjonalne słabowzroczności
Godziny kontaktowe	8
Godziny pracy własnej	20
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	Po <i>Module Medycznym</i> , równoległe z przedmiotem <i>Podstawowe zagadnienia z zakresu funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku</i>
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny, ekran
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	Potrafi wymienić i scharakteryzować najczęstsze schorzenia okulistyczne powodujące słabowzroczność Potrafi przedstawić i opisać następstwa funkcjonalne schorzeń i uszkodzeń układu wzrokowego Potrafi scharakteryzować najczęściej stosowane przez osoby słabowidzące pomoce ułatwiające widzenie – nieoptyczne, optyczne, optyczno-elektroniczne

Nazwa przedmiotu	Następstwa funkcjonalne słabowzroczności
	Potrafi scharakteryzować najważniejsze czynniki dotyczące otoczenia fizycznego mające wpływ na funkcjonowanie osoby słabowidzącej
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	<p>Potrafi scharakteryzować proces chorobowy i jego wpływ na widzenie mając dane na temat schorzenia lub uszkodzenia układu wzrokowego</p> <p>Umie dokonać analizy otoczenia fizycznego pod kątem potrzeb osób słabowidzących i zaproponować niezbędne modyfikacje</p> <p>Potrafi zidentyfikować i przekazać najistotniejsze informacje dotyczące procesu doboru pomocy optycznych, nieoptycznych i innych pomocy rehabilitacyjnych dla osób słabowidzących</p>
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	<p>Potrafi zabierać głos w dyskusji dotyczącej doświadczeń i odczuć na podstawie zajęć w symulatorach słabowzroczności</p> <p>Potrafi współdziałać w grupie, przyjmując w niej różne role</p>
Treści kształcenia	<p>Schorzenia okulistyczne jako przyczyny słabowzroczności – charakterystyka częściej występujących chorób okulistycznych prowadzących do słabowzroczności w różnym wieku – 2 godziny</p> <p>Charakterystyka następstw funkcjonalnych schorzeń i uszkodzeń układu wzrokowego (niska ostrość wzroku, ograniczenia i ubytki w polu widzenia, osłabienie wrażliwości na kontrast, zaburzenia wrażliwości na światło, zaburzenia widzenia stereoskopowego i inne deficyty w zakresie widzenia) – 3 godziny</p>

Nazwa przedmiotu	Następstwa funkcjonalne słabowzroczności
	<p>Pomoce nieoptyczne, optyczne i elektroniczne umożliwiające niwelowanie skutków słabowzroczności w aspekcie orientowania się w przestrzeni i przemieszczania się – 2 godziny</p> <p>Wybrane aspekty oceny i modyfikacji otoczenia fizycznego do potrzeb osób słabowidzących – 1 godzina</p>
Metody kształcenia	<p>metody podające: wykład, pogadanka</p> <p>metody problemowe: analiza przypadków, dyskusja</p> <p>metody praktycznego działania: ćwiczenia, zajęcia symulowane</p>
Pomoce dydaktyczne	<p>symulatory słabowzroczności, laski, materiały multimedialne i inne pomoce według specyfikacji zajęć</p>
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin pisemny, zaliczenie powyżej 60% poprawności
Literatura obowiązkowa	<p>Adamowicz-Hummel A., <i>Pomoce wspomagające wykorzystanie wzroku u osób słabowidzących</i> [w:] Czerwińska K., Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), <i>Tyflopedagogika wobec współczesnej przestrzeni edukacyjno-rehabilitacyjnej</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015.</p> <p>Duffy M., <i>Ocena i modyfikacja otoczenia dla osób słabowidzących</i>, „Zeszyty Tyflogiczne” 2002, nr 20.</p> <p>Kilian M., <i>Następstwa utraty wzroku w starszym wieku</i>, „Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo” 2010, Nr 2(12), s. 89-103.</p>

Nazwa przedmiotu	Następstwa funkcjonalne słabowzroczności
	<p>Kilian M., <i>Naturalne i patologiczne zmiany oczne u osób w starszym wieku</i>, "Niepełnosprawność i Rehabilitacja" 2012, nr 2, s. 91-105.</p> <p>Kilian M., <i>Funkcjonowanie osób w starszym wieku</i>, Warszawa: Difin, 2020.</p> <p>Walkiewicz-Krutak M., <i>Słabowzroczność w kontekście problemów orientowania się w przestrzeni i samodzielnego, bezpiecznego poruszania się</i> [w:] Czerwińska K., Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), <i>Tyflopädagogika wobec współczesnej przestrzeni edukacyjno-rehabilitacyjnej</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015, s. 198-219.</p> <p>Walkiewicz-Krutak M., Chlewińska K., <i>Pomoce optyczne i elektroniczne wspomagające skuteczność korzystania ze wzroku uczniów słabowidzących</i>, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 2016, nr 2, s. 144-157.</p>
Literatura uzupełniająca	<p>Dycht M., <i>Rehabilitacja wzroku a specyfika potrzeb rehabilitacyjnych i edukacyjnych osób słabowidzących w różnym wieku</i> [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., Dycht M., Śmiechowska-Petrovskij E. (red.), <i>Kluczowe zagadnienia tyflopädagogiki i nauk pokrewnych</i>, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2020, s. 125-141.</p> <p><i>Osoby niewidome i słabowidzące w przestrzeni publicznej. Zalecenia, przepisy, dobre praktyki</i>, Warszawa: Polski Związek Niewidomych, 2009.</p>

6.4.3. Moduł Psychologiczny

W ramach *Modułu Psychologicznego* (MP) realizowane będą następujące przedmioty:

1. *Kontakt i komunikacja w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku.*
2. *Psychologiczne aspekty rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku.*

6.4.3.1. Kontakt i komunikacja w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku

Tabela 6 Kontakt i komunikacja w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku

Nazwa przedmiotu	Kontakt i komunikacja w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku
Godziny kontaktowe	15
Godziny pracy własnej	15
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	Po <i>Module Tyflopedagogicznym</i> lub równoległe z <i>Modułem Tyflopedagogicznym</i>
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	Potrąfi przedstawić i opisać sprawności interpersonalne wpływające na skuteczność komunikacji oraz rozumie potrzebę ich stałego rozwijania w zawodzie instruktora orientacji przestrzennej Wie, jakie bariery komunikacyjne najczęściej pojawiają się w pracy rehabilitacyjnej Zna podstawowe strategie radzenia sobie w sytuacjach trudnych interpersonalnie Wie, jak dbać o higienę psychiczną w pracy instruktora orientacji przestrzennej

Nazwa przedmiotu	Kontakt i komunikacja w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	<p>Umie podczas nawiązywania i utrzymywania kontaktu uwzględnić specyfikę funkcjonowania osoby z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Potrafi udzielić wsparcia emocjonalnego osobie z niepełnosprawnością wzroku i członkom jej rodziny</p>
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	<p>Potrafi współdziałać w parach i w grupie, przyjmując w niej różne role</p> <p>Wykazuje wrażliwość na potrzeby emocjonalne osoby z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Przejawia empatię wobec osoby z niepełnosprawnością wzroku i członków jej rodziny</p>
Treści kształcenia	<p>Kompetencje komunikacyjne – ich znaczenie w sytuacjach pomagania. Bariery komunikacyjne w praktyce edukacyjnej i rehabilitacyjnej. Podstawowe sprawności interpersonalne (akceptacja i unikanie negatywnego nastawienia, aktywne słuchanie, parafrazowanie, zadawanie pytań i sposób udzielania odpowiedzi) oraz ich wpływ na skuteczność komunikacji.</p> <p>Zasady formułowania komunikatów oceniających – 5 godzin</p> <p>Specyfika kontaktu z osobą z niepełnosprawnością wzroku w różnym wieku. Współpraca z najbliższym otoczeniem społecznym dziecka, młodzieży i osoby dorosłej z niepełnosprawnością wzroku. Podstawowe strategie radzenia sobie w sytuacjach trudnych interpersonalnie – praca z emocjami (lęk, strach, wstyd, złość), praca z oporem jawnym i ukrytym, konstruktywne rozwiązywanie konfliktów. Współdziałanie z</p>

Nazwa przedmiotu	Kontakt i komunikacja w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku
	<p>psychologiem i (lub) psychoterapeutą w pracy rehabilitacyjnej z osobą z niepełnosprawnością wzroku – 8 godzin</p> <p>Style pracy instruktorów orientacji przestrzennej.</p> <p>Kontrakt we współpracy terapeutycznej. Higiena psychiczna w pracy instruktora orientacji przestrzennej i zapobieganie wypaleniu zawodowemu – 2 godziny</p>
Metody kształcenia	<p>metody podające: wykład konwersatoryjny, objaśnienie</p> <p>metody problemowe: scenki dramatyczne, analiza przypadków, dyskusja, mapa myśli</p> <p>metody praktycznego działania: ćwiczenia</p>
Pomoce dydaktyczne	<p>symulatory słabowzroczności, opaski, grube flamastry w różnych kolorach, arkusze papieru pakowego, karteczki samoprzylepne w różnych kolorach i kształtach, materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć</p>
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%, wywiązanie się z powierzonych zadań indywidualnych oraz zespołowych
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin pisemny, zaliczenie powyżej 60% poprawności
Literatura obowiązkowa	<p>Augustynek A., <i>Wprowadzenie do psychologii</i>, rozdział 7 <i>Komunikacja interpersonalna</i>, Warszawa: Wydawnictwo Difin, 2018, s. 188-199.</p> <p>Kuczyńska-Kwapisz, J., <i>Orientacja przestrzenna z mobilnością jako problemy interdyscyplinarne i wyzwania dla profesjonalistów</i> [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., Śmiechowska-Petrovskij E., <i>Orientacja przestrzenna i poruszanie się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku. Współczesne</i></p>

Nazwa przedmiotu	Kontakt i komunikacja w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku
	<p><i>techniki, narzędzia i strategie</i> nauczania, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2017, s. 135-159.</p> <p>Łuba M., <i>Poradnictwo psychologiczne dla osób z niepełnosprawnością</i> [w:] Czabała Cz., Kluczyńska S. (red.), <i>Poradnictwo psychologiczne</i>, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2015, s. 291-322.</p>
Literatura uzupełniająca	Stewart, J. (red.), <i>Mosty zamiast murów. Podręcznik komunikacji interpersonalnej</i> , rozdział 5, 6, 7, 14, 15, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010.

6.4.3.2. Psychologiczne aspekty rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku

Tabela 7 Psychologiczne aspekty rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku

Nazwa przedmiotu	Psychologiczne aspekty rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku
Godziny kontaktowe	15
Godziny pracy własnej	10
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	Po <i>Module Tyflopedagogicznym</i> lub równoległe z <i>Modułem Tyflopedagogicznym</i>
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny

Nazwa przedmiotu	Psychologiczne aspekty rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	<p>Zna i potrafi wyjaśnić wpływ wrodzonej niepełnosprawności wzroku (niewidzenie, słabowzroczność) na realizację zadań rozwojowych w cyklu życiowym</p> <p>Potrafi scharakteryzować proces przystosowania do utraty wzroku w biegu życia według wybranych koncepcji psychologicznych.</p> <p>Posiada podstawową wiedzę na temat procesów poznawczych i emocjonalno-motywacyjnych w orientacji przestrzennej i samodzielnej lokomocji osób z niepełnosprawnością wzroku</p>
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	<p>Wykorzystuje podstawową wiedzę tyflopsychologiczną w praktyce rehabilitacyjnej</p> <p>Trafnie różnicuje fakty na temat psychospołecznego funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku (koncepcje teoretyczne, dane empiryczne, doniesienia z praktyki edukacyjno-terapeutycznej) i mity obecne w wiedzy potocznej</p>
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	<p>Podejmuje działania na rzecz kształtowania pozytywnego wizerunku społecznego osób z niepełnosprawnością wzroku.</p> <p>Wykazuje zrozumienie dla znaczenia współpracy z psychologiem w prowadzeniu treningu orientacji przestrzennej</p>
Treści kształcenia	<p>Perspektywa rozwojowa w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością. Wpływ wrodzonej niepełnosprawności wzroku na realizację zadań rozwojowych, przypadających na kolejne fazy życia – wybrane zagadnienia. Przegląd badań na temat różnych aspektów zdrowia psychicznego dzieci, młodzieży i dorosłych z niepełnosprawnością wzroku oraz psychospołecznego funkcjonowania ich rodzin. Społeczny odbiór osób niewidomych i słabowidzących – 4 godziny</p> <p>Psychologiczne konsekwencje nabycia niepełnosprawności wzroku w biegu życia. Etapy procesu adaptacji do nabycia</p>

Nazwa przedmiotu	Psychologiczne aspekty rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku
	<p>niepełnosprawności wzroku. Czynniki wpływające na proces przystosowania się do niepełnosprawności. Specyfika stopniowej utraty wzroku w kontekście procesu terapeutycznego – 5 godzin</p> <p>Procesy poznawcze w orientacji przestrzennej i lokomocji. Procesy emocjonalno-motywacyjne w orientacji przestrzennej i lokomocji. Bariery emocjonalne i brak akceptacji niepełnosprawności wzroku a trening orientacji przestrzennej. Kształtowanie motywacji do aktywnego udziału w rehabilitacji i umacnianie samostanowienia u osoby z niepełnosprawnością wzroku – 5 godzin</p> <p>Zasoby osobowe i środowiskowe w ocenie możliwości i potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku i konstruowaniu programów wspomaganie ich rozwoju – 1 godzina</p>
Metody kształcenia	<p>metody podające: wykład, objaśnienie, praca z tekstem</p> <p>metody problemowe: analiza przypadków, dyskusja, mapa myśli</p> <p>metody praktycznego działania: ćwiczenia</p>
Pomoce dydaktyczne	opaski, symulatory słabowzroczności, materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%, wywiązanie się z powierzonych zadań indywidualnych oraz zespołowych
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin pisemny, zaliczenie powyżej 60% poprawności
Literatura obowiązkowa	Czerwińska, K., Kucharczyk, I., <i>Tyflopsychologia. Realizacja zadań rozwojowych w biegu życia przez osoby z niepełnosprawnością wzroku</i> , Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2019.

Nazwa przedmiotu	Psychologiczne aspekty rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku
Literatura uzupełniająca	<p>Augestad L.B., <i>Mental Health among Children and Young Adults with Visual Impairments: A Systematic Review</i>, "Journal of Visual Impairment & Blindness" 2017, nr 5(111), s. 411–425, DOI: 10.1177/0145482X17111100503.</p> <p>Augestad L.B., <i>Self-Concept and Self-Esteem among Children and Young Adults with Visual Impairment: A Systematic Review</i>, "Cogent Psychology" 2017, 4:1319652. Dostępny w internecie: https://doi.org/10.1080/23311908.2017.1319652.</p> <p>Bilewicz, M., <i>Sytuacja życiowa i funkcjonowanie w rolach społecznych młodzieży z niepełnosprawnością wzroku</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, 2016.</p> <p>Bręczewski, G., <i>Wybrane psychospołeczne aspekty niepełnosprawności. W kierunku rozwojowej wizji procesu rehabilitacji</i>, Poznań: Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego, 2010.</p> <p>Czerwińska, K., <i>Słabowzroczność a realizacja zadań rozwojowych w okresie adolescencji</i> [w:] Gunia G., Baraniewicz D. (red.), <i>Teoria i praktyka oddziaływań profilaktyczno-wspierających rozwój osób z niepełnosprawnością</i>, tom 3.1., Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2014, , s. 89-102.</p> <p>Czerwińska, K., <i>Nagła utrata wzroku jako sytuacja graniczna</i> [w:] Wiśniewska J. (red.), <i>Sytuacje graniczne w biegu ludzkiego życia</i>, Radom: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy, 2015, s. 356-370.</p> <p>Czerwińska K., <i>Samostanowienie w rehabilitacji dorosłej osoby ociemniałej</i> [w:] Głodkowska J. (red.), <i>Personalistyczne ujęcie fenomenu niepełnosprawności</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015, s. 152-168.</p>

Nazwa przedmiotu	Psychologiczne aspekty rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku
	<p>Czerwińska K., <i>Utrata wzroku w kontekście realizacji zadań rozwojowych w okresie dorosłości</i>, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej” 2015, nr 17, s. 76-90.</p> <p>Czerwińska K. (red.), <i>Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka z niepełnosprawnością wzroku – w kręgu diagnozy i terapii</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015.</p> <p>Czerwińska K., <i>Stopniowa utrata wzroku a wypełnianie ról społecznych w dorosłości</i> [w:] Czerwińska K., Miler-Zdanowska K. (red.), <i>Tyflopedagogika wobec różnorodności współczesnych wyzwań edukacyjno-rehabilitacyjnych</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2017, s. 189-211.</p> <p>Czerwińska K., <i>Wsparcie społeczne w sytuacji utraty wzroku w dorosłości</i>, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej” 2018, nr 30.</p> <p>Czerwińska K., <i>W trosce o wspomaganie rozwoju osób tracących wzrok w późnej dorosłości</i>, „Fides et Ratio” 2018, nr 2 (34), s. 496-511.</p> <p>Czerwińska, K., <i>Visual functioning of an individual with progressive vision loss – a case study</i> [w:] “Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej” 2018, nr 20, s. 279-296. Dostępny w internecie: https://doi.org/10.14746/ikps.2018.20.14.</p> <p>Czerwińska K., Kucharczyk I., <i>Funkcjonowanie poznawcze osób tracących wzrok w późnej dorosłości – przegląd badań</i>, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej” 2019, nr 35, s. 214-226.</p> <p>Czerwińska K., Kucharczyk I., <i>Nabywanie niepełnosprawności wzroku w późnej dorosłości a jakość życia</i>, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej”, nr 34, s. 131-145.</p>

Nazwa przedmiotu	Psychologiczne aspekty rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku
	<p>Czerwińska, K., Kucharczyk I., <i>Senior citizens losing vision as a challenge to contemporary special education</i>, "Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej" 2019, nr 25, s. 333-351.</p> <p>Dostępny w internecie: https://doi.org/10.14746/ikps.2019.25.14.</p> <p>Kucharczyk, I., <i>Funkcjonowanie emocjonalne dzieci z niepełnosprawnością wzroku</i>, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej” 2015, nr 17, s. 91-102.</p> <p>Kucharczyk I., <i>Specyfika funkcjonowania poznawczego osób niewidomych</i> [w:] Czerwińska K. , Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), <i>Tyflopedagogika wobec współczesnej przestrzeni edukacyjno-rehabilitacyjnej</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015, s. 71–87.</p> <p>Dycht, M., <i>Mity, uprzedzenia, stereotypy a zjawisko piętna i stygmatyzacji niepełnosprawnych wzrokowo</i> [w:] Fidelus A. (red.), <i>Od stereotypu do wykluczenia</i>, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2014, s.53-85.</p> <p>Kilian M., <i>Następstwa utraty wzroku w starszym wieku</i>, „Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo” 2010, Nr 2(12), s. 89-103.</p> <p>Mikołajczak-Matyja N., <i>Wiedza o obiektach i zjawiskach naturalnych w definicjach konstruowanych przez niewidomych i widzących użytkowników języka</i>, „Szkoła Specjalna” 2006, nr 2, s. 89-103.</p> <p>Palak Z., Przyłucka E., <i>Uwarunkowania akceptacji niepełnosprawności przez młodzież z uszkodzonym wzrokiem</i> [w:] Palak Z., Bujnowska A., Pawlak A. (red.), <i>Edukacyjne i rehabilitacyjne konteksty rozwoju osób z niepełnosprawnością w</i></p>

Nazwa przedmiotu	Psychologiczne aspekty rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku
	<p><i>różnych okresach ich życia</i>, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2010, s. 175-193.</p> <p>Skoczylas E., <i>Wspieranie rodzin dzieci z dysfunkcją wzroku</i> [w:] Sidor-Piekarska B. (red.), <i>Kompetentne wspieranie osób z niepełnosprawnością</i>, Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2013, s. 189-223.</p> <p>Śmiechowska-Petrovskij E., <i>Aspekty stygmatyzacji i stereotypizacji osób niewidomych oraz tendencje przeciwstawne</i> [w:] Fidelus A. (red.), <i>Od stereotypu do wykluczenia</i>, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2014, s. 87-114.</p>

6.4.4. Moduł Orientacja Przestrzenna - Przedmioty diagnostyczne

W ramach tego modułu realizowane będą następujące przedmioty:

1. *Funkcjonalna ocena wzroku dla potrzeb orientacji przestrzennej i przemieszczania się osób słabowidzących.*
2. *Ocena umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej i planowanie procesu nauczania.*

6.4.4.1. Funkcjonalna ocena wzroku dla potrzeb orientacji przestrzennej i przemieszczania się osób słabowidzących

Tabela 8 Funkcjonalna ocena wzroku dla potrzeb orientacji przestrzennej i przemieszczania się osób słabowidzących

Nazwa przedmiotu	Funkcjonalna ocena wzroku dla potrzeb orientacji przestrzennej i przemieszczania się osób słabowidzących
Godziny kontaktowe	10

Nazwa przedmiotu	Funkcjonalna ocena wzroku dla potrzeb orientacji przestrzennej i przemieszczania się osób słabowidzących
Godziny pracy własnej	15
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	Po przedmiocie <i>Podstawowe umiejętności i techniki poruszania się z białą laską</i> (ponieważ ocena jest dokonywana w przestrzeni otwartej w symulatorach o różnym zakresie słabowzroczności, konieczne jest wcześniej nabycie podstawowych umiejętności przemieszczania się z laską), równoległe do przedmiotów z <i>Modułu Orientacja Przestrzenna - Przedmioty Metodyczne Zaawansowane</i>
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej, budynku i w terenie otwartym
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	Potrafi wymienić i wyjaśnić najczęściej pojawiające się trudności podczas przemieszczania się u osób słabowidzących. Wie na czym polega funkcjonalna ocena ostrości wzroku, pola widzenia i innych parametrów funkcjonowania wzrokowego dla potrzeb orientacji przestrzennej i samodzielnego przemieszczania się Zna strategie wykorzystywane dla usprawniania widzenia podczas orientowania się i przemieszczania się osób słabowidzących w pomieszczeniach i przestrzeni otwartej. Zna zasady tworzenia narzędzi służących do funkcjonalnej oceny widzenia w różnych warunkach otoczenia fizycznego
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	Potrafi wykorzystać/sporzędzić narzędzia służące do funkcjonalnej oceny widzenia w różnych warunkach otoczenia fizycznego

Nazwa przedmiotu	Funkcjonalna ocena wzroku dla potrzeb orientacji przestrzennej i przemieszczania się osób słabowidzących
	Umie wyciągać wnioski dotyczące możliwości i trudności wzrokowych u osób słabowidzących podczas przemieszczania się na podstawie obserwacji ich zachowań
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	Potrafi zabierać głos w dyskusji dotyczącej doświadczeń i odczuć na podstawie zajęć w symulatorach słabowzorności Potrafi efektywnie współpracować w mniejszej grupie podczas realizacji projektu
Treści kształcenia	Warunki i sytuacje, które sprawiają osobom słabowidzącym trudności podczas przemieszczania się oraz ich wpływ na korzystanie z widzenia przez osobę słabowidzącą – 2 godziny Funkcjonalna ocena ostrości wzroku, pola widzenia i innych parametrów funkcjonowania wzrokowego w rozmaitych warunkach otoczenia dla potrzeb orientacji przestrzennej i samodzielnego przemieszczania się – 1 godzina Funkcjonalna ocena widzenia oraz strategie wykorzystywane dla usprawniania widzenia podczas orientowania się i przemieszczania się osób słabowidzących w pomieszczeniach – 1 godzina Funkcjonalna ocena widzenia oraz strategie wykorzystywane dla usprawniania widzenia podczas orientowania się w terenie i przemieszczania się osób słabowidzących w przestrzeni otwartej (dzielnica mieszkaniowa; dzielnica handlowa; korzystanie ze środków komunikacji miejskiej – autobus, tramwaj, metro; dworce i przejścia podziemne i inne) – 5 godzin Poznanie/tworzenie narzędzi służących do funkcjonalnej oceny widzenia w różnych warunkach otoczenia fizycznego – 1 godzina

Nazwa przedmiotu	Funkcjonalna ocena wzroku dla potrzeb orientacji przestrzennej i przemieszczania się osób słabowidzących
Metody kształcenia	<p>metody podające: wykład, objaśnienie</p> <p>metody problemowe: analiza przypadków, dyskusja</p> <p>metody praktycznego działania: ćwiczenia, zajęcia symulowane</p>
Pomoce dydaktyczne	<p>symulatory słabowzroczności (obniżonej ostrości wzroku i ograniczeń w zakresie pola widzenia), materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć</p>
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin pisemny, zaliczenie powyżej 60% poprawności
Literatura obowiązkowa	<p>Adamowicz-Hummel A., <i>Wykorzystanie pomocy optycznych w orientacji przestrzennej i poruszaniu się</i> [w:] Kuczyńska-Kwapisz J. (red.), <i>Orientacja przestrzenna w usamodzielnianiu osób niewidomych</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2001, s. 87-93.</p> <p>Walkiewicz-Krutak M., <i>Słabowzroczność w kontekście problemów orientowania się w przestrzeni i samodzielnego, bezpiecznego poruszania się</i> [w:] Czerwińska K., Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), <i>Tyflopedagogika wobec współczesnej przestrzeni edukacyjno-rehabilitacyjnej</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015, s. 239-259.</p>
Literatura uzupełniająca	<p>Kilian M., <i>Rehabilitacja w zakresie poruszania się i wykonywania codziennych czynności wobec potrzeb osób w starszym wieku z niepełnosprawnością wzrokową</i>, „Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo” 2009, nr 2(10), s. 21-31.</p>

6.4.4.2. Ocena umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej i planowanie procesu nauczania

Tabela 9 Ocena umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej i planowanie procesu nauczania

Nazwa przedmiotu	Ocena umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej i planowanie procesu nauczania
Godziny kontaktowe	10
Godziny pracy własnej	20
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	jako ostatni przedmiot z <i>Modułu Orientacja Przestrzenna</i> .
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	<p>Potrafi wymienić i scharakteryzować metody oraz sposoby oceny umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się</p> <p>Potrafi wymienić zasady konstruowania IPNOM oraz scharakteryzować poszczególne jego elementy.</p> <p>Zna sposoby dokumentowania zajęć z zakresu orientacji przestrzennej</p>
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	<p>Potrafi przeanalizować przykładowy IPNOM oraz wskazać najważniejsze kierunki oddziaływań edukacyjno-rehabilitacyjnych wobec osoby niewidomej i słabowidzącej</p> <p>Potrafi skonstruować (przygotować w wersji pisemnej) poprawny merytorycznie IPNOM dla osoby z niepełnosprawnością wzroku w oparciu o dostępne informacje</p>

Nazwa przedmiotu	Ocena umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej i planowanie procesu nauczania
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	<p>Wykazuje wrażliwość na potrzeby i możliwości osób z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Potrafi współdziałać i pracować w małej grupie warsztatowej, przyjmując w niej różne role</p>
Treści kształcenia	<p>Metody i sposoby oceny umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku – przegląd dostępnych narzędzi diagnostycznych – 2 godziny</p> <p>Zasady konstruowania arkuszy, kart obserwacji, kwestionariuszy do oceny umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej – 1 godzina</p> <p>Konstruowanie Indywidualnych Programów Nauczania Orientacji Przestrzennej dla osób niewidomych i słabowidzących – 4 godziny</p> <p>Sposoby dokumentowania przebiegu zajęć z orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku (konspekt, notatka, wpis w dzienniku itp.) – 1 godzina</p> <p>Ocena skuteczności zajęć z zakresu orientacji przestrzennej – 1 godzina</p> <p>Dokumentacja w pracy instruktora orientacji przestrzennej (wzory, przykłady itp.) – 1 godzina</p>
Metody kształcenia	<p>metody podające: wykład, objaśnienie, pogadanka</p> <p>metody problemowe: analiza przypadków, dyskusja</p>
Pomoce dydaktyczne	opaski, symulatory słabowzroczności, materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć

Nazwa przedmiotu	Ocena umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej i planowanie procesu nauczania
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin pisemny, zaliczenie powyżej 60% poprawności (np. przygotowanie indywidualnego programu nauczania orientacji przestrzennej)
Literatura obowiązkowa	<p>Miler-Zdanowska, K., <i>Rozwój umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej u dzieci niewidomych w wieku wczesnoszkolnym. Studium teoretyczno-empiryczne</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2021.</p> <p><i>Model INSITE – Model wczesnej interwencji przeprowadzanej w domu. Program dla dzieci od 0 do 6 lat z niepełnosprawnościami sensorycznymi i dodatkowymi uszkodzeniami</i>, tom II, część 7. <i>Duża motoryka</i>, część 8. <i>Orientacja przestrzenna i bezpieczne, samodzielne poruszanie się</i>, Laski: Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi, 2008.</p>
Literatura uzupełniająca	<p>Czerwińska, K., Miler-Zdanowska K., <i>Teaching model for students with visual impairments</i> [w:] Kulesza E. (red.), <i>Education of Students with Special Needs. World Experience. Individualized Education and Therapy Programs (IETPs)</i>, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2013, s. 121-140.</p> <p>Karga M., <i>Program usprawniania ruchowego dzieci niewidomych i słabowidzących ze sprzężoną niesprawnością w wieku od 0 do 3 lat</i>, „Rewalidacja” 1999, nr 1.</p> <p>Miler-Zdanowska K., <i>Ocena funkcjonalna umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej u dzieci niewidomych w wieku wczesnoszkolnym – doniesienia z przeprowadzonych badań</i></p>

Nazwa przedmiotu	Ocena umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej i planowanie procesu nauczania
	<p><i>pilotażowych</i> [w:] Gunia G., Baraniewicz D. (red.), <i>Teoria i praktyka oddziaływań profilaktyczno-wspierających rozwój osób z niepełnosprawnością</i>, tom 3.1, Kraków: Wyd. Uniwersytetu Pedagogicznego, 2014, s. 181-194</p> <p>Śmiechowska-Petrovskij E., <i>Rola rodziców w konstruowaniu indywidualnych programów edukacyjnoterapeutycznych</i> [w:] Śmiechowska E. (red.), <i>Dzieci z trudnościami rozwojowymi w młodszym wieku. Indywidualne programy edukacyjno-rehabilitacyjne w procesie wspierania dzieci</i>, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2017, s. 147-161.</p> <p>Walkiewicz-Krutak M., Kalisz, P., <i>Rozwijanie umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej i poruszania się u małych dzieci niewidomych</i> [w:] Czerwińska K. (red.), <i>Wybrane aspekty rozwoju małego dziecka z niepełnosprawnością wzroku</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2014, s. 194–232.</p>

6.4.5 Moduł Orientacja Przestrzenna - Przedmioty Metodyczne

Podstawowe

W ramach tego modułu realizowane będą następujące przedmioty:

1. *Podstawy nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością wzroku.*
2. *Metodyka nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego przemieszczania się osób z niepełnosprawnością wzroku – umiejętności podstawowe.*
3. *Podstawowe umiejętności i techniki poruszania się z białą laską.*

6.4.5.1. Podstawy nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością wzroku

Tabela 10 Podstawy nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością wzroku

Nazwa przedmiotu	Podstawy nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością wzroku
Godziny kontaktowe	10
Godziny pracy własnej	15
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	jako pierwszy przedmiot w <i>Module Orientacja Przestrzenna</i>
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	<p>Potrafi wyjaśnić terminologię z zakresu orientacji przestrzennej osób niewidomych zorientowaną na zastosowanie praktyczne w działalności rehabilitacyjnej, edukacyjnej i terapeutycznej.</p> <p>Potrafi wymienić i scharakteryzować czynniki wpływające na orientację przestrzenną i samodzielne poruszanie się osób z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Potrafi opisać rozwój poszczególnych sfer rozwojowych w kontekście kształtowania się orientacji przestrzennej.</p> <p>Zna sposoby i techniki przemieszczania się osób z niepełnosprawnością wzroku</p>
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	<p>Potrafi wnioskować o trudnościach w rozwoju orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Potrafi podać wady i zalety sposobów poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku</p>

Nazwa przedmiotu	Podstawy nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością wzroku
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	<p>Jest wrażliwy i otwarty na potrzeby osób z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Stosuje zdobytą wiedzę w zakresie orientacji przestrzennej w procesie samorozwoju i samodoskonalenia</p>
Treści kształcenia	<p>Orientacja przestrzenna i samodzielne przemieszczanie się – neurofizjologiczne podstawy procesu orientacji przestrzennej, podstawowe pojęcia (orientacja przestrzenna, lokomocja, wyobraźnia przestrzenna, wskazówki, punkty orientacyjne) – 1 godzina</p> <p>Rozwój sensomotoryczny w kształtowaniu orientacji w przestrzeni i prawidłowej lokomocji. Znaczenie świadomości swojego ciała, percepcji siebie w przestrzeni. Wpływ mechanizmów lokomocji na efektywność poruszania się (refleks, koordynacja, napięcie mięśniowe, chód, postawa ciała). Trudności sensoryczne i motoryczne w funkcjonowaniu osób z niepełnosprawnością wzroku – 2 godziny</p> <p>Rola i wykorzystanie procesów poznawczych w orientacji przestrzennej i samodzielnym poruszaniu się. Rola i wykorzystywanie zmysłów w orientacji przestrzennej i samodzielnym przemieszczaniu się (słuch, dotyk, propriocepcja, smak, węch, równowaga, wzrok) – 2,5 godziny</p> <p>Rozwój rozumienia położenia siebie względem innych obiektów i relacji przestrzennych między obiektami (ja – obiekt, obiekt-ja, obiekt-obiekt). Wpływ niepełnosprawności wzroku na rozumienie pojęć i relacji przestrzennych – 2 godziny</p>

Nazwa przedmiotu	Podstawy nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością wzroku
	<p>Historia nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego przemieszczania się osób z niepełnosprawnością wzroku w Polsce i na świecie – 0,5 godziny</p> <p>Czynniki wpływające na orientację przestrzenną i samodzielne poruszanie się osób z niepełnosprawnością wzroku (psychiczne: inteligencja, motywacja, uwaga, pamięć, spostrzegawczość, emocje, wyobrażenia przestrzenne; fizyczne: wiek, sprawność motoryczna, czas utraty wzroku, funkcjonowanie zmysłów; społeczne, dotyczące nauczyciela oraz rodziny ucznia); organizacja procesu nauczania; różnice między osobami niewidomymi od urodzenia, słabowidzącymi, ociemniałymi w wieku dziecięcym i starszym) – 1 godzina</p> <p>Sposoby i techniki przemieszczania się osób z niepełnosprawnością wzroku – charakterystyka, wady i zalety (widzący przewodnik, biała laska, pies przewodnik, nowoczesne technologie) – 1 godzina</p>
Metody kształcenia	<p>metody podające: wykład, objaśnienie</p> <p>metody problemowe: dyskusja</p> <p>metody praktycznego działania: ćwiczenia</p>
Pomoce dydaktyczne	<p>opaski, laski, materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć</p>
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	<p>obecność na zajęciach – co najmniej 80%</p>
Warunki zaliczenia przedmiotu	<p>egzamin pisemny, zaliczenie powyżej 60% poprawności</p>

Nazwa przedmiotu	Podstawy nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością wzroku
Literatura obowiązkowa	<p>Kaczanowska A., <i>Integralne wspieranie procesów poznawczych i motoryki podstawą nauki orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku</i> [w:] Czerwińska W.K., Miler-Zdanowska K. (red.), <i>Tyflopedagogika wobec różnorodności współczesnych wyzwań edukacyjno-rehabilitacyjnych</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2017, s. 244-265.</p> <p>Miler-Zdanowska, K., <i>Rozwój umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej u dzieci niewidomych w wieku wczesnoszkolnym. Studium teoretyczno-empiryczne</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2021.</p> <p>Miler-Zdanowska K., <i>Czynniki warunkujące nauczanie orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z dysfunkcją wzroku</i> [w:] Czerwińska K., Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), <i>Tyflopedagogika we współczesnej przestrzeni edukacyjno-rehabilitacyjnej</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015, s. 289-306.</p>
Literatura uzupełniająca	<p>Borkowska M., <i>Integracja sensoryczna w rozwoju dziecka. Podstawy neurofizjologiczne</i>, Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia, 2018.</p> <p>Głodkowska J., <i>Pomóżmy dziecku z upośledzeniem umysłowym doświadczać przestrzeni. Orientacja przestrzenna w teorii, diagnozie i rozwoju dziecka, rozdział Doświadczenie przestrzeni – teorie psychologiczno-pedagogiczne, podstawy neurofizjologiczne</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2000, s. 11-36.</p>

Nazwa przedmiotu	Podstawy nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością wzroku
	<p>Karga M., <i>Funkcjonowanie sensomotoryczne dzieci niewidomych i słabowidzących</i>, Warszawa: SINET.</p> <p>Kuczyńska-Kwapisz J., Kwapisz J., <i>Orientacja przestrzenna i poruszanie się niewidomych oraz słabowidzących</i>, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1990.</p> <p>Miler-Zdanowska K., <i>Development specificity of large motor skills and spatial orientation in blind children aged 0-6</i> [w:] Baran J., Cierpiatowska T., Plutecka K. (red.), <i>Chosen topics of supporting persons with a disability</i>, Kraków: Wydawnictwo Impuls, 2013, s. 91-99.</p> <p><i>Rehabilitacja podstawowa i orientacja przestrzenna niewidomych i słabowidzących</i>, „Materiały Tyflogiczne”, 1995.</p>

6.4.5.2. Metodyka nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego przemieszczania się osób z niepełnosprawnością wzroku – umiejętności podstawowe

Tabela 11 Metodyka nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego przemieszczania się osób z niepełnosprawnością wzroku – umiejętności podstawowe

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego przemieszczania się osób z niepełnosprawnością wzroku – umiejętności podstawowe
Godziny kontaktowe	10
Godziny pracy własnej	15

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego przemieszczania się osób z niepełnosprawnością wzroku – umiejętności podstawowe
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	Po przedmiocie <i>Podstawy nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością wzroku</i>
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej, w budynku z klatką schodową, ciągami komunikacyjnymi, windą, w terenie (park, dzielnica mieszkaniowa)
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny, budynek z klatką schodową, ciągami komunikacyjnymi, windą
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	Potrafi podać cel i opisać techniki poruszania się z widzącym przewodnikiem Potrafi podać cel i opisać techniki ochronne, techniki poznawania otoczenia Zna zasady wykorzystywania zmysłów w orientacji w przestrzeni
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	Potrafi zaprezentować i nauczyć inną osobę techniki poruszania się z widzącym przewodnikiem Potrafi zaprezentować i nauczyć inną osobę technik ochronnych oraz technik poznawania otoczenia
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	Potrafi współdziałać i pracować w małej grupie warsztatowej, przyjmując w niej różne role
Treści kształcenia	Techniki i umiejętności poruszania z przewodnikiem (właściwy chwyt i ustawianie się w stosunku do przewodnika, technika pokonywania wąskich przejść, technika wykonywania zwrotów, techniki przechodzenia przez drzwi, technika poruszania się po schodach, sposoby przyjmowania i odmawiania pomocy) – 5 godzin Ćwiczenia poruszania się w przestrzeni zamkniętej i otwartej z wykorzystaniem wskazówek pozawzrokowych – 1 godzina

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego przemieszczania się osób z niepełnosprawnością wzroku – umiejętności podstawowe
	Podstawowe umiejętności z zakresu orientowania się w przestrzeni (techniki ochronne, sposoby systematycznego poznawania nowego otoczenia, technika trailingu, techniki bezpiecznego lokalizowania przedmiotów na różnych powierzchniach, sposoby ustawiania się równoległego i prostopadłego do różnych powierzchni odniesienia, wykorzystywanie zmysłów w celu określenia pozycji w przestrzeni) – 4 godziny
Metody kształcenia	metody podające: wykład, objaśnienie metody problemowe: dyskusja metody praktycznego działania: ćwiczenia, zajęcia symulowane
Pomoce dydaktyczne	opaski, symulatory słabego widzenia, laski, materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin pisemny lub egzamin ustny lub sprawdzian praktyczny, zaliczenie powyżej 70% poprawności
Literatura obowiązkowa	Fabisiak A., Gniatkowski J., <i>Przewodnik osoby niewidomej w przestrzeni publicznej</i> [w:] <i>Projektowanie i adaptacja przestrzeni publicznej do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących. Zalecenia i przepisy</i> , Warszawa: Polski Związek Niewidomych, 2016, s. 42-43. Kuczyńska-Kwapisz J., Kwapisz J., <i>Wstępne umiejętności i pojęcia z zakresu orientacji przestrzennej</i> [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., Śmiechowska-Petrovskij E., <i>Orientacja przestrzenna i poruszanie się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku. Współczesne</i>

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego przemieszczania się osób z niepełnosprawnością wzroku – umiejętności podstawowe
	<p><i>techniki, narzędzia i strategie nauczania</i>, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2017, s. 69-76.</p> <p>Walkiewicz-Krutak M., <i>Jak pomóc dziecku niewidomemu w poruszaniu się?</i> [w:] Paplińska M. (red.), <i>Edukacja równych szans. Uczeń i student z dysfunkcją wzroku nowe podejście, nowe możliwości</i>, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2008, s. 37-46.</p>

6.4.5.3. Podstawowe umiejętności i techniki poruszania się z białą laską

Tabela 12 Podstawowe umiejętności i techniki poruszania się z białą laską

Nazwa przedmiotu	Podstawowe umiejętności i techniki poruszania się z białą laską
Godziny kontaktowe	23
Godziny pracy własnej	22
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	Po przedmiocie <i>Metodyka nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego przemieszczania się osób z niepełnosprawnością wzroku – umiejętności podstawowe</i>
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej, w terenie, budynku
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny, budynek z klatką schodową, ciągami komunikacyjnymi, windą
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	<p>Potrafi wymienić i scharakteryzować budowę, rodzaje, typy, funkcje białych lasek, końcówek do lasek</p> <p>Zna zasady doboru białych lasek dla osób z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Zna nazwy producentów i dystrybutorów białych lasek</p>

Nazwa przedmiotu	Podstawowe umiejętności i techniki poruszania się z białą laską
	<p>Zna i potrafi opisać poszczególne techniki poruszania się z białą laską (technika dotykowa, dwupunktowa, diagonalna itp.)</p> <p>Zna zasady i metody nauczania opisu przestrzeni zamkniętej</p>
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	<p>Potrafi zaprezentować i nauczyć inną osobę poszczególnych technik poruszania się z białą laską</p> <p>Potrafi zaprezentować i nauczyć inną osobę sposobu poruszania się z białą laską i przewodnikiem</p> <p>Potrafi zaprezentować i nauczyć inną osobę sposobów poznawania pomieszczeń</p> <p>Umie przygotować poprawny opis przestrzeni zamkniętej z uwzględnieniem poznanych zasad</p>
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	<p>Potrafi dostosować sposób nauczania, sposób komunikacji do indywidualnych potrzeb i możliwości osób z niepełnosprawnością wzroku</p>
Treści kształcenia	<p>Biała laska – wprowadzenie i techniki (łącznie 17 godzin):</p> <ul style="list-style-type: none"> • podstawowe informacje dotyczące białych lasek wykorzystywanych przez osoby z niepełnosprawnością wzroku do poruszania się (budowa, rodzaje, funkcje białej laski, rodzaje i funkcje końcówek, zasady dobierania długości laski i rodzaju końcówki do użytkownika, wady i zalety poszczególnych lasek/końcówek, konserwacja, naprawa, wymiana elementów, laski dostępne na rynku, producenci, dystrybutorzy lasek) – 1 godzina; • wstępne umiejętności związane z poruszaniem się przy pomocy białej laski (rodzaje chwytów laski), sposoby pionizowania laski, wykonywania zwrotów z laską, sposoby odkładania i przechowywanie laski kiedy nie jest używana – 2 godziny;

Nazwa przedmiotu	Podstawowe umiejętności i techniki poruszania się z białą laską
	<ul style="list-style-type: none"> • techniki poruszania się z białą laską i ich zastosowanie, technika diagonalna, technika dotykowa, technika stałego kontaktu, technika dwupunktowa, technika trzypunktowa, technika dotknij przesuć, dotknij pociągnij itp. – 1 godzina; • metody nauczania i oceny poprawności stosowania techniki diagonalnej – 1 godzina; • metody nauczania i oceny poprawności stosowania techniki dotykowej (sposoby, etapy wprowadzania techniki, trudności w stosowaniu techniki dotykowej i sposoby ich korygowania) – 5 godzin; • etapy rozwijania umiejętności poruszania się z białą laską w otoczeniu kontrolowanym, w przestrzeni zamkniętej (wykrywanie zmian nawierzchni, wykrywanie i badanie obiektów, wykrywanie i omijanie przeszkód, przechodzenie przez drzwi, chodzenie po schodach) – 7 godzin; <p>Poruszanie się z laską i przewodnikiem (poruszanie się z białą laską i przewodnikiem, chwyt laski i przewodnika, zmiana strony, zawracanie, przechodzenie przez drzwi, zajmowanie miejsca siedzącego itp.) – 1 godzina</p> <p>Opis przestrzeni zamkniętej (łącznie 5 godzin):</p> <ul style="list-style-type: none"> • zasady opisywania przestrzeni zamkniętej (pomieszczenia, budynki), język opisu zawierający pojęcia przestrzenne, kierunki geograficzne oraz punkty i wskazówki orientacyjne, systemy numeracji, rozwiązania architektoniczne, położenia obiektów w pionach (łazienki, windy, klatki schodowe) – 3 godziny; • metody poznawania pomieszczeń/budynków – przejście wokół wszystkich ścian, opis słowny; miniatura, makieta, plan jako pomoc w poznawaniu przestrzeni – 2 godziny.

Nazwa przedmiotu	Podstawowe umiejętności i techniki poruszania się z białą laską
Metody kształcenia	<p>metody podające: wykład, objaśnienie</p> <p>metody problemowe: dyskusja</p> <p>metody praktycznego działania: ćwiczenia, zajęcia symulowane</p>
Pomoce dydaktyczne	<p>różne typy lasek i końcówek, opaski, symulatory słabego widzenia, materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć</p>
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	<p>obecność na zajęciach – co najmniej 80%</p>
Warunki zaliczenia przedmiotu	<p>egzamin pisemny lub egzamin ustny lub sprawdzian praktyczny, zaliczenie powyżej 70% poprawności</p>
Literatura obowiązkowa	<p>Kuczyńska-Kwapisz J., Śmiechowska-Petrovskij E., <i>Orientacja przestrzenna i poruszanie się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku. Współczesne techniki, narzędzia i strategie nauczania, rozdział Techniki posługiwania się długą laską</i>, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2017, s. 76-83.</p>
Literatura uzupełniająca	<p>Jacobson W.H., <i>The Art and Science of Teaching Orientation and Mobility to Persons with Visual Impairments</i>, rozdział 5 <i>Basic Long Cane and Self-Familiarization Skills</i>, New York: American Foundation for the Blind Press, 2013, s. 133-166.</p> <p>Miler-Zdanowska K., <i>Orientacja przestrzenna dzieci z dysfunkcją wzroku – droga do niezależności</i> [w:] Witczak-Nowotna J. (red.), <i>Wspomaganie uczniów z dysfunkcją wzroku w szkołach ogólnodostępnych</i>, Warszawa: Wydawnictwo Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Warszawskiego, 2010.</p> <p>Pasterny H., <i>Moja przyjaciółka blondyna</i>, „Laski” 2016, nr 1-2.</p>

6.4.6. Moduł Orientacja Przestrzenna - Przedmioty Metodyczne Zaawansowane

W ramach tego modułu realizowane będą następujące przedmioty:

1. *Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym.*
2. *Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – skrzyżowania.*
3. *Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu.*

6.4.6.1. Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym

Tabela 13 Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym
Godziny kontaktowe	25
Godziny pracy własnej	20
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	Po przedmiocie <i>Podstawowe umiejętności i techniki poruszania się z białą laską</i>
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej, w terenie otwartym (dzielnica mieszkaniowa, punkty usługowe, skrzyżowania itp.)
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny, budynek z klatką schodową, budynki, punkty usługowe, przecznice z przejściami bez sygnalizacji świetlnej, skrzyżowania z sygnalizacją świetlną i dźwiękową

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	<p>Potrafi wymienić oraz opisać punkty i wskazówki orientacyjne wykorzystywane przez osoby z niepełnosprawnością wzroku podczas przemieszczania się z białą laską w terenie otwartym</p> <p>Potrafi wymienić i wyjaśnić najczęściej pojawiające się trudności podczas nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób niewidomych i zna sposoby ich korygowania</p> <p>Potrafi opisać najważniejsze elementy budowy różnego rodzaju przejść przez jezdnię/ulicę/drogę</p> <p>Zna zasady korzystania z punktów użyteczności publicznej przez osoby niewidome i słabowidzące</p>
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	<p>Umie przygotować poprawny opis przestrzeni otwartej z uwzględnieniem poznanych zasad</p> <p>Potrafi samodzielnie przemieszczać się z pomocą białej laski w dzielnicy mieszkalnej</p> <p>Potrafi w metodycznie poprawny sposób nauczyć inną osobę sposobów korzystania z punktów użyteczności publicznej</p> <p>Potrafi zaprezentować i nauczyć inną osobę technik przemieszczania się z białą laską wykorzystywanych w prostym terenie zurbanizowanym z niewielką ilością przeszkód – dzielnica mieszkaniowa</p> <p>Potrafi zaprezentować i nauczyć inną osobę sposobów pokonywania prostych przejść przez jezdnie/ulice/drogi oraz przecznice bez sygnalizacji świetlnej</p> <p>Potrafi zaprezentować i nauczyć inną osobę sposobów pokonywania prostych skrzyżowań bez sygnalizacji świetlnej</p>
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	<p>Potrafi współdziałać i pracować w małej grupie warsztatowej, przyjmując w niej różne role</p>

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym
	Potrafi dostosować sposób nauczania, sposób komunikacji do indywidualnych potrzeb i możliwości osób z niepełnosprawnością wzroku
Treści kształcenia	<p>Opis przestrzeni otwartej (zasady opisywania przestrzeni otwartej - pojęcia i relacje przestrzenne, topografia terenu, układ jezdni/ulic/dróg, chodników, budynków i innych obiektów, system numeracji, nazewnictwo chodników, rogów skrzyżowań; charakterystyczne punkty i wskazówki orientacyjne wykorzystywane przez osoby z niepełnosprawnością wzroku podczas przemieszczania się z białą laską w terenie otwartym; metody zapoznawania z topografią terenu w przestrzeni otwartej miasta - makieta, plan, opis słowny) – 2 godziny</p> <p>Podstawowe techniki i umiejętności orientacji oraz poruszania się w prostym terenie (zasady, sposoby, techniki przemieszczania się z białą laską wykorzystywane w prostym terenie zurbanizowanym z niewielką ilością przeszkód – dzielnica mieszkaniowa, poruszanie się po „kwadracie ulic” bez samodzielnego przekraczania jezdni/ulic/dróg, wykorzystanie słuchowych i dotykowych punktów i wskazówek orientacyjnych, obieranie i utrzymywanie kierunku ruchu, poruszanie się wzdłuż linii brzegowej, wykrywanie krawężników, uskoków, spadków, technika „skróconej laski”, modyfikacje techniki dotykowej itp.) – 8 godzin</p> <p>Korzystanie z punktów użyteczności publicznej w prostym terenie miejskim (punkty usługowe, rodzaje punktów usługowych, zasady i sposoby zapoznawania osoby z niepełnosprawnością wzroku z różnymi typami punktów usługowych - punkty usługowe / sklepy z ladą, punkty samoobsługowe, supermarkety, centra handlowe, punkty gastronomiczne, miejsca kultury i sakralne; umiejętności</p>

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym
	<p>związane z korzystaniem z różnych punktów użyteczności publicznej - lokalizowanie punktów usługowych i sklepów, poruszanie się wewnątrz, orientowanie się w sklepie, lokalizowanie kasy, kolejki i poruszanie się w niej, dokonywanie płatności, zdobywanie informacji od innych klientów/sprzedawcy itp. – 5 godzin</p> <p>Pokonywanie przejść przez jezdnie/ulice/drogi, przecznice, skrzyżowania bez sygnalizacji świetlnej (metody zapoznania z budową jezdni/ulic/dróg i przejść przez jezdnie/ulice/drogi, wskazówki i punkty orientacyjne charakterystyczne dla przejść przez jezdnie/ulice/drogi; metody nauczania i oceny umiejętności przekraczania prostych przejść przez jezdnie/ulice/drogi oraz przecznic bez sygnalizacji świetlnej (jedno – i dwu – kierunkowe o niskim natężeniu ruchu), zasady bezpieczeństwa i etapy nauczania przechodzenia przez jezdnię/ulicę/drogę); metody nauczania i oceny umiejętności przekraczania prostego skrzyżowania bez sygnalizacji świetlnej (typu „+” i „T” o niskim natężeniu ruchu) – 10 godzin</p>
Metody kształcenia	<p>metody podające: wykład, objaśnienie</p> <p>metody problemowe: dyskusja</p> <p>metody praktycznego działania: ćwiczenia, zajęcia symulowane</p>
Pomoce dydaktyczne	opaski, laski, symulatory słabego widzenia, materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin pisemny, sprawdzian praktyczny, zaliczenie powyżej 70% poprawności

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym
Literatura obowiązkowa	<p>Kuczyńska-Kwapisz J., Kwapisz J., <i>Samodzielne poruszanie się w otwartej przestrzeni publicznej</i> [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., Śmiechowska-Petrovskij E., <i>Orientacja przestrzenna i poruszanie się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku. Współczesne techniki, narzędzia i strategie nauczania</i>, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2017, s. 84-88.</p> <p>Walkiewicz-Krutak M., „<i>Od narodzin do dorosłości</i>” – <i>wspomaganie rozwoju umiejętności w zakresie orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się dzieci i młodych osób niewidomych</i> [w:] Czerwińska K., Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), <i>Tyflopedagogika wobec współczesnej przestrzeni edukacyjno-rehabilitacyjnej</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015, s. 271–288.</p>
Literatura uzupełniająca	<p>Miler-Zdanowska K., <i>Czynniki warunkujące nauczanie orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z dysfunkcją wzroku</i> [w:] Czerwińska K., Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), <i>Tyflopedagogika we współczesnej przestrzeni edukacyjno-rehabilitacyjnej</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015, s. 289-306.</p> <p>Walkiewicz-Krutak M., <i>Rola oznaczeń dotykowych w orientacji przestrzennej osób niewidomych</i> [w:] Paplińska M. (red.), <i>Pismo Braille’a. Z tradycją w nowoczesność</i>, Warszawa: Fundacja Polskich Niewidomych i Słabowidzących „Trakt”, 2016, s. 174–185.</p> <p>Wiciak J., Młynarczyk D., Borkowski B. (red.), <i>Zastosowanie sygnałów falowo-wibracyjnych do orientacji przestrzennej osób niewidomych</i>, „<i>Nowiny Lekarskie</i>” 2010, nr 3, s. 254-259.</p>

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym
	<p>Więckowska E., <i>Jak niewidomy poznaje przestrzeń geograficzną</i>, „Laski” 2015, nr 1-2.</p> <p>Pogrund R.L., Gruffin-Shirley N., <i>Partners in O&M. Supporting Orientation and Mobility for Students Who Are Visually Impaired</i>, New York: American Foundation for the Blind Press, 2018.</p>

6.4.6.2. Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – skrzyżowania

Tabela 14 Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – skrzyżowania

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – skrzyżowania
Godziny kontaktowe	25
Godziny pracy własnej	20
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	Po przedmiocie <i>Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym</i>
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej, w terenie otwartym (dzielnica mieszkaniowa, dzielnica handlowa, centrum miasta, skrzyżowania itp.)
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny, budynek z klatką schodową, budynki, punkty usługowe, przecznice z przejściami bez sygnalizacji świetlnej, skrzyżowania z sygnalizacją świetlną i dźwiękową

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – skrzyżowania
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	<p>Potrafi wymienić i wyjaśnić najczęściej pojawiające się trudności podczas nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób niewidomych w terenie otwartym</p> <p>Potrafi wymienić i opisać najważniejsze elementy budowy różnego rodzaju skrzyżowań</p> <p>Zna zasady pokonywania różnego rodzaju skrzyżowań przez osoby niewidome i słabowidzące</p>
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	<p>Potrafi samodzielnie przechodzić przez różnego typu skrzyżowania</p> <p>Potrafi zaprezentować i nauczyć inną osobę sposobów pokonywania skrzyżowań z sygnalizacją świetlną</p> <p>Potrafi zaprezentować i nauczyć inną osobę sposobów przekraczania poszczególnych jezdni/ulic/dróg, skrzyżowań z dodatkowymi utrudnieniami</p> <p>Potrafi zaprezentować i nauczyć inną osobę sposobów przekraczania skrzyżowań o niestandardowym kształcie</p>
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	<p>Potrafi współdziałać i pracować w małej grupie warsztatowej, przyjmując w niej różne role</p> <p>Wykazuje wrażliwość na problemy osób z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Potrafi efektywnie komunikować się z uczestnikami procesu nauczania O&M, współpracownikami</p>
Treści kształcenia	<p>Pokonywanie przejść przez jezdnie/ulice/drogi z sygnalizacją świetlną (metody zapoznania z budową (plan, opis słowny) i analizą ruchu ulicznego przy przejściu przez jezdnię/ulicę/drogę z sygnalizacją świetlną; metoda przechodzenia przez przejście przez jezdnię/ulicę/drogę z sygnalizacją świetlną – 2 godziny</p> <p>Pokonywanie różnego typu skrzyżowań z sygnalizacją</p>

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – skrzyżowania
	<p>światłą; metody zapoznania z budową - plan, opis - oraz analizą słuchową lub wzrokową ruchu drogowego na różnego typu skrzyżowaniach z sygnalizacją światłą typu „+”, typu „T”, typu rondo, z wysepkami prostokątnymi i trójkątnymi; metody nauczania pokonywania różnego typu skrzyżowań z sygnalizacją światłą; zasady bezpieczeństwa, możliwe trudności, radzenie sobie w sytuacjach trudnych, sposoby korygowania błędów; rozwiązania na przejściach/skrzyżowaniach dedykowane osobom z niepełnosprawnością wzroku - sygnalizacja dźwiękowa, wibracyjna, graficzny schemat wyglądu przejścia, ścieżka dotykowa itp. – 18 godzin</p> <p>Pokonywanie różnego typu skrzyżowań z dodatkowymi utrudnieniami; ścieżki rowerowe – zasady położenia, rodzaje budowy, metody wykrywania i przechodzenia przez ścieżki rowerowe; zasady położenia ścieżki rowerowej / torowiska względem skrzyżowań, cechy charakterystyczne; przejście przez torowisko tramwajowe – zasady położenia torowisk względem jezdni/ulic/dróg, cechy charakterystyczne budowy, metody wykrywania i pokonywania przejść przez torowisko; metody pokonywania przejść przez skrzyżowania ze ścieżką rowerową / torowiskiem, możliwe utrudnienia, zasady bezpieczeństwa, radzenie sobie w sytuacjach trudnych, sposoby korygowania błędów – 3 godziny</p> <p>Pokonywanie skrzyżowań nietypowych (typu „Y”, „X”, o niestandardowym kształcie - trudności związane z pokonywaniem skrzyżowań o nietypowym kształcie, modyfikacje metod pokonywania skrzyżowań o nietypowym kształcie) – 1 godzina</p>

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – skrzyżowania
	Pokonywanie skrzyżowań z sygnalizacją świetlną z więcej niż dwiema fazami świateł (analiza faz ruchu na skrzyżowaniach z więcej niż dwiema fazami świateł, trudności związane z pokonywaniem ww. skrzyżowań) – 1 godzina
Metody kształcenia	metody podające: wykład, objaśnienie metody problemowe: dyskusja metody praktycznego działania: ćwiczenia, zajęcia symulowane
Pomoce dydaktyczne	opaski, laski, symulatory słabego widzenia, materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin praktyczny lub egzamin pisemny, zaliczenie powyżej 70% poprawności
Literatura obowiązkowa	Furman A., Gniatkowski J., <i>Sygnalizacja dźwiękowa i wibracyjna na przejściach dla pieszych</i> [w:] <i>Projektowanie i adaptacja przestrzeni publicznej do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących. Zalecenia i przepisy</i> , Warszawa: Polski Związek Niewidomych, 2016, s. 14-19. Lubawy H., <i>Ujednolicenie sygnalizacji akustycznej na przejściach dla pieszych</i> , „Tyfloświat” 2020, nr 3(48), s. 38-51.
Literatura uzupełniająca	Jurgielewicz-Delegacz E., <i>Osoby niepełnosprawne – w tym niewidome i słabowidzące – jako uczestnicy ruchu drogowego</i> , „Humanistyczne Zeszyty Naukowe – Prawa Człowieka” 2016, nr 19, s. 131-148. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z 3.07.2015 r. w sprawie szczegółowych warunków technicznych dla znaków i sygnałów drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – skrzyżowania
	drogowego i warunków ich umieszczania na drogach (Dz. U. 2015 poz. 1314 z późn. zm.)

6.4.6.3. Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu

Tabela 15 Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu
Godziny kontaktowe	50
Godziny pracy własnej	25
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	Po przedmiocie <i>Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – skrzyżowania</i>
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej, w terenie otwartym
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny, budynek z klatką schodową, budynki, dzielnica mieszkaniowa, dzielnica handlowa, centrum miasta, skrzyżowania, dworce itp.
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	Zna zasady korzystania z wind, schodów, chodników ruchomych, drzwi obrotowych z użyciem białej laski Zna sposoby zachowania orientacji przestrzennej w przestrzeni miejskiej

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu
	<p>Potrafi wymienić i opisać środki transportu publicznego (autobus, tramwaj, metro itd.)</p> <p>Potrafi wymienić i opisać najważniejsze elementy budowy różnego rodzaju dworców (autobusowych, pociągowych, portów lotniczych)</p> <p>Zna strategie pozyskiwania informacji przez osoby niewidome i słabowidzące podczas samodzielnego poruszania się z białą laską</p> <p>Ma wiedzę na temat najnowszych rozwiązań architektonicznych, urbanistycznych ułatwiających lokalizowanie wybranych punktów przez osoby niewidome i słabowidzące</p>
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	<p>Potrafi samodzielnie posługując się białą laską korzystać z wind, schodów, pokonywać przejścia podziemne i nadziemne, korzystać ze środków transportu publicznego oraz różnego rodzaju dworców</p> <p>Potrafi zaprezentować i nauczyć inną osobę sposobów korzystania z wind, schodów, chodników ruchomych, drzwi obrotowych z użyciem białej laski</p> <p>Potrafi w metodyczny sposób nauczyć inną osobę sposobów pokonywania przejść podziemnych i nadziemnych z wykorzystaniem białej laski</p> <p>Potrafi zaprezentować i nauczyć inną osobę sposobów korzystania ze środków transportu publicznego.</p> <p>Potrafi zaprezentować i nauczyć inną osobę sposobów korzystania z różnego rodzaju dworców</p>

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu
	Umie nauczyć inną osobę różnych strategii radzenia sobie podczas samodzielnego przemieszczania się po terenie miejskim z użyciem białej laski
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	<p>Potrafi współdziałać i pracować w małej grupie warsztatowej, przyjmując w niej różne role</p> <p>Potrafi efektywnie komunikować się z uczestnikami procesu nauczania O&M, współpracownikami</p> <p>Stosuje zdobytą wiedzę w procesie wspierania rozwoju osób z niepełnosprawnością wzroku w zakresie orientacji przestrzennej</p>
Treści kształcenia	<p>Korzystanie z wind, schodów, chodników ruchomych, drzwi obrotowych (zapoznanie z budową i metodami korzystania z wind, schodów ruchomych, chodników ruchomych, drzwi obrotowych; zasady bezpieczeństwa, możliwe trudności) – 4 godziny</p> <p>Przejścia podziemne i nadziemne (zapoznanie ze schematem budowy przejść podziemnych i nadziemnych; metody nauki pokonywania przejść podziemnych/nadziemnych; sposoby zachowania orientacji przestrzennej w przejściach podziemnych i nadziemnych) – 3 godziny</p> <p>Korzystanie ze środków transportu publicznego (charakterystyka środków transportu zbiorowego oraz organizacji systemu komunikacji miejskiej; etapy zapoznawania osób niewidomych i słabowidzących z budową przystanków, z wyglądem pojazdów środków transportu zbiorowego jak autobus, tramwaj, metro; metody nauczania korzystania ze środków komunikacji miejskiej przy użyciu białej laski, zasady poruszania się z białą laską na różnego rodzaju przystankach i peronach, procedura wsiadania i wysiadania ze środków</p>

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu
	<p>transportu z białą laską, lokalizowania poręczy, zajmowania stojącego lub siedzącego miejsca; strategie zdobywania informacji o numerach środków komunikacji miejskiej, nazwach przystanków, trasie przejazdu itp.; sposoby utrzymania orientacji podczas korzystania z wybranego środka transportu zbiorowego przez osoby niewidome i słabowidzące; zasady bezpieczeństwa przy korzystaniu ze środków komunikacji miejskiej; trudności podczas korzystania przez osoby z niepełnosprawnością wzroku ze środków transportu zbiorowego; nowoczesne (inteligentne) systemy transportowe w komunikacji miejskiej jako narzędzia zwiększające efektywność przemieszczania się osób z niepełnosprawnością wzroku; aplikacje telefoniczne pomocne w organizacji podróży środkami komunikacji miejskiej, zdobywaniu informacji o trasie przejazdu) – 25 godzin</p> <p>Korzystanie z dworców kolejowych/autobusowych (zapoznanie ze schematami budowy dworców kolejowych/autobusowych, istotne punkty – przejścia podziemne i nadziemne, informacja, przechowalnia bagażu, poczekalnia, kasy, specyfika poruszania się po peronach, systemy numeracji; zapoznanie z budową peronów / stanowisk autobusowych i pociągów/autobusów; etapy nauki korzystania z dworców kolejowych/autobusowych przez osoby z niepełnosprawnością wzroku; zasady bezpieczeństwa korzystania z dworców; strategie przygotowania podróży - zapoznanie z topografią okolicy dworca, ze skomunikowaniem z innymi środkami transportu, umiejętność skorzystania z pomocy asystenta udostępnionego przez przewoźnika, skorzystania z aplikacji) – 10 godzin</p>

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu
	<p>Korzystanie z portów lotniczych (zapoznanie ze schematem budowy portu lotniczego; etapy nauki korzystania z portów lotniczych; strategię przygotowania podróży i poruszania się po lotnisku, skorzystanie z pomocy asysty oferowanej przez przewoźników) – 1 godzina</p> <p>Dodatkowe zagadnienia związane z umiejętnościami orientowania się i samodzielnego poruszania w przestrzeni miasta (metody i techniki wykorzystywane przy korzystaniu z samochodu, taxi itp.; techniki orientowania się w przestrzeni - analiza i wykorzystanie położenia słońca, kierunków geograficznych, kierunku ruchu ulicznego, dostępnych wskazówek i punktów orientacyjnych, wiedzy o topografii terenu; strategię pozyskiwania informacji przez osoby niewidome i słabowidzące podczas samodzielnego poruszania się z białą laską - Internet, napotkane osoby itp.; sposoby zapisywania, przechowywania informacji pomocnych w orientacji w terenie - notatki, nagrania, plany; strategię przygotowania się do samodzielnego poruszania się w terenie i na wybranej trasie, w terenie nieznanym; strategię radzenia sobie w sytuacjach zagubienia - dokonania opuszczenia pojazdu na niewłaściwym przystanku, stacji; wpływ różnych warunków atmosferycznych na orientację i samodzielne przemieszczanie się, sposoby radzenia sobie w trudnych warunkach atmosferycznych - deszcz, śnieg, wiatr; uniwersalne zasady bezpieczeństwa w poruszaniu się w terenie miejskim; wiedza o rozwiązaniach architektonicznych, urbanistycznych, zasadach ułatwiających lokalizowanie wybranych punktów - położenie przystanków względem skrzyżowań, położenie przejść dla</p>

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu
	<p>pieszych względem skrzyżowań itp.; dotykowe i słuchowe systemy informacyjne dedykowane dla osób z niepełnosprawnością wzroku w przestrzeni miasta - plany, makiety, udźwiękowienie skrzyżowań, ścieżki dotykowe, pasy ostrzegawcze, napisy brajlowskie, udźwiękowane tablice informacyjne na przystankach; specyficzne przeszkody utrudniające bezpieczne poruszanie się w przestrzeni miejskiej - hulajnogi, pojazdy uprzywilejowane, zaparkowane samochody, gałęzie na wysokości głowy, słupki, brak szlaków pieszych przy supermarketach, stacjach benzynowych; specyfika orientacji w przestrzeni i możliwości samodzielnego poruszania się w zależności od rodzaju terenu, dostosowanie umiejętności/technik/metod poruszania się do specyfiki terenu - dzielnica mieszkaniowa, osiedle mieszkalne, stare miasto, plac, dzielnica handlowa, centrum, punkty i wskazówki orientacyjne charakterystyczne dla danych miejsc - poziom natężenia ruchu, ilość bodźców dźwiękowych, ilość przeszkód itp.; zasady, sposoby poruszania się w miejscach zatłoczonych - tempo, technika „skróconej laski”; zasady, sposoby, techniki przemieszczania się z białą laską wykorzystywane w terenie otwartym – centrum miasta; wiedza ułatwiająca zrozumienie zasad poruszania się w terenie miejskim - znajomość prawa o ruchu drogowym, zasada prawostronności ruchu; zadania i rola instruktora orientacji przestrzennej na różnych etapach nauki - dostosowanie pozycji instruktora, metod nauki/korygowania błędów do umiejętności ucznia itp.; współpraca instruktora orientacji przestrzennej z rodziną osoby z niepełnosprawnością wzroku) – 7 godzin</p>

Nazwa przedmiotu	Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu
Metody kształcenia	metody podające: wykład, objaśnienie metody problemowe: dyskusja metody praktycznego działania: ćwiczenia, zajęcia symulowane
Pomoce dydaktyczne	opaski, laski, symulatory słabego widzenia, materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin praktyczny lub egzamin pisemny, zaliczenie powyżej 70% poprawności
Literatura obowiązkowa	Kuczyńska-Kwapisz J., Kwapisz J., <i>Korzystanie ze środków komunikacji miejskiej</i> [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., Śmiechowska-Petrovskij E., <i>Orientacja przestrzenna i poruszanie się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku. Współczesne techniki, narzędzia i strategie nauczania</i> , Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2017, s. 88-90.
Literatura uzupełniająca	Pierzchała J., Starowicz W., <i>Badania sondażowe na temat przystosowania transportu zbiorowego do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących w Krakowie</i> , „Transport miejski i regionalny” 2017, tom 10, s. 21-26.

6.4.7. Moduł Orientacja Przestrzenna - Przedmioty Metodyczne Rozszerzające

W ramach tego modułu realizowane będą następujące przedmioty:

1. *Metodyka nauczania orientacji przestrzennej małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku.*
2. *Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób dorosłych z niepełnosprawnością wzroku.*

3. Pomoce dydaktyczne wykorzystywane w nauczaniu orientacji przestrzennej.
4. Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością sprzężoną.
5. Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób poruszających się z psem przewodnikiem.
6. Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem echolokacji.
7. Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.

6.4.7.1. Metodyka nauczania orientacji przestrzennej małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku

Tabela 16 Metodyka nauczania orientacji przestrzennej małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku
Godziny kontaktowe	15
Godziny pracy własnej	30
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	Po przedmiocie <i>Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu.</i>
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej, w budynku, w terenie otwartym
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	<p>Potrafi opisać specyfikę trudności w rozwoju motorycznym oraz ich wpływ na możliwości samodzielnego poruszania się małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku i zaproponować sposoby ich pokonywania</p> <p>Zna specyfikę rozwoju orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się dzieci z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Wie na czym polega rozwijanie świadomości sensorycznej dzieci niewidomych i słabowidzących</p>

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku
	<p>Potrafi wymienić i scharakteryzować pomoce dydaktyczne wykorzystywane w rozwijaniu wyobraźni przestrzennej dzieci z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Zna techniki poruszania się z pomocami przedlaskowymi</p>
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	<p>Potrafi w metodycznie poprawny sposób nauczyć inną osobę technik poruszania się z przewodnikiem</p> <p>Potrafi zaprezentować i nauczyć inną osobę sposobów wprowadzania i nauczania technik przedlaskowych</p> <p>Potrafi zaprezentować i nauczyć dziecko oraz inną osobę technik poruszania się z pomocą przedlaskową</p> <p>Potrafi w metodycznie poprawny sposób nauczyć inną osobę sposobów technik poruszania się z długą laską w odniesieniu do dzieci</p> <p>Potrafi w metodycznie poprawny sposób nauczyć dziecko i inną osobę technik poruszania się z długą laską</p> <p>Potrafi zaplanować metodycznie poprawne zajęcia z orientacji przestrzennej z użyciem różnych pomocy dydaktycznych wykorzystywanych w rozwijaniu wyobraźni przestrzennej dzieci z niepełnosprawnością wzroku</p>
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	<p>Jest wrażliwy i otwarty na potrzeby małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Potrafi efektywnie komunikować się z małymi dziećmi</p> <p>Potrafi efektywnie komunikować się z opiekunami dzieci z niepełnosprawnością wzroku</p>

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku
Treści kształcenia	<p>Rozwój motoryczny i wspomaganie (specyfika trudności w rozwoju motorycznym małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku; sposoby wspomagania rozwoju motorycznego - kształtowanie prawidłowej postawy ciała podczas poruszania się i odpowiedniego tempa poruszania się) – 3 godziny</p> <p>Specyfika rozwoju orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się dzieci z niepełnosprawnością wzroku (rozwój i kształtowanie się orientacji przestrzennej u dzieci z niepełnosprawnością wzroku; zagadnienia związane z lateralizacją, rozwijaniem schematu ciała, stron ciała, pojęć i relacji przestrzennych, wyobraźni przestrzennej oraz umiejętnością opisywania przestrzeni; trudności w rozwijaniu się orientacji przestrzennej i lokomocji u dzieci z niepełnosprawnością wzroku) – 5 godzin</p> <p>Wspomaganie rozwoju orientacji przestrzennej u dzieci z niepełnosprawnością wzroku (rozwijanie świadomości sensorycznej dzieci z niepełnosprawnością wzroku - słuch, dotyk, węch, propriocepcja itp.; metody rozwijania echolokacji; zagadnienia związane z bezpiecznym poruszaniem się dzieci niewidomych i słabowidzących w wieku poniemowlęcym i przedszkolnym, w otoczeniu kontrolowanym; sposoby wprowadzania i nauczania technik poruszania się z przewodnikiem, rozwijanie umiejętności wykonywania poprawnych skrętów o 90° i zwrotów o 180°, rozwijanie umiejętności bezpiecznego, samodzielnego przechodzenia przez drzwi, poruszania się po schodach w otoczeniu znanym - dom, przedszkole, inne; sposoby wprowadzania i nauczania technik przedlaskowych; sposoby wprowadzania i nauczania technik poruszania się z białą laską;</p>

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku
	pomoce dydaktyczne wykorzystywane w rozwijaniu wyobraźni przestrzennej dzieci z niepełnosprawnością wzroku: klocki, lalki, mebelki, domki, labirynty, gry, książki dotykowe - znajdź różnice, faktury, kształty, linie itp.; wprowadzenie do nauki czytania planów dotykowych; systemy motywacji, zabawy w rozwijaniu orientacji przestrzennej dzieci niewidomych; współpraca z rodzicami/opiekunami/innymi specjalistami pracującymi z dzieckiem - konsultacje, warsztaty, zalecenia; analiza studiów przypadku) – 7 godzin
Metody kształcenia	metody podające: wykład, objaśnienie, pogadanka metody problemowe: analiza przypadków, dyskusja metody praktycznego działania: ćwiczenia
Pomoce dydaktyczne	opaski, laski o długościach dostosowanych do dzieci, hula-hoop, symulatory słabego widzenia, książeczki dotykowe do nauki planów, klocki rzepowe z różnych materiałów i faktur, pomoce przedlaskowe, przedmioty, zabawki wydające dźwięki, materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin pisemny, zaliczenie powyżej 70% poprawności
Literatura obowiązkowa	Kaczanowska A., <i>Integralne wspieranie procesów poznawczych i motoryki podstawą nauki orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku</i> [w:] Czerwińska W.K., Miler-Zdanowska K. (red.), <i>Tyflopädagogika wobec różnorodności współczesnych wyzwań</i>

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku
	<p><i>edukacyjno-rehabilitacyjnych</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2017, s. 244-265.</p> <p>Łobacz-Kloosterman E., <i>Rozwój motoryczny i orientacja przestrzenna małych dzieci niewidomych – wskazówki diagnostyczne i terapeutyczne</i> [w:] Czerwińska K. (red.), <i>Wybrane aspekty rozwoju małego dziecka z niepełnosprawnością wzroku</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2014, s. 164–193.</p> <p>Miler-Zdanowska K., <i>Ocena funkcjonalna umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej u dzieci niewidomych w wieku wczesnoszkolnym – doniesienia z przeprowadzonych badań pilotażowych</i> [w:] Gunia G., Baraniewicz D. (red.), <i>Teoria i praktyka oddziaływań profilaktyczno-wspierających rozwój osób z niepełnosprawnością</i>, tom 3.1, Kraków: Wyd. Uniwersytetu Pedagogicznego, 2014, s. 181-194.</p> <p>Miler-Zdanowska K., <i>Przestrzeń w wypowiedziach dzieci niewidomych w wieku wczesnoszkolnym</i>, „Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej” 2018, nr 20, s. 261-278.</p> <p>Walkiewicz-Krutak M., Kalisz, P., <i>Rozwijanie umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej i poruszania się u małych dzieci niewidomych</i> [w:] Czerwińska K. (red.), <i>Wybrane aspekty rozwoju małego dziecka z niepełnosprawnością wzroku</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2014, s. 194–232.</p> <p>Walkiewicz-Krutak M., „<i>Od narodzin do dorosłości</i>” – <i>wspomaganie rozwoju umiejętności w zakresie orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się dzieci i młodych osób niewidomych</i> [w:] Czerwińska K., Paplińska M., Walkiewicz-Krutak</p>

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku
	<p>M. (red.), <i>Tyflopedagogika wobec współczesnej przestrzeni edukacyjno-rehabilitacyjnej</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015, s. 259–288.</p> <p>Więckowska E., <i>Czy pion jest potrzebny niewidomemu dziecku</i>, „Laski” 2017, nr 1-2, s. 47-54.</p>
Literatura uzupełniająca	<p>Kaczanowska A., <i>Potrzeba kształcenia wyobraźni przestrzennej dziecka niewidomego</i>, „Laski” 2016, nr 3-4, s. 39-48.</p> <p>Karga M., <i>Program usprawniania ruchowego dzieci niewidomych i słabowidzących ze sprzężoną niesprawnością w wieku od 0 do 3 lat</i>, „Rewalidacja” 1999, nr 1.</p> <p>Mikler-Chwastek A., <i>Wspieranie dzieci w samodzielnym rozwiązywaniu problemów i nabywaniu umiejętności samoobsługowych</i> [w:] Mikler-Chwastek A. (red.), <i>Wychowanie i wspieranie rozwoju małych dzieci w domu, żłobku i przedszkolu</i>, Warszawa: Wydawnictwo Difin, 2017, s. 129-141.</p> <p>Miler-Zdanowska K., <i>Development specificity of large motor skills and spatial orientation in blind children aged 0-6</i> [w:] Baran J., Cierpiatowska T., Plutecka K. (red.), <i>Chosen topics of supporting persons with a disability</i>, Kraków: Wydawnictwo Impuls, 2013, s. 91-99.</p> <p><i>Model INSITE – Model wczesnej interwencji przeprowadzanej w domu. Program dla dzieci od 0 do 6 lat z niepełnosprawnościami sensorycznymi i dodatkowymi uszkodzeniami</i>, tom II, część 7. <i>Duża motoryka</i>, część 8. <i>Orientacja przestrzenna i bezpieczne, samodzielne poruszanie się</i>, Laski: Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi, 2008.</p>

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku
	<p>Nielsen L., <i>Percepcja słuchowa u niewidomego dziecka</i> [w:] <i>Wczesna rewalidacja niewidomego dziecka z dodatkowymi ograniczeniami</i>, „Materiały Tyflogiczne” 1997, nr 10.</p> <p>Scott B., <i>I am starting to walk – I can use a can! Introducing orientation and mobility skills to very young children who are blind or have low vision</i>, USA, 2012.</p> <p>Simmons S.S., Sharon O. M., <i>Reaching, crawling, walking... let's get moving. Orientation and Mobility for Preschool Children</i>, Los Angeles: Blind Children Center, 1992.</p> <p>Więckowska E., <i>Jak dziecko niewidome rozumie przestrzeń?</i>, „Laski” 2000, nr 1-2.</p> <p>Więckowska E., <i>Orientacja przestrzenna na stoliku ucznia</i>, „Laski” 2005, nr 3-4.</p> <p>Więckowska E., <i>Świadomość przestrzenna dziecka</i> [w:] Chojecka A., Magner M., Szwedowska E., s. Więckowska E., <i>Nauczanie niewidomych dzieci rysunku. Poradnik dla nauczyciela</i>, Laski: Towarzystwo Opieki Nad Ociemniałymi, 2008.</p>

6.4.7.2. Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób dorosłych z niepełnosprawnością wzroku

Tabela 17 Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób dorosłych z niepełnosprawnością wzroku

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób dorosłych z niepełnosprawnością wzroku
Godziny kontaktowe	10
Godziny pracy własnej	15

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób dorosłych z niepełnosprawnością wzroku
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	Po przedmiocie <i>Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu.</i>
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	<p>Potrafi wymienić i scharakteryzować trudności w nauczaniu orientacji przestrzennej osób dorosłych</p> <p>Zna specyfikę prowadzenia zajęć z orientacji przestrzennej z osobami ociemniałymi</p> <p>Ma wiedzę na temat dostępu do różnego rodzaju usług rehabilitacyjnych dla dorosłych osób niewidomych i słabowidzących</p> <p>Zna zasady nauczania wybranych czynności życia codziennego osób z niepełnosprawnością wzroku</p>
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	<p>Potrafi wykorzystać wiedzę z zakresu rehabilitacji osób dorosłych z niepełnosprawnością wzroku do trafnego doboru metod i form pracy z tymi osobami</p> <p>Potrafi zaplanować i przeprowadzić metodycznie poprawne zajęcia z zakresu orientacji przestrzennej dostosowane do potrzeb osób dorosłych</p> <p>Potrafi zaplanować i przeprowadzić metodycznie poprawne zajęcia z zakresu czynności życia codziennego dostosowane do możliwości osób niewidomych i słabowidzących</p>
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	Wykazuje wrażliwość na potrzeby i możliwości osób niewidomych i słabowidzących

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób dorosłych z niepełnosprawnością wzroku
	Potrafi współdziałać i pracować w małej grupie warsztatowej, przyjmując w niej różne role
Treści kształcenia	<p>Trudności w nauczaniu orientacji przestrzennej osób dorosłych (analiza studiów przypadku) – 2 godziny</p> <p>Specyfika nauczania orientacji przestrzennej osób dorosłych z niepełnosprawnością wzroku. Zasady planowania, ustalania celów zajęć, doboru metod nauki, pomocy dydaktycznych.</p> <p>Dostęp do zajęć z orientacji przestrzennej dla osób dorosłych – 2 godziny</p> <p>Specyfika prowadzenia zajęć z orientacji przestrzennej z osobami ociemniałymi – 2 godziny</p> <p>Zasady i sposoby nauczania wybranych czynności życia codziennego (np: rozpoznawanie pieniędzy, podpisywanie się, robienie zakupów itp.) – 4 godziny</p>
Metody kształcenia	<p>metody podające: wykład, objaśnienie, pogadanka</p> <p>metody problemowe: analiza przypadków, dyskusja</p> <p>metody praktycznego działania: ćwiczenia</p>
Pomoce dydaktyczne	opaski, laski, symulatory słabego widzenia, książeczki dotykowe do nauki planów, klocki rzepowe, materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin pisemny, uzyskanie minimum 70% poprawności (np.: analiza studium przypadku, rozpisanie procedury nauczania wybranej czynności życia codziennego)

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób dorosłych z niepełnosprawnością wzroku
Literatura obowiązkowa	<p>Kilian M., <i>Metodyka edukacji osób w starszym wieku: podstawowe wskazówki i zasady</i>, „Forum Pedagogiczne” 2015, nr 1, s. 171-185.</p> <p>Kilian M., <i>Rehabilitacja niewidomych osób w starszym wieku</i> [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., Dycht M., Śmiechowska-Petrovskij E. (red.), <i>Kluczowe zagadnienia tyflopädagogiki i nauk pokrewnych</i>, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2020.</p> <p>Walkiewicz-Krutak M., <i>Wsparcie dorosłych osób z niepełnosprawnością wzroku w zakresie rozwijania orientacji w przestrzeni i samodzielnego przemieszczania się oraz czynności życia codziennego na przykładzie działalności organizacji pozarządowych</i> [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., M. Dycht, E. Śmiechowska-Petrovskij (red.), <i>Kluczowe zagadnienia tyflopädagogiki i nauk pokrewnych</i>, Kraków: Wydawnictwo Impuls, 2020.</p>
Literatura uzupełniająca	<p>Kilian M., <i>Funkcjonowanie osób w starszym wieku</i>, Warszawa: Difin, 2020.</p> <p>Kilian M., Śmiechowska-Petrovskij E. (red.), <i>Niepełnosprawność w okresie późnej dorosłości</i>, Kraków: Wydawnictwo Impuls, 2018.</p> <p>Pietrowiak K., <i>Świat po omacku. Etnograficzne studium (nie)widzenia i (nie)sprawności</i>, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2019.</p>

6.4.7.3. Pomoce dydaktyczne wykorzystywane w nauczaniu orientacji przestrzennej

Tabela 18 Pomoce dydaktyczne wykorzystywane w nauczaniu orientacji przestrzennej

Nazwa przedmiotu	Pomoce dydaktyczne wykorzystywane w nauczaniu orientacji przestrzennej
Godziny kontaktowe	10
Godziny pracy własnej	15
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	Po przedmiocie <i>Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym.</i>
Miejsce	w sali wykładowej
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	<p>Potrafi wymienić i scharakteryzować pomoce dotykowe wykorzystywane do nauczania orientacji przestrzennej osób niewidomych i słabowidzących</p> <p>Zna sposoby i zasady sporządzania planów, schematów dotykowych</p> <p>Potrafi wymienić i opisać pomoce do ćwiczenia percepcji dotykowej, rozwijania wyobraźni przestrzennej, nauki czytania i tworzenia planów</p>
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	<p>Potrafi dostosować pomoc dydaktyczną do potrzeb i możliwości osoby z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Potrafi w sposób metodycznie poprawny wykonać zindywidualizowaną pomoc dydaktyczną do zajęć z orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się dla osób niewidomych i słabowidzących</p> <p>Potrafi zaprezentować i nauczyć inną osobę posługiwania się różnego rodzaju planami, mapami, schematami</p>

Nazwa przedmiotu	Pomoce dydaktyczne wykorzystywane w nauczaniu orientacji przestrzennej
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	<p>Jest wrażliwy i otwarty na potrzeby osób z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Stosuje zdobytą wiedzę w procesie wspierania rozwoju osób z niepełnosprawnością wzroku w zakresie orientacji przestrzennej</p>
Treści kształcenia	<p>Mapy, plany, schematy, modele, makiety, miniatury obiektów – definicje, cechy charakterystyczne. Technologie wykonywania map, planów dotykowych i makiet – funkcje, rodzaje, wady i zalety. Przegląd dostępnych map i planów – 1,5 godziny</p> <p>Rola planów, makiet w budowaniu rozumienia relacji przestrzennych oraz wyobrażenia terenu. Zasady i metod nauki czytania planów – 1,5 godziny</p> <p>Sposoby samodzielnego sporządzania planów dotykowych. Cechy „dobrego planu”, rodzaje planów (ustny, rysowany, tłoczony, z sitodruku, na papierze pęczniącym, z klocków rzepowych itd.), zastosowanie, wady i zalety – 2 godzina</p> <p>Wykorzystanie nagrań dźwięków otoczenia, szczególnie nagrań binauralnych do ćwiczenia percepcji słuchowej. Mapy/plany multisensoryczne – elementy składowe, rodzaje, zastosowanie – 1 godzina</p> <p>Pomoce do ćwiczenia percepcji dotykowej, rozwijania wyobraźni przestrzennej, rozpoznawania kształtów (gry planszowe, klocki, bryły, figury, książki dotykowe, rysunki wypukłe, znajdź różnice, faktury, kształty, linie itp.) – 2 godziny</p> <p>Pomoce do nauki czytania i tworzenia planów (klocki przestrzenne, elementarze do nauki czytania planów, folia, rysiki, maszyna brajlowska, wydruki z drukarki brajlowskiej itp., wydruki 3D) – 1 godzina</p>

Nazwa przedmiotu	Pomoce dydaktyczne wykorzystywane w nauczaniu orientacji przestrzennej
	Dostosowanie pomocy dydaktycznych (planów, map, stron internetowych) do potrzeb osób słabowidzących. Zasady opracowywania indywidualizowanych pomocy dydaktycznych do zajęć z orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się dla osób niewidomych i słabowidzących. Wykorzystanie stron internetowych w nauce orientacji przestrzennej (jakdojade, googlemaps, streetview) – 1 godzina
Metody kształcenia	metody podające: wykład, objaśnienie, pogadanka metody problemowe: analiza przypadków, dyskusja metody praktycznego działania: ćwiczenia
Pomoce dydaktyczne	opaski, symulatory słabowzroczności, mapy, plany, schematy, modele, miniatury, książki dotykowe, klocki rzepowe, materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin pisemny, uzyskanie minimum 70% poprawności (np.: przygotowanie pomocy dydaktycznej)
Literatura obowiązkowa	<p>Blanco Zarate L., <i>System wykonywania wypukłych map ułatwiających poruszanie się osobom z dysfunkcją wzroku</i> [w:] Materiały pokonferencyjne: <i>Nowoczesne techniki kształcenia dzieci niewidomych i słabo widzących. Owińska 25-26.04.2003</i>, Poznań: Wydawnictwo eMPi2, 2003.</p> <p>Chojecka A., Magner M., Szwedowska E., s. Elżbieta Więckowska FSK, <i>Nauczanie niewidomych dzieci rysunku. Przewodnik dla nauczyciela</i>, Laski: Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi, 2008.</p> <p>Miler-Zdanowska K., <i>Zastosowanie planów w nauczaniu orientacji przestrzennej</i>, „Szkola Specjalna” 2008, nr 4, s. 293-298.</p>

Nazwa przedmiotu	Pomoce dydaktyczne wykorzystywane w nauczaniu orientacji przestrzennej
	<p>Olczyk M., <i>Zasady opracowania barwnych map dotykowych dla osób niewidomych i słabowidzących</i>, „Polski Przegląd Kartograficzny” 2014, tom 46, nr 4.</p> <p><i>Tyflokartografia</i>, „Przegląd Tyflogiczny” 2010, nr 1-2 (40-41).</p> <p>Talukder A., Jakubowski M., <i>Technologia tworzenia map i planów wypukłych dla niewidomych i słabowidzących</i> [w:] Materiały pokonferencyjne: <i>Nowoczesne techniki kształcenia dzieci niewidomych i słabowidzących. Owińska 25-26.04.2003</i>, Poznań: Wydawnictwo eMPI2, 2003.</p> <p>Więckowska E., <i>Jak dziecko niewidome rozumie przestrzeń?</i>, „Laski” 2000, nr 1-2.</p> <p>Więckowska E., <i>Orientacja przestrzenna na stoliku ucznia</i>, „Laski” 2005, nr 3-4.</p>
Literatura uzupełniająca	<p>Szyszko A., <i>Szkic i plan jako pomoc niewidomego w orientacji przestrzennej</i>, „Szkoła Specjalna” 1973, nr 1.</p> <p>http://tyflomapy.pl</p> <p>Link do strony z przykładami tyflografik: http://www.altix.pl/pl/tyflografika-drukarnia/tyflografika-tabliczki,-mapy,-plany-dotkowe/</p> <p>Link do strony Internetowej z przykładami multisensorycznych map tyflograficznych: https://sensetec.pl/plany-tyflograficzne-dla-niewidomych/</p> <p>Link do strony internetowej przykładowego systemu nawigacyjno-informacyjnego: http://www.totupoint.pl/</p> <p>Portal Tyfloświat: https://tyfloswiat.pl/</p>

6.4.7.4. Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością sprzężoną

Tabela 19 Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością sprzężoną

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością sprzężoną
Godziny kontaktowe	10
Godziny pracy własnej	15
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	Po przedmiocie <i>Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób dorosłych z niepełnosprawnością wzroku.</i>
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej, w budynku, w terenie otwartym
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	Potrafi opisać specyfikę funkcjonowania osób z dodatkowymi niepełnosprawnościami Potrafi scharakteryzować trudności pojawiające się podczas nauczania orientacji przestrzennej osób z dodatkowymi niepełnosprawnościami Zna zasady współpracy z otoczeniem społecznym osób z dodatkowymi niepełnosprawnościami
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	Potrafi dostosować zajęcia z zakresu orientacji przestrzennej do indywidualnych potrzeb osób z dodatkowymi niepełnosprawnościami Potrafi zdiagnozować trudności w zakresie opanowywania umiejętności z orientacji przestrzennej i wskazać sposoby ich przewycięzania

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością sprzężoną
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	Potrafi efektywnie komunikować się z uczestnikami procesu nauczania O&M, współpracownikami
Treści kształcenia	<p>Specyfika funkcjonowania osób z dodatkowymi niepełnosprawnościami w kontekście zajęć z orientacji przestrzennej (osoby głuchoniewidome, osoby słabosłyszące, osoby niesłyszące, osoby z niepełnosprawnością ruchową, intelektualną, osoby z całościowymi zaburzeniami zachowania) – 3 godziny</p> <p>Alternatywne i wspomagające metody komunikacji z osobami ze sprzężoną niepełnosprawnością np. z osobami głuchoniewidomymi – 2 godziny</p> <p>Charakterystyka trudności pojawiających się podczas nauczania orientacji przestrzennej i sposoby ich przewyciężania (modyfikacja, indywidualizacja sposobów nauczania itp.) – 3 godziny</p> <p>Współpraca z rodziną, placówkami, terapeutami – 1 godzina.</p> <p>Modyfikacja pomocy i sposobów nauczania do potrzeb i możliwości osób z niepełnosprawnością wzroku z dodatkowymi problemami – 1 godzina</p>
Metody kształcenia	<p>metody podające: wykład, objaśnienie, pogadanka</p> <p>metody problemowe: analiza przypadków, dyskusja</p> <p>metody praktycznego działania: ćwiczenia</p>
Pomoce dydaktyczne	opaski, symulatory słabowzroczności, materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością sprzężoną
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin pisemny, uzyskanie minimum 70% poprawności (np.: pisemna analiza studium przypadku)
Literatura obowiązkowa	<p>Harley K., Wood T., Merbler J.B., <i>Program rehabilitacji w zakresie orientacji i poruszania się niewidomych i słabowidzących dzieci z dodatkowo ograniczoną sprawnością</i>, Warszawa: Polski Związek Niewidomych, 1994.</p> <p>Kilian M., Paplińska M., <i>Nauczanie orientacji przestrzennej osób niewidomych i słabowidzących z niepełnosprawnością złożoną</i>, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 2009, nr 1, s. 101-114.</p> <p>Paplińska M., <i>Nauczanie orientacji przestrzennej oraz bezpiecznego i samodzielnego poruszania się niewidomych dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim</i>, „Szkoła Specjalna” 2002, nr 5, s. 287-289.</p> <p>Wierachowska G., <i>Adaptacja pomocy do poruszania się w nauczaniu orientacji przestrzennej uczniów o złożonej niepełnosprawności</i> [w:] Kuczyńska-Kwapisz J. (red.), <i>Orientacja przestrzenna w usamodzielnianiu osób niewidomych</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2001.</p>
Literatura uzupełniająca	<p>Mihilewicz S., <i>Schemat ciała. Orientacja w przestrzeni u dzieci z porażeniem mózgowym</i>, Wrocław: Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji, 1999.</p> <p>Strona Dony Sauerburger: https://www.sauerburger.org/</p>

6.4.7.5. Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób poruszających się z psem przewodnikiem

Tabela 20 Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób poruszających się z psem przewodnikiem

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób poruszających się z psem przewodnikiem
Godziny kontaktowe	10
Godziny pracy własnej	15
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	Po przedmiocie <i>Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób dorosłych z niepełnosprawnością wzroku</i>
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej z możliwością zajęć praktycznych w terenie
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	<p>Potrafi wymienić podstawowe umiejętności psa i wymagania wobec kandydatów do pracy z psem przewodnikiem</p> <p>Zna podstawowe różnice między poruszaniem się z psem przewodnikiem i poruszaniem się z białą laską</p> <p>Zna podstawowe obowiązujące w Polsce przepisy prawne dotyczące poruszania się z psem przewodnikiem</p> <p>Potrafi podać zalety i wady poruszania się z psem przewodnikiem</p> <p>Potrafi scharakteryzować cechy i umiejętności osoby niezbędne do ubiegania się o psa przewodnika</p> <p>Potrafi scharakteryzować najczęstsze problemy i trudności w orientacji przestrzennej występujące podczas poruszania się z psem przewodnikiem</p>
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	Potrafi dokonać oceny umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej osoby z niepełnosprawnością wzroku pod kątem ubiegania się o psa przewodnika

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób poruszających się z psem przewodnikiem
	<p>Potrafi zidentyfikować trudności występujące w orientacji przestrzennej osoby poruszającej się z psem przewodnikiem oraz wskazać kierunki działań naprawczych w tym zakresie</p> <p>Potrafi wybrać odpowiednią drogę dla osoby poruszającej się z psem przewodnikiem</p>
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	Dzieli się zdobytą wiedzą w rozwiązywaniu problemów dotyczących korzystania z pomocy psa przewodnika
Treści kształcenia	<p>Pies przewodnik - informacje podstawowe (idea posiadania psa przewodnika: dlaczego warto mieć psa przewodnika, kto jest dobrym kandydatem do pracy z psem przewodnikiem, możliwości wynikające z posiadania psa, odpowiedzialność wynikająca z posiadania psa, najczęściej szkolone rasy psów i czym jest to uzasadnione, dobrostan psa; podstawowa wiedza o poruszaniu się z psem przewodnikiem: podstawowe umiejętności psa przewodnika, podstawowe zasady poruszania się i współpracy z psem przewodnikiem, bezpieczne poruszanie się z psem, zasady i procedura przyznawania oraz przekazywania psów przewodników, wymagania formalne dotyczące osób ubiegających się o psa przewodnika; aspekty prawne wynikające z posiadania psa przewodnika: podstawowe regulacje prawne dotyczące poruszania się z psami przewodnikami w przestrzeni publicznej, certyfikowanie psa – jako wymóg niezbędny do uznania psa za psa asystującego, kto jest uprawniony, obowiązki, ulgi i przywileje posiadania psa przewodnika) – 2 godziny</p> <p>Specyfika nauczania orientacji przestrzennej osób poruszających się z psem przewodnikiem (podobieństwa i różnice pomiędzy poruszaniem się z białą laską a z psem przewodnikiem, umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej niezbędne do</p>

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób poruszających się z psem przewodnikiem
	<p>poruszania się z psem przewodnikiem, zasady oceny umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej osób ubiegających się o psa przewodnika, specyfika prowadzenia zajęć z orientacji przestrzennej z osobami poruszającymi z psem przewodnikiem, zasady opracowywania tras dla osób poruszających się z psem przewodnikiem, najczęstsze problemy i trudności w orientacji przestrzennej podczas poruszania się z psem przewodnikiem oraz sposoby ich rozwiązywania) – 5 godzin</p> <p>Warsztaty z osobą korzystającą z pomocy psa przewodnika – 3 godziny</p>
Metody kształcenia	<p>metody podające: wykład, objaśnienie, pogadanka, zajęcia praktyczne</p> <p>metody problemowe: analiza przypadków, dyskusja, pogadanka</p>
Pomoce dydaktyczne	opaski, symulatory słabowzroczności, materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin pisemny, uzyskanie poprawności powyżej 70%
Literatura obowiązkowa	<p><i>Wszystko o psie przewodniku</i>, Warszawa: Fundacja Vis Maior, 2014. Dostępna w internecie: https://fundacijavismaior.pl/?p=2668.</p> <p>Charłampowicz R., <i>Poruszanie się z psem przewodnikiem</i> [w:] <i>Wszystko o psie przewodniku</i>, Warszawa: Fundacja Vis Maior, 2014.</p> <p>Domańska K., <i>Pies przewodnik osoby niewidomej</i>, „Szkoła Specjalna” 2014, nr 5.</p>

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób poruszających się z psem przewodnikiem
	<p>Śmiechowska-Petrovskij E., <i>Pies przewodnik w orientacji przestrzennej i samodzielny poruszaniu się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku</i> [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., Śmiechowska-Petrovskij E., <i>Orientacja przestrzenna i poruszanie się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku. Współczesne techniki, narzędzia i strategie nauczania</i>, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2017, s. 233-253.</p> <p>Witek P., <i>ZAKOchany po uszy, czyli jak pies Przewodnik zmienił moje życie</i>, Projekt „Trening orientacji przestrzennej dla osób niewidomych i słabowidzących (TOPON), Kraków: Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, 2023. Dostępny w internecie: <https://firr.org.pl/wp-content/uploads/2023/09/ZAKOchany-po-uszy-1.pdf></p>
Literatura uzupełniająca	<p>Ciborowski M., <i>Korzyści ze współpracy osoby niewidomej z psem przewodnikiem</i>, Warszawa: Polski Związek Niewidomych, 2023.</p> <p>Wdówik P., <i>Pies przewodnik w orientacji przestrzennej osób niewidomych</i> [w:] Kuczyńska-Kwapisz J. (red.), <i>Orientacja przestrzenna w usamodzielnianiu osób niewidomych</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2001.</p> <p>Mirostław A., <i>Przewodnik dla nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej (klasy 1-3)</i>, Warszawa: Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, 2021. Dostępny w internecie: <https://www.pfron.org.pl/o-funduszu/projekty/projekty-ue/program-operacyjny-wiedza-edukacja-rozwoj/budowa-kompleksowego-systemu-szkolenia-i-udostepniania-osobom-niewidomym-psow-przewodnikow-oraz-zasad-jego-finansowania/dokumenty-wypracowane-w-ramach-projektu/materialy-edukacyjne-do-przeprowadzenia-lekcji-o-</p>

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób poruszających się z psem przewodnikiem
	<p>tematyce-zwiazanej-z-funkcjonowaniem-i-rola-psow-przewodnikow/przewodnik-do-prowadzenia-zajec-w-klasach-1-3-jaka-jest-rola-psa-przewodnika/></p> <p>Miroslaw A., <i>Przewodnik dla nauczycieli klas 4-8</i>, Warszawa: Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, 2021.</p> <p>Dostępny w internecie: <<a 591="" 648"="" 893="" 90="" data-label="Section-Header" href="https://www.pfron.org.pl/o-funduszu/projekty/projekty-ue/program-operacyjny-wiedza-edukacja-rozwoj/budowa-kompleksowego-systemu-szkolenia-i-udostepniania-osobom-niewidomym-psow-przewodnikow-oraz-zasad-jego-finansowania/dokumenty-wypracowane-w-ramach-projektu/materialy-edukacyjne-do-przeprowadzenia-lekcji-o-tematyce-zwiazanej-z-funkcjonowaniem-i-rola-psow-przewodnikow/przewodnik-do-prowadzenia-lekcji-na-godzinie-wychowawczej-w-klasach-4-8-na-temat-pies-przewodnik-wsrod-nas/>.</p> </td> </tr> </tbody> </table> </div> <div data-bbox="> <h4>6.4.7.6. Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem echolokacji</h4> </p>

Tabela 21 Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem echolokacji

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem echolokacji
Godziny kontaktowe	10
Godziny pracy własnej	15
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	Po przedmiocie <i>Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym</i>

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem echolokacji
Miejsce prowadzenia zajęć	w sali wykładowej, w terenie
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny, budynek ze zróżnicowaną infrastrukturą (różne struktury ścian, krzyżujące się korytarze, klatka schodowa, winda, wnęki z drzwiami, schody o różnej nawierzchni (np. pełne, ażurowe, drewniane), pomieszczenia różnej wysokości, na zewnątrz miejsca z wiatami itp.)
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	Potrafi wymienić i opisać rodzaje echolokacji i sposoby jej zastosowania Potrafi podać czynniki warunkujące wykorzystanie echolokacji przez osoby z niepełnosprawnością wzroku
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	Potrafi przedstawić i nauczyć inną osobę sposobów wykorzystania echolokacji wewnątrz budynków Potrafi przedstawić i nauczyć inną osobę sposobów wykorzystania echolokacji w terenie otwartym Potrafi wskazać korzyści i ryzyka wynikające z faktu używania echolokacji Potrafi zdiagnozować trudności, problemy pojawiające się podczas nauczania echolokacji i zaproponować sposoby ich przezwyciężania
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	Potrafi efektywnie komunikować się z uczestnikami procesu nauczania O&M, współpracownikami Jest wrażliwy na problemy osób z niepełnosprawnością wzroku Wykazuje empatię w stosunku do osób niewidomych i słabowidzących
Treści kształcenia	Podstawowe informacje na temat echolokacji. Historia i geneza echolokacji. Przegląd badań na temat zastosowania echolokacji. Sylwetki słynnych echolokatorów i innych osób uczących echolokacji. Definicje echolokacji. Teoria dźwięków odbitych i ich

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem echolokacji
	<p>właściwości. Rodzaje echolokacji: aktywna i pasywna i ich praktyczne zastosowanie. Zastosowanie echolokacji na co dzień: przestrzeń, w której osoby z niepełnosprawnością wzroku mogą wykorzystać echolokację, sytuacje, w których można wykorzystać echolokację. Czynniki warunkujące wykorzystanie echolokacji przez osoby z niepełnosprawnością wzroku – 2 godziny</p> <p>Techniki rejestracji dźwięków binauralnych (mikrofony dookólne, rejestratory). Urządzenia do odsłuchu dźwięków binauralnych – słuchawki stereo, zestawy głośników przestrzennych.</p> <p>Podstawowe ćwiczenia z aktywnej echolokacji wewnątrz budynku. Określenie użytecznych sygnałów do aktywnej echolokacji. Świadomość i odbieranie echa. Określenie dźwięków pochodzących z otoczenia: słowa opisujące echo. Zasady, metody planowania i przeprowadzania ćwiczeń wewnątrz budynku (ćwiczenia statyczne i dynamiczne). Etapy nauczania echolokacji. Ćwiczenia aktywnej echolokacji w pomieszczeniach, na korytarzach, klatkach schodowych – 3 godziny</p> <p>Ćwiczenia aktywnej echolokacji na zewnątrz, zasady, metody planowania i przeprowadzania ćwiczeń w terenie otwartym.</p> <p>Ćwiczenia poruszania się wzdłuż powierzchni – wodzenie słuchowe. Ćwiczenia rozpoznawania obiektów nad głową ucznia, lokalizowania otwartych drzwi, wysokich, cienkich przedmiotów. Ćwiczenia lokalizowania budynków, przejść podziemnych, żywopłotów, krzewów. Ćwiczenia omijania przeszkód na podstawie wskazówek słuchowych. Trudności, problemy pojawiające się podczas nauczania echolokacji i sposoby ich przewyciężania – analiza przypadków – 5 godzin</p>
Metody kształcenia	metody podające: wykład, objaśnienie

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem echolokacji
	<p>metody problemowe: dyskusja</p> <p>metody praktycznego działania: ćwiczenia, zajęcia symulowane</p>
Pomoce dydaktyczne	<p>symulatory słabego widzenia, laski, opaski itp., tace i deski do krojenia drewniane, metalowe, plastikowe, podkładki z korka różnej wielkości, kartony, tablice w różnych rozmiarach, miski o różnych rozmiarach: szklane, metalowe, plastikowe, koce, kubkowe słuchawki stereo lub głośniki przestrzenne, smartfon lub komputer, nagrania binauralne, nagrania klikerów, klikery. materiały multimedialne i inne pomoce według specyfiki zajęć</p>
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin pisemny lub egzamin praktyczny, zaliczenie powyżej 70% poprawności
Literatura obowiązkowa	<p><i>Program szkolenia. Aktywna echolokacja dla osób z dysfunkcją wzroku. Metody szkolenia i sugestie dotyczące ćwiczeń w zakresie postrzegania i rozumienia otoczenia za pomocą własnego dźwięku</i>, Kraków: Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, 2019. Dostępna w internecie: <https://firr.org.pl/wp-content/uploads/2020/06/O1_curriculum_PL.pdf>.</p> <p><i>Kompendium Aktywna echolokacja dla osób z dysfunkcją wzroku</i>, Kraków: Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, 2019. Dostępny w internecie: <https://firr.org.pl/wp-content/uploads/2020/06/O2_compendium_pl.pdf>.</p>
Literatura uzupełniająca	<p>Miler-Zdanowska K., <i>Echolocation, as a method supporting spatial orientation and independent movement of people with visual impairment</i>, "Interdisciplinary Contexts of Special Pedagogy" 2019, nr 25, s. 353-376.</p>

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem echolokacji
	<p>Walkiewicz-Krutak M., <i>Aktywna i pasywna echolokacja jako element percepcji słuchowej i orientacji przestrzennej osób niewidomych</i>, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej” 2019, nr 34, s. 11-25.</p> <p>Witek P., Rozborska A., Waszkielewicz A., Rotnicki M., Brayda L., <i>Echolokacja – mit czy istotny element rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku</i>, [w:] Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), <i>Tyflopedagogika wobec współczesnych potrzeb wspomagania rozwoju, rehabilitacji i aktywizacji społecznej</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2017, s. 246-257.</p>

6.4.7.7. Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii

Tabela 22 Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii
Godziny kontaktowe	10
Godziny pracy własnej	15
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	Po przedmiocie <i>Podstawowe umiejętności i techniki poruszania się z laską</i> , równoległe z przedmiotem <i>Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym</i>
Sposób realizacji	w sali wykładowej, w terenie

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	laptop, rzutnik multimedialny, smartfony z systemem operacyjnym iOS i Android, słuchawki na przewodnictwo kostne
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	<p>Zna główne systemy operacyjne dla urządzeń mobilnych</p> <p>Potrafi wymienić i scharakteryzować aplikacje wykorzystywane w nawigacji, wykorzystujące satelitarne systemy pozycjonowania</p> <p>Zna aplikacje wspomagające przemieszczanie się, m.in. dotyczące planowania trasy, kupowania biletów, poruszania się środkami transportu zbiorowego</p> <p>Zna aplikacje umożliwiające szybkie rozpoznawanie tekstów, powiększające obraz (lupy), wykrywanie przeszkód, skanowanie kodów kreskowych i QR oraz znaczników NFC</p> <p>Potrafi opisać funkcje aplikacji wspomagających orientację przestrzenną</p>
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	<p>Potrafi wyszukiwać i pobierać aplikacje na urządzenia mobilne</p> <p>Potrafi korzystać z najnowszych technicznych i informatycznych środków wspomagających orientację przestrzenną osób słabowidzących i niewidomych</p> <p>Potrafi posługiwać się aplikacjami umożliwiającymi rozpoznawanie tekstów, wykrywanie przeszkód, skanowanie kodów kreskowych itp</p> <p>Potrafi korzystać z rozwiązań zapewniających dostępność: aplikacje odczytu ekranu (Talkback, VoiceOver, programy powiększające, syntezy mowy)</p> <p>Potrafi nauczyć inną osobę korzystania z wybranych aplikacji i technologii asystujących z wykorzystywaniem strategii wzrokowych, dotykowych i słuchowych</p>

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	Dzieli się zdobytą wiedzą w rozwiązywaniu problemów dotyczących przemieszczania się, rozpoznawania otoczenia z wykorzystaniem aplikacji mobilnych i innych technologii asystujących
Treści kształcenia	<p>Zagadnienia wprowadzające - charakterystyka systemów operacyjnych na urządzeniach mobilnych (Android i iOS). Gesty wykorzystywane w obsłudze smartfonów z użyciem aplikacji odczytu ekranu i powiększających. Sterowanie głosowe. Obsługa asystentów głosowych, Personalizacja i konfiguracja ustawień dostępności. Pobieranie oraz instalacja aplikacji na urządzenia mobilne. Podstawowe informacje o satelitarnych systemach pozycjonowania takich jak: GPS, Galileo, Beidou, GLONASS.</p> <p>Systemy satelitarne a mapy terenów. Kluczowe elementy map: punkty, linie, obszary, kafle, węzły, trasy – 2 godziny</p> <p>Ćwiczenia z wykorzystaniem aplikacji. Aplikacje przeznaczone do wspomagania osób niewidomych i słabowidzących w nawigacji pieszej i w pojazdach, udźwiękowione mapy. Najważniejsze pojęcia nawigacyjne: kierunki geograficzne, kompas, mapa, zbiór punktów, dokładność pozycjonowania, kierunek na azymut, nawigacja zakręt po zakręcie, śledzenie, monitorowanie, eksploracja, częstotliwość/dystans komunikatów, promień monitorowania, kąt monitorowania, opisy skrzyżowań, oznajmianie kierunków, źródła punktów itp. Aplikacje wspomagające efektywne korzystanie ze środków transportu publicznego: komunikacja miejska, międzymiastowa, międzynarodowa (wyszukiwanie połączeń, sprawdzanie rozkładów jazdy, zakup biletów), przejazdy taksówkami itp. Inne aplikacje i rozwiązania systemowe wspomagające orientację przestrzenną oraz opisujące otoczenie:</p>

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii
	<p>pozwalające m.in. na: wizualną rejestrację tras i późniejsze nawigowanie po nich, wykrywanie przeszkód, odczytywanie znaczników NFC, kodów QR i podobnych, rozpoznawanie napisów i tekstów, np. w przestrzeni miejskiej numerów autobusów, napisów na wyświetlaczach, tablicach z nazwami ulic, przystanków, rozpoznające i potrafiące tekstowo opisywać obiekty widziane przez kamery, ze zdjęć, rozpoznające kolory, lupy elektroniczne, komunikatory video, systemy informacyjne wspierane przez znaczniki, np. radiowe typu beacon itp. Inne urządzenia peryferyjne (łącznie się ze smartfonami lub autonomiczne) wspierające procesy samodzielnego przemieszczania się, opisywanie otoczenia i orientację w przestrzeni, np.: słuchawki kostno-przewodne, kamery video, gogle rozszerzonej rzeczywistości, klawiatury i inteligentne zegarki umożliwiające zdalną obsługę smartfonów, anteny odbierające sygnały z satelitarnych systemów pozycjonowania itp. – 8 godzin</p>
Metody kształcenia	<p>metody podające: wykład, objaśnienie metody problemowe: dyskusja metody praktycznego działania: ćwiczenia</p>
Pomoce dydaktyczne	<p>opaski, laski, smartfony, smartwatch'e, aplikacje, słuchawki (np. kostnoprzewodzące), bezprzewodowe głośniki, znaczniki NFC, wydrukowane kody kreskowe i QR, znaczniki radiowe typu beacon, urządzenia wykrywające przeszkody</p>
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	obecność na zajęciach – co najmniej 80%
Warunki zaliczenia przedmiotu	egzamin pisemny lub egzamin praktyczny, zaliczenie powyżej 70% poprawności

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii
Literatura obowiązkowa	<p>Miler-Zdanowska K., Zadrożny J., <i>Technologie wspomagające używane do samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku</i> [w:] Czerwińska K., Miler-Zdanowska K. (red.), <i>Tyflopädagogika wobec różnorodności współczesnych wyzwań edukacyjno-rehabilitacyjnych</i>, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2017.</p> <p>Zadrożny J., <i>Wytyczne i standardy tworzenia komunikatów do nawigacji kontekstowej dla osób niewidomych i słabowidzących</i>, Warszawa: Polski Związek Niewidomych, 2016. Dostępny w internecie: https://pzn.org.pl/wp-content/uploads/2017/01/Wytyczne-i-standardy-tworzenia-komunikat%C3%B3w-do-nawigacji-kontekstowej-dla-os%C3%B3b-niewidomych-i-s%C5%82abowidz%C4%85cych.pdf.</p> <p>Link do przewodnika po mobilnych urządzeniach apple: https://wlabiryncie.org/glaskanie-jabluszka/</p>
Literatura uzupełniająca	<p>Bilecki T., <i>Podręcznik bezwzrokowej obsługi smartfonów z systemem Android</i>, Warszawa: Polski Związek Niewidomych, 2016.</p> <p>Miler-Zdanowska K., <i>New Technologies used in the special orientation of people with visual impairment</i>, "Interdisciplinary Contexts of Special Pedagogy 2017, nr 18, s. 53-66.</p> <p><i>Elektroniczne narzędzia wspomagające orientację przestrzenną i samodzielne poruszanie się w perspektywie osób z niepełnosprawnością narządu wzroku</i> [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., Śmiechowska-Petrovskij E, <i>Orientacja przestrzenna i poruszanie się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku. Współczesne techniki, narzędzia i strategie nauczania</i>, Warszawa:</p>

Nazwa przedmiotu	Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii
	<p>Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2017, s. 187-232.</p> <p><i>Elektroniczne narzędzia wspomagające orientację przestrzenną i samodzielne poruszanie się osób z niepełnosprawnością wzroku</i> [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., Śmiechowska-Petrovskij E, <i>Orientacja przestrzenna i poruszanie się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku. Współczesne techniki, narzędzia i strategie nauczania</i>, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2017, s. 161-185.</p> <p>Link do publikacji PZN wykorzystanie nowych technologii do wspierania osób z dysfunkcjami wzroku: https://pzn.org.pl/wykorzystanie-nowych-technologii-do-wspierania-osob-z-dysfunkcjami-wzroku-ze-szczegolnym-naciskiem-na-poruszanie-sie-i-uczestniczenie-w-zyciu-spolesnym/2/</p> <p>Portal Seeing Assistant: http://seeingassistant.tt.com.pl/pl/ Portal ToTuPoint: http://www.totupoint.pl/ Portal Tyfloświat: https://tyfloswiat.pl/ Portal Tyflopodcast: www.tyflopodcast.net Portal Mojaszuflada: www.mojaszufkada.pl Portal Applevis: www.applevis.com</p>

6.4.8. Moduł Praktyka - Orientacja Przestrzenna

W ramach Modułu Praktyka - Orientacja Przestrzenna (MPOP) realizowany będzie przedmiot dotyczący praktyki asystencko-pedagogicznej w zakresie nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku.

6.4.8.1. Praktyka asystencko-pedagogiczna w zakresie nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku

Tabela 23 Praktyka asystencko-pedagogiczna w zakresie nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób

Nazwa przedmiotu	Praktyka asystencko-pedagogiczna w zakresie nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku
Godziny kontaktowe	minimum 40
Godziny pracy własnej	20
Informacja o realizacji (po jakim module lub przedmiocie)	po przedmiotach z <i>Modułu Orientacja - Przedmioty Metodyczne Zaawansowane</i>
Miejsce prowadzenia zajęć	bezpośrednia praca z osobą z niepełnosprawnością wzroku, przestrzeń otwarta: miasto, miasteczko, wieś; środki transportu zbiorowego; budynki
Infrastruktura niezbędna do prowadzenia kształcenia	Nie dotyczy
Efekty kształcenia w zakresie wiedzy	<p>Zna założenia organizacyjne placówki, w której realizuje praktykę z orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się</p> <p>Zna założenia programowe oraz zakres treści realizowanych w ramach zajęć z orientacji przestrzennej i samodzielnego bezpiecznego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Wie na czym polega specyfika pracy nauczyciela orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się</p> <p>Zna zasady zapewniania bezpieczeństwa uczniom podczas zajęć z orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się</p>

Nazwa przedmiotu	Praktyka asystencko-pedagogiczna w zakresie nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku
Efekty kształcenia w zakresie umiejętności	<p>Potrafi dokonać poprawnego opisu obserwacji indywidualnych zajęć dydaktycznych z zakresu orientacji przestrzennej i poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Potrafi dokonać oceny potrzeb i możliwości osób z niepełnosprawnością wzroku w zakresie orientacji przestrzennej i poruszania się</p> <p>Potrafi zaplanować i przeprowadzić indywidualne zajęcia dydaktyczne z orientacji przestrzennej i poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku na podstawie samodzielnie przygotowanego scenariusza</p>
Efekty kształcenia w zakresie kompetencji społecznych	<p>Wykazuje wrażliwość na potrzeby i możliwości małych dzieci, uczniów oraz dorosłych osób niewidomych i słabowidzących w zakresie samodzielnego poruszania się</p> <p>Wykazuje cechy refleksyjnego praktyka w planowaniu, realizacji i ewaluacji prowadzonych zajęć z osobami z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Przestrzega zasad etyki zawodowej</p> <p>Odpowiedzialnie przygotowuje się do swojej pracy i wykonuje działania pedagogiczne</p> <p>Jest zdolny i chętny do współdziałania z opiekunem praktyk zawodowych oraz z innymi nauczycielami, w celu poszerzania swojej wiedzy i rozwijania umiejętności niezbędnych w pracy nauczyciela orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się</p>
Treści kształcenia i program praktyk	Organizacja pracy instruktora orientacji przestrzennej. Sposoby dokumentowania zajęć z orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się – 1 godzina

Nazwa przedmiotu	Praktyka asystencko-pedagogiczna w zakresie nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku
	<p>Specyfika pracy instruktora orientacji przestrzennej (sposoby motywacji, pomoce, techniki wykorzystywane podczas zajęć z orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się) – 1 godzina</p> <p>Formy współpracy instruktora orientacji przestrzennej z innymi specjalistami (okulistą, rehabilitantem wzroku, psychologiem, wychowawcą internatu itp.) oraz rodzicami – 1 godzina</p> <p>Ocena potrzeb i możliwości osób z niepełnosprawnością wzroku pod kątem zajęć z zakresu orientacji przestrzennej – 2 godziny</p> <p>Obserwacja zajęć z O&M osób z niepełnosprawnością wzroku (obserwowanie funkcjonowania osób niewidomych i słabowidzących podczas prowadzonych zajęć z orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się, obserwacja instruktora O&M prowadzącego zajęcia) – 15 godzin</p> <p>Przygotowanie i prowadzenie zajęć z orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się z osobami niewidomymi i słabowidzącymi w różnym wieku (zaplanowanie, przygotowanie i przeprowadzenie zajęć, przygotowanie pomocy dydaktycznych) – 20 godzin</p>
Metody kształcenia	<p>analiza dokumentów, obserwacja, praktyczne działania: przygotowanie i przeprowadzenie zajęć z zakresu orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku</p>
Pomoce dydaktyczne	<p>dobrane indywidualnie zgodnie z realizowanymi celami i treściami zajęć</p>
Warunki dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu	<p>obecność na zajęciach</p>

Nazwa przedmiotu	Praktyka asystencko-pedagogiczna w zakresie nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku
Warunki zaliczenia przedmiotu	uzyskanie pozytywnej oceny z praktyk, przedstawienie dokumentu potwierdzającego odbycie praktyk – karta praktykanta według wzoru stanowiącego Załącznik 3 do standardu

6.5. Charakterystyka metod kształcenia

Program kształcenia instruktorów O&M powinien być realizowany z uwzględnieniem metod i form kształcenia, które umożliwią słuchaczom zdobycie wiedzy teoretycznej oraz umiejętności praktycznych z zakresu nauczania O&M osób z niepełnosprawnością wzroku. Z tego też powodu, zaproponowane metody nauczania to przede wszystkim metody podające, aktywizujące i praktycznego działania.

6.5.1 Metody podające

Wykład – przedstawienie, zreferowanie czegoś w mowie lub na piśmie; tłumaczenie, objaśnianie, komentowanie. Celem wykładu jest sprawne przekazanie wiedzy, obejmującej cały obszar zagadnień z danego tematu (zgodnej z obowiązującymi standardami, systemami klasyfikacyjnymi, podejściami do problemu). Jest to metoda szczególnie przydatna, gdy zachodzi potrzeba przekazania większej partii wiedzy teoretycznej. W celu zwiększenia efektywności tej formy zajęć stosuje się środki techniczne angażujące kilka zmysłów np.: projektor multimedialny z głośnikami.

Pogadanka – rozmowa wykładowcy ze słuchaczami, oparta na zadawaniu pytań. Nauczyciel jest w tej rozmowie osobą kierującą: zmierzając do osiągnięcia znanego sobie celu, stawia słuchaczom pytania, na które oni z kolei udzielają odpowiedzi. W ten sposób, niejako krok po kroku, uczniowie przechodzą ze stanu niewiedzy w stan wiedzy, przyswajają sobie nowe informacje oraz porządkują już posiadane. W procesie kształcenia pogadanka może mieć różny charakter: pogadanki wstępnej, pogadanki jako metody służącej do opracowania nowego materiału i pogadanki utrwalającej. W pogadance stosuje się trzy rodzaje pytań:

- przygotowawcze - mają na celu przypomnienie słuchaczom treści, które będą przedmiotem opracowania;

- naprowadzające - mają pobudzać aktywność myślową słuchaczy, wykazywać błędy w ich myśleniu;
- zbierające - umożliwiają podsumowanie wyników pracy na zajęciach.

Praca z tekstem – samodzielna lub grupowa praca słuchacza z tekstem (tekst źródłowy, artykuł itp.), polegająca na wyszukiwaniu odpowiedzi na określone pytania, streszczeniu poglądów autora tekstu, analizie tekstu ze względu na dany problem. Dzięki tej metodzie słuchacze ćwiczą umiejętność wyszukiwania i selekcji informacji oraz krytycznej ich analizy. Jest to jeden z ważniejszych sposobów zarówno poznawania, jak i utrwalania nowych wiadomości.

Objaśnienie – uwaga objaśniająca wyrażona ustnie. Stanowi ona ściśle, uporządkowane pod względem logicznym, przedstawienie przez wykładowcę zagadnień (tematów), praw, reguł itp., połączone z obserwowaniem przez słuchaczy działania przyrządów, pomocy dydaktycznych itp.

6.5.2 Metody problemowe

Dyskusja – ustna wymiana zdań między uczestnikami zajęć na określony temat (sformułowany przez wykładowcę), mająca prowadzić do wspólnych wniosków. Uczestnicy dyskusji mogą wyrażać własne poglądy lub odwoływać się do opinii innych osób. Dyskusja powinna zakończyć się podsumowaniem, stanowiącym krótkie omówienie rezultatów i sposobu jej prowadzenia.

Mapa myśli – to metoda służąca do przedstawienia informacji, wiedzy, pojęć w formie graficznej, w celu ułatwienia ich zrozumienia i zapamiętania. Mapa myśli może przypominać swoją strukturą drzewo, na którym przedstawione są relacje i powiązania pomiędzy zapisanymi na niej informacjami, w postaci tzw. słów-kluczy.

Scenki dramowe – ćwiczenia polegające na odgrywaniu scenek tematycznych bez ustalonego z góry scenariusza. Oparte są na improwizacji, bez użycia rekwizytów, kostiumów, scenografii. Odgrywanie scenek dramowych odbywa się bez udziału publiczności, a jej uczestnicy są jednocześnie kreatorami ról (aktorami), odbiorcami (obserwatorami) i komentatorami odgrywanych zdarzeń. Istotę metody stanowi rozgrywanie w różnych możliwych rolach nowych, nieznanych wcześniej, nieraz trudnych sytuacji w celu ich zrozumienia, zdobycia lub pogłębienia wiedzy o świecie, zachowaniu innych ludzi.

Studium przypadku (Case study) – polega na szczegółowej analizie konkretnego przypadku, wydarzenia a następnie wyciąganiu wniosków, dokonywaniu porównań, uogólnień. Zawiera opis

problemu i dane niezbędne do zaproponowania różnorodnych rozwiązań (możliwa jest większa liczba adekwatnych rozwiązań). W klasycznej wersji, case study zawiera bogaty materiał, który służy uczestnikom do samodzielnego opracowania, a następnie publicznej prezentacji. Zawiera on wiele szczegółowych informacji, które wymagają selekcji, analizy, a następnie syntezy w uporządkowaną całość. Nauczyciel w pracy dydaktycznej może wykorzystać gotowe materiały edukacyjne lub przygotować opis przypadku wraz z pytaniami, na które słuchacze będą próbowali znaleźć odpowiedź.

Ze względu na stosowaną procedurę i zakładane cele można wyróżnić trzy typy studium przypadku:

- ilustracyjny – celem jest diagnoza danego zdarzenia, sytuacji, osoby, miejsca; ma charakter poglądowy;
- problemowy – celem jest nie tylko rozpoznanie konkretnej sytuacji lecz także zawartych w nim problemów do rozwiązania;
- otwarty epizod – opisana sytuacja nie ma zakończenia, a zadaniem słuchaczy jest podanie przewidywanego rozwoju tej sytuacji, propozycja działania, rozwiązania zaistniałego problemu, sposobów zapobiegania negatywnym skutkom w podobnych okolicznościach.

6.5.3 Metody praktycznego działania

Ćwiczenia – mają na celu kształcenie umiejętności praktycznego zastosowania wiedzy teoretycznej w ćwiczeniach symulujących sytuacje z życia codziennego. Ich podstawę stanowi ćwiczenie.

Ćwiczenie jest wielokrotnym wykonywaniem jakichś czynności dla nabycia wprawy i uzyskania coraz wyższej sprawności w działaniach umysłowych i praktycznych. W procesie intelektualizacji ćwiczenia ważne jest uświadomienie sobie przez ucznia celu, jakiemu ma służyć ćwiczenie oraz modelu działania, które ma być zrealizowane. Ważne jest także uświadomienie sobie reguł działania, których źródłem są wiadomości dotyczące zarówno materiałów i narzędzi biorących udział w ćwiczeniu, jak i sposobów wykonywania działań i wyników działania. Ćwiczenia prowadzą się do kształtowania umiejętności i nawyków, niezbędnych przy wykonywaniu różnych zadań.

Zajęcia symulowane – polegają na naśladowaniu rzeczywistości, odgrywaniu ról, zgodnie z ich realizacją w prawdziwym świecie (słuchacz w roli nauczyciela, osoby z niepełnosprawnością itp.). Zajęcia symulacyjne umożliwiają przeżycie specyficznego doświadczenia – „wejścia” w rolę

zawodową, wymagającą uruchomienia i wykorzystania wielu zasobów interpersonalnych do poradzenia sobie w danej sytuacji, np. w kontakcie z trudnym uczestnikiem szkolenia czy też współpracownikiem. Słuchacze ćwiczą wówczas samodzielne podejmowanie decyzji, przewidywanie ich skutków oraz poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań napotkanych problemów, uczą się też rozpoznawać oraz kontrolować własne reakcje emocjonalne. Zadanie w ramach symulacji może być wykonywane wielokrotnie przy zmieniających się warunkach. Symulacja uczy myślenia, wpływa na doskonalenie umiejętności związanych z różnymi sytuacjami zawodowymi. Daje ona takie możliwości zarówno słuchaczom uczestniczącym w symulowanej scenie, jak i obserwatorom, którzy wypowiadają się w dyskusji podsumowującej przebieg zajęć. Prawidłowy przebieg symulacji wymaga wcześniejszego jej przygotowania przez prowadzącego oraz przestrzegania określonej chronologii zajęć. Osoba prowadząca zajęcia jest odpowiedzialna za omówienie symulacji i poprowadzenie dyskusji w taki sposób, aby grupa wspólnie wyciągnęła wnioski z wykonanego zadania.

Zajęcia symulowane zalecane w ramach realizacji przedmiotów metodycznych z O&M powinny odbywać się w parach: jedna z osób jest w opasce zasłaniającej oczy i doświadcza sytuacji nagłej utraty wzroku, a w tym samym czasie druga osoba z pary ćwiczy bez opaski i odgrywa rolę przewodnika, instruktora lub przypadkowego przechodnia; po wykonaniu określonego zadania następuje zamiana ról w parze i opaskę zakłada druga osoba.

6.6. Charakterystyka sposobów weryfikacji efektów uczenia się

Efekty uczenia się słuchaczy są sprawdzane po każdym module lub przedmiocie, który jest częścią składową poszczególnych modułów. Weryfikacji podlega wiedza lub kompetencje praktyczne. Egzaminy mogą mieć formę pisemną, ustną lub praktyczną.

6.6.1 Egzamin pisemny

Wiedza jest sprawdzana poprzez pisemne sprawdziany (testy, zestawy pytań otwartych) lub prace pisemne.

Rodzaje egzaminów pisemnych oraz uwagi do ich przeprowadzania:

- test z pytaniami zamkniętymi (wielokrotnego wyboru z jedną poprawną odpowiedzią);

- test z pytaniami zamkniętymi i otwartymi (do uzupełnienia wyraz, zdanie, krótka odpowiedź na pytanie);
- zestaw pytań otwartych (udzielenie pisemnej odpowiedzi);
- przy każdym pytaniu musi być zawarta informacja o liczbie punktów przyznawanych za to pytanie;
- egzamin może zawierać jedną, dwie lub wszystkie trzy formy;
- egzaminator powinien dostać wytyczne poprawnych odpowiedzi do pytań otwartych (jeśli nie jest autorem pytań);
- praca pisemna (np. opracowanie indywidualnych programów nauki orientacji przestrzennej i mobilności, pisemna analiza studium przypadku, opracowanie wskazanego tematu).

6.6.2 Egzamin ustny

Polega na sprawdzeniu wiedzy z zakresu wybranych zagadnień z programu kształcenia, zdobytych umiejętności (np. opis słowny przestrzeni) i technik. Przy egzaminie ustnym można zastosować 6-stopniową skalę oceny.

6.6.3 Egzamin praktyczny

Umiejętności nabywane przez słuchaczy powinny być zaprezentowane w praktyce. Niektóre z nich wymagają krótkiej prezentacji w pomieszczeniu, inne przeprowadzenia ćwiczeń w terenie.

Rodzaje egzaminu praktycznego:

- sprawdzian wybranych umiejętności – zaprezentowanie nauczania wybranych technik i umiejętności;
- egzamin praktyczny w terenie – symulacja lekcji orientacji przestrzennej i mobilności.

W egzaminie biorą udział 3-4 osoby: osoba egzaminowana (słuchacz), egzaminator (1 lub 2) i osoba występująca w roli ucznia z niepełnosprawnością wzroku (w opasce lub symulatorze słabego widzenia). Egzamin odbywa się w terenie, który dotyczy danego przedmiotu. Może on się odbywać w budynkach, w przestrzeni publicznej miasta z wykorzystaniem środków transportu publicznego. Polega on na przeprowadzeniu nauczania z orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się. Tematyką obejmuje np.:

- doskonalenie technik poruszania się z białą laską w terenie miejskim;
- przemieszczanie się po chodnikach;

- lokalizowanie przystanków;
- pokonywanie przejść dla pieszych;
- przejazd transportem publicznym;
- korzystanie z punktów usługowych.

W egzaminie praktycznym, który jest symulacją ćwiczeń orientacji przestrzennej i mobilności, są oceniane następujące kompetencje:

- umiejętności organizacyjne – przygotowanie do prowadzenia zajęć: zapoznanie z terenem, planowanie zajęć, kontrolowanie czasu zajęć, umiejętność reakcji na czynniki zakłócające, podział zajęć na etapy, sporządzenie konspektu;
- umiejętności metodyczne: realizacja właściwego toku zajęć (wprowadzenie, rozwinięcie, zakończenie i podsumowanie), dobór pomocy dydaktycznych i metod uczenia, sposób zapewniania bezpieczeństwa, udzielanie i wycofywanie pomocy, przyjęcie odpowiedniej pozycji i odległości instruktora od ucznia, zastosowanie wiedzy teoretycznej w praktyce;
- umiejętności komunikacyjne: precyzyjność wypowiedzi, dobór ilości i jakości przekazywanych informacji, wybór odpowiedniego momentu na omówienie kolejnego etapu zajęć;
- umiejętność obserwacji: ocenianie poprawności technik i reagowanie (korygowanie i wzmacnianie).

Ocena słuchacza z egzaminu praktycznego dokonywana jest na karcie egzaminu praktycznego według wzoru stanowiącego Załącznik 4 do standardu.

6.7. Warunki ukończenia szkolenia

Warunkiem ukończenia kursu oraz otrzymania certyfikatu, uprawniającego do wykonywania zawodu instruktora O&M, jest:

- obecność na zajęciach (co najmniej 80% obecności na każdym z przedmiotów), w przypadku nieobecności na zajęciach słuchacz jest zobowiązany do uzupełnienia wiedzy i umiejętności, które były ćwiczone podczas zajęć oraz zaliczenie uzupełnionych treści w formie wskazanej przez wykładowcę;
- zaliczenie wszystkich przewidzianych w programie modułów (przedmiotów) kształcenia na poziomie powyżej 60% (przedmioty teoretyczne) i powyżej 70% (przedmioty praktyczne).

W przypadku przekroczenia dopuszczalnego, procentowego progu nieobecności na poszczególnych zajęciach w ramach realizowanego przedmiotu kształcenia, słuchacz jest zobowiązany do ustalenia warunków dopuszczenia do zaliczenia przedmiotu z osobą prowadzącą dany przedmiot.

Każdy przedmiot kształcenia ma przypisaną formę zaliczenia oraz procentowy próg uzyskania zaliczenia, na poziomie powyżej 60% (przedmioty teoretyczne) i powyżej 70% (przedmioty praktyczne). W przypadku, gdy słuchacz nie uzyska odpowiedniego progu procentowego, zaliczającego dany przedmiot, może powtórnie (tylko 1 raz) przystąpić do zaliczenia poprawkowego. Organizacja zaliczenia poprawkowego leży w gestii osoby prowadzącej dany przedmiot.

Każdy słuchacz po spełnieniu wyżej wymienionych warunków otrzymuje certyfikat (wzór certyfikatu stanowi Załącznik 5 do standardu). Jest to dokument potwierdzający uzyskane przez niego kwalifikacje. Certyfikat zawiera informacje dotyczące zrealizowanych przedmiotów oraz liczby godzin.

6.8. Zalecenia dotyczące doskonalenia zawodowego

instruktorów O&M

Ukończenie kursu czy studiów nadających uprawnienia do nauczania O&M osób z niepełnosprawnością wzroku nie oznacza końca edukacji z tego obszaru. Współczesny świat wymusza konieczność ustawicznego kształcenia, które jest obecne w każdej dziedzinie ludzkiego życia. Dotyczy to także nauczania orientacji przestrzennej i mobilności.

Zmieniające się otoczenie społeczne, coraz większa cyfryzacja, a także nowe metody rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku wymagają od instruktorów ciągłego podnoszenia swojej wiedzy, umiejętności oraz kompetencji. Tylko wtedy możliwe jest prawidłowe przygotowanie, a następnie przeprowadzenie zindywidualizowanego programu nauczania orientacji przestrzennej i mobilności, tak istotnego w funkcjonowaniu osób z dysfunkcją wzroku.

Program kształcenia instruktorów O&M został zbudowany w oparciu o moduły, które powinny być rozszerzane w ramach doksztalcania lub samokształcenia.

Każdy instruktor O&M powinien uzupełniać swoją wiedzę przede wszystkim w następujących zagadnieniach:

- nowoczesne technologie wspomagające osoby z niepełnosprawnością wzroku – ICT (technologie informacyjno-komunikacyjne);
- praca z psem przewodnikiem;
- praca nad procesami emocjonalno-motywacyjnymi osób z niepełnosprawnością wzroku;
- specyfika nauczania O&M osób z niepełnosprawnością sprzężoną;
- specyfika nauczania O&M dzieci z niepełnosprawnością wzroku;
- specyfika nauczania O&M osób słabowidzących;
- praca w zakresie wykorzystania echolokacji w O&M.

Wskazane wyżej zagadnienia wynikają z aktualnych wyzwań współczesnego świata, z kolei zagadnienia dotyczące komunikacji są podstawą każdego procesu nauczania i mają wpływ na jego efekt końcowy.

Instruktor orientacji przestrzennej i mobilności, który ukończył szkolenie i rozpoczyna nauczanie osób z niepełnosprawnością wzroku, winien dodatkowo pogłębiać swoją wiedzę w następujących zagadnieniach:

- aspekty medyczne funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku, w szczególności osób nowoociemniałych;
- aspekty psychologiczne funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku, w szczególności osób nowoociemniałych;
- rehabilitacja osób z niepełnosprawnością wzroku, z uwzględnieniem okresu nabycia niepełnosprawności.

Samokształcenie w przypadku instruktora O&M oznacza zdobywanie nowej wiedzy, poszerzanie i aktualizowanie posiadanej wiedzy z zakresu nauczania O&M oraz nabywanie i doskonalenie umiejętności praktycznych z tego obszaru. Jest to proces, w którym treści, cele oraz metody są ustalane w sposób indywidualny przez samą jednostkę.

Z uwagi na fakt, że praca instruktora O&M wymaga dużej samodzielności, zaangażowania, stawiania realnych celów oraz konsekwencji w realizacji zadań, samokształcenie powinno odbywać się zasadniczo w dwóch obszarach:

- w zakresie doskonalenia kompetencji merytorycznych oraz
- umiejętności określanych zbiorczo jako „miękkie”.

Poszerzanie kompetencji merytorycznych powinno polegać na wyszukiwaniu i studiowaniu informacji na temat O&M oraz szeroko pojętej rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku. Może ono dotyczyć nowych sposobów diagnozowania potrzeb i możliwości osób niewidomych i słabowidzących w różnym wieku, rozwiązań metodycznych, zbierania informacji o dostępnych pomocach wykorzystywanych w orientacji przestrzennej i mobilności itp.

Kolejnym ważnym punktem samokształcenia jest rozwój umiejętności interpersonalnych, do których należą m.in.:

- skuteczna komunikacja;
- motywowanie;
- współpraca z innymi specjalistami oraz otoczeniem osoby z niepełnosprawnością wzroku;
- rozpoznawanie emocji zarówno u siebie, jak i u osoby z niepełnosprawnością wzroku oraz radzenie sobie z nimi.

Do form doskonalenia się zawodowego, w których udział może brać instruktor można zaliczyć:

- szkolenia, kursy, warsztaty;
- grupy samokształceniowe i samodoskonalenie;
- obserwacja pracy innych instruktorów (z ang. job shadowing).

Ważnym elementem doskonalenia zawodowego instruktora O&M powinna być również wymiana doświadczeń z innymi instruktorami poprzez udział w organizowanych spotkaniach, konferencjach, webinarjach poświęconych różnym obszarom ich pracy.

Nie należy również zapomnieć o superwizji, która uważana jest za istotny element rozwoju zawodowego instruktora. Powinna ona być przeprowadzana przez bardziej doświadczonego instruktora, który będzie przekazywał informację zwrotną o całym procesie nauczania orientacji w odniesieniu do osoby z niepełnosprawnością wzroku, jak również może to być superwizja koleżeńska, gdzie w centrum uwagi jest instruktor.

7. Bibliografia

Literatura

Bernacka D., *Od słowa do działania. Przegląd współczesnych metod kształcenia*, Warszawa: Wydawnictwo Żak, 2001.

Dycht M., *Zmiany w kształceniu osób z niepełnosprawnością wzroku na przestrzeni wieków* [w:] Czerwińska K., Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), *Tyflopedagogika we współczesnej przestrzeni edukacyjno – rehabilitacyjnej*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015.

Filipowicz G., *Zarządzanie kompetencjami perspektywa firmowa i osobista*, Warszawa: Wolters Kluwer, 2014.

Filipowicz G., *Zarządzanie kompetencjami zawodowymi*, Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2004.

Garbat M., *Historia niepełnosprawności. Geneza i rozwój rehabilitacji, pomocy technicznych oraz wsparcia osób z niepełnosprawnościami*, Gdynia: Wydawnictwo Novae Res, 2013.

Kossowska M., Sołtyńska I., *Szkolenia pracowników a rozwój organizacji*, Kraków: Oficyna Ekonomiczna, 2002.

Kuczyńska-Kwapisz J., Kwapisz J., *Mobilność osób niewidomych i słabowidzących jako problem interdyscyplinarny, wyzwanie dla profesjonalistów z odniesieniem do przykładów z własnej praktyki* [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., Dycht M., Śmiechowska-Petrovskij E. (red.), *Kluczowe zagadnienia tyflopedagogiki i nauk pokrewnych*, Kraków: Wydawnictwo Impuls, 2020.

Kuczyńska-Kwapisz J., Kwapisz J., *Rehabilitacja osób niewidomych i słabowidzących: przewodnik*, Warszawa: Wydawnictwo Interart, 1996.

Kuczyńska-Kwapisz J., M. Dycht, E. Śmiechowska-Petrovskij (red.), *Kluczowe zagadnienia tyflopedagogiki i nauk pokrewnych*, Kraków: Wydawnictwo Impuls, 2020.

Kuczyńska-Kwapisz J., Śmiechowska-Petrovskij E., *Orientacja przestrzenna i poruszanie się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku. Współczesne techniki, narzędzia i strategie nauczania*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2017.

Kwapisz J., Kuczyńska-Kwapisz J., *Orientacja przestrzenna i poruszanie się niewidomych oraz słabowidzących*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1990.

LaGrow S. J., *Improving Perception for Orientation and Mobility* [w:] Wiener W. R., Welsh R. L., Blasch B. B. (red.), *Foundations of Orientation and Mobility, Volume II: Instructional Strategies and Practical Applications*, New York: American Foundation for the Blind Press, 2019.

Miler-Zdanowska K., *Czynniki warunkujące nauczanie orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z dysfunkcją wzroku* [w:] Czerwińska K., Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), *Tyflopedagogika we współczesnej przestrzeni edukacyjno-rehabilitacyjnej*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015.

Miler-Zdanowska K., *Orientacja przestrzenna dzieci z dysfunkcją wzroku – droga do niezależności* [w:] Witczak-Nowotna J. (red.), *Wspomaganie uczniów z dysfunkcją wzroku w szkołach ogólnodostępnych*, Warszawa: Wydawnictwo Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Warszawskiego, 2010.

Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, 2003.

Paplińska M., *Niepełnosprawność wzroku i jej psychospołeczna specyfika* [w:] Czerwińska M. (red.), *Niewidomi w kulturze – od terapii do sztuki wybrane zagadnienia*, „Przegląd tyflogiczny” 2008, nr 1-2(38-39).

Poniatowska L., *Aktywizujące metody kształcenia w szkolnictwie wyższym na przykładzie ćwiczeń z międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej*, „Oeconomica” 2016, Szczecin: Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis, nr 327(83).

Pótturzycki J., *Dydaktyka dla nauczycieli*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2013.

Program kształcenia dla uniwersytetów pedagogicznych, rozdział 19.17 Pedagogika oraz rehabilitacja osób niewidomych i słabowidzących, Dania: University Colleges Denmark (Danske Professionshøjskoler), 2019.

Program szkolenia instruktorów orientacji przestrzennej oraz samodzielnego, bezpiecznego i efektywnego poruszania się osób niewidomych i słabowidzących, Warszawa: Polski Związek Niewidomych, Centrum Rehabilitacji, 2009.

Radoń S., *Pięciowymiarowy kwestionariusz uważności, polska adaptacja*, „Roczniki Psychologiczne” 2014, XVII, nr 4.

Sidor-Rządowska M., *Kompetencyjne systemy ocen pracowników. Przygotowanie, wdrażanie i integrowanie z innymi systemami ZZZ*, Warszawa: Wolters Kluwer, 2006.

Smith D. W., Kelley P., Maushak N. J., Griffin-Shirley N., Lan W. Y., *Assistive Technology Competencies for Teachers of Students with Visual Impairments*, "Journal of Visual Impairment & Blindness" 08/2009.

Smith D. W., Kelly P., *A Survey of Assistive Technology and Teacher Preparation Programs for Individuals with Visual Impairments*, "Journal of Visual Impairment & Blindness", 07/2007.

Uniwersalny Model Kompetencji. Katalizator Innowacji. Podręcznik Użytkownika, Warszawa: Fundacja Obserwatorium Zarządzania, 2013.

Walkiewicz-Krutak M., *Jak pomóc dziecku niewidomemu w poruszaniu się?* [w:] Paplińska M. (red.), *Edukacja równych szans. Uczeń i student z dysfunkcją wzroku nowe podejście, nowe możliwości*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2008.

Walkiewicz-Krutak M., „*Od narodzin do dorosłości*” – wspomaganie rozwoju umiejętności w zakresie orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się dzieci i młodych osób niewidomych [w:] Czerwińska K., Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), *Tyflopedagogika wobec współczesnej przestrzeni edukacyjno-rehabilitacyjnej*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015.

Walkiewicz-Krutak M., *Słabowzroczność w kontekście problemów orientowania się w przestrzeni i samodzielnego, bezpiecznego poruszania się* [w:] Czerwińska K., Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), *Tyflopedagogika wobec współczesnej przestrzeni edukacyjno-rehabilitacyjnej*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015.

Walkiewicz-Krutak M., *Wsparcie dorosłych osób z niepełnosprawnością wzroku w zakresie rozwijania orientacji w przestrzeni i samodzielnego przemieszczania się oraz czynności życia codziennego na przykładzie działalności organizacji pozarządowych* [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., M. Dycht, E. Śmiechowska-Petrovskij (red.), *Kluczowe zagadnienia tyflopedagogiki i nauk pokrewnych*, Kraków: Wydawnictwo Impuls, 2020.

Walkowiak R., *Model kompetencji menedżerskich organizacji samorządowych*, Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2004.

Walthes R., *Tyflopedagogika* (J. Mink, tłum.), Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2007.

World report on vision, Geneva: World Health Organization, 2019.

Wyżga O., *Metody nauczania stosowane na wyższej uczelni* [w:] Domagała-Kręcioch A., Wyżga O. (red.), *Współczesne wyzwania dydaktyki szkoły wyższej*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2009.

Zawiślak A., *Organizacja kształcenia specjalnego w duńskiej szkole podstawowej* [w:] Gajdzica Z. (red.), *Rozwój i funkcjonowanie osób niepełnosprawnych. Konteksty edukacyjne i prawne*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2007.

Ziółkowski P., *Teoretyczne podstawy kształcenia. Skrypt dla studentów*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, 2015.

Akty prawne:

Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012, poz. 1169 z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (Dz.U. 2021 poz. 857 z późn. zm).

Źródła internetowe:

<https://www.acvrep.org/certifications/clvt-code>

<http://www.niepelnosprawni.gov.pl/p,81,bael>

8. Literatura i źródła tematyczne

Literatura:

- Adamowicz-Hummel A., *Pomoce wspomagające wykorzystanie wzroku u osób słabowidzących* [w:] Czerwińska K., Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), *Tyflopedagogika wobec współczesnej przestrzeni edukacyjno-rehabilitacyjnej*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015.
- Adamowicz-Hummel A. (red.), *Rehabilitacja podstawowa i orientacja przestrzenna niewidomych i słabowidzących*, „Materiały Tyflogiczne” 1995, nr 8.
- Adamowicz-Hummel A., *Wykorzystanie pomocy optycznych w orientacji przestrzennej i poruszaniu się* [w:] Kuczyńska-Kwapisz J. (red.), *Orientacja przestrzenna w usamodzielnianiu osób niewidomych*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2001.
- Augestad L.B., *Mental Health among Children and Young Adults with Visual Impairments: A Systematic Review*, “Journal of Visual Impairment & Blindness” 2017, nr 5(111), DOI: 10.1177/0145482X17111100503.
- Augestad L.B., *Self-Concept and Self-Esteem among Children and Young Adults with Visual Impairment: A Systematic Review*, “Cogent Psychology” 2017, 4:1319652. Dostępny w internecie: <https://doi.org/10.1080/23311908.2017.1319652>.
- Augustynek A., *Wprowadzenie do psychologii*, rozdział 7 *Komunikacja interpersonalna*, Warszawa: Wydawnictwo Difin, 2018.
- Bilecki T., *Podręcznik bezwzrokowej obsługi smartfonów z systemem Android*, Warszawa: Polski Związek Niewidomych, 2016.
- Bilewicz, M., *Sytuacja życiowa i funkcjonowanie w rolach społecznych młodzieży z niepełnosprawnością wzroku*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, 2016.
- Blanco Zarate L., *System wykonywania wypukłych map ułatwiających poruszanie się osobom z dysfunkcją wzroku* [w:] Materiały pokonferencyjne: *Nowoczesne techniki kształcenia dzieci niewidomych i słabo widzących. Owińska 25-26.04.2003*, Poznań: Wydawnictwo eMPI2, 2003.
- Borkowska M., *Integracja sensoryczna w rozwoju dziecka. Podstawy neurofizjologiczne*, Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia, 2018.

Bręczewski, G., *Wybrane psychospołeczne aspekty niepełnosprawności. W kierunku rozwojowej wizji procesu rehabilitacji*, Poznań: Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego, 2010.

Burzyńska M., Gadomska J., Skrypt do przedmiotu *Niepełnosprawność wśród seniorów realizowanego na kierunku: Koordynowana Opieka Senioralna*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Medycznego, 2018. Dostępny w internecie: http://edumedsenior.umed.pl/wp-content/uploads/2018/11/Niepe%C5%82nosprawno%C5%9B%C4%87-w%C5%9Br%C3%B3d-senior%C3%B3w_skrypt.pdf.

Charłampowicz R., *Poruszanie się z psem przewodnikiem [w:] Wszystko o psie przewodniku*, Warszawa: Fundacja Vis Maior, 2014.

Chojecka A., Magner M., Szwedowska E., s. Elżbieta Więckowska FSK, *Nauczanie niewidomych dzieci rysunku. Przewodnik dla nauczyciela*, Łaski: Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi, 2008.

Co warto wiedzieć o chorobie Alzheimera i innych formach demencji, Fundacja TZMO Razem Zmieniamy Świat, 2022. Dostępny w internecie: https://damy-rade.info/media/pdf/Co_warto_wiedzie_o_chorobie_Al.pdf.

Czerwińska K. (red.), *Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka z niepełnosprawnością wzroku – w kręgu diagnozy i terapii*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015.

Czerwińska K., *Funkcjonowanie adolescentów z niepełnosprawnością wzrokową [w:] Palak Z., Bujnowska A., Pawlak A. (red.), Aktualne problemy edukacji i rehabilitacji osób niepełnosprawnych w biegu życia*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2016.

Czerwińska K., Kucharczyk I., *Funkcjonowanie poznawcze osób tracących wzrok w późnej dorosłości – przegląd badań*, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej” 2019, nr 35.

Czerwińska K., Kucharczyk I., *Nabycie niepełnosprawności wzroku w późnej dorosłości a jakość życia*, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej”, nr 34.

Czerwińska K., *Samostanowienie w rehabilitacji dorosłej osoby ociemniałej [w:] Głodkowska J. (red.), Personalistyczne ujęcie fenomenu niepełnosprawności*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015.

Czerwińska K., *Stopniowa utrata wzroku a wypełnianie ról społecznych w dorosłości [w:] Czerwińska K., Miler-Zdanowska K. (red.), Tyflopädagogika wobec różnorodności współczesnych wyzwań edukacyjno-rehabilitacyjnych*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2017.

- Czerwińska K., *Utrata wzroku w kontekście realizacji zadań rozwojowych w okresie dorosłości*, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej” 2015, nr 17.
- Czerwińska K., *W trosce o wspomaganie rozwoju osób tracących wzrok w późnej dorosłości*, „Fides et Ratio” 2018, nr 2 (34).
- Czerwińska K., *Wsparcie społeczne w sytuacji utraty wzroku w dorosłości*, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej” 2018, nr 30.
- Czerwińska W.K., Miler-Zdanowska K. (red.), *Tyflopedagogika wobec różnorodności współczesnych wyzwań edukacyjno-rehabilitacyjnych*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2017.
- Czerwińska, K., Kucharczyk I., *Senior citizens losing vision as a challenge to contemporary special education*, “Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej” 2019, nr 25. Dostępny w internecie: <<https://doi.org/10.14746/ikps.2019.25.14>>.
- Czerwińska, K., Kucharczyk, I., *Tyflopsychologia. Realizacja zadań rozwojowych w biegu życia przez osoby z niepełnosprawnością wzroku*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2019.
- Czerwińska, K., Miler-Zdanowska K., *Teaching model for students with visual impairments* [w:] Kulesza E. (red.), *Education of Students with Special Needs. World Experience. Individualized Education and Therapy Programs (IETPs)*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2013.
- Czerwińska, K., *Nagła utrata wzroku jako sytuacja graniczna* [w:] Wiśniewska J. (red.), *Sytuacje graniczne w biegu ludzkiego życia*, Radom: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy, 2015.
- Czerwińska, K., *Słabowzroczność a realizacja zadań rozwojowych w okresie adolescencji* [w:] Gunia G., Baraniewicz D. (red.), *Teoria i praktyka oddziaływań profilaktyczno-wspierających rozwój osób z niepełnosprawnością*, tom 3.1., Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2014.
- Czerwińska, K., *Visual functioning of an individual with progressive vision loss – a case study* [w:] “Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej” 2018, nr 20. Dostępny w internecie: <https://doi.org/10.14746/ikps.2018.20.14>>.
- Domańska K., *Pies przewodnik osoby niewidomej*, „Szkoła Specjalna” 2014, nr 5.
- Duffy M., *Ocena i modyfikacja otoczenia dla osób słabowidzących*, „Zeszyty Tyflogiczne” 2002, nr 20.

Dycht M., *Rehabilitacja wzroku a specyfika potrzeb rehabilitacyjnych i edukacyjnych osób słabowidzących w różnym wieku* [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., Dycht M., Śmiechowska-Petrovskij E. (red.), *Kluczowe zagadnienia tyflopedagogiki i nauk pokrewnych*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2020.

Dycht, M., *Mity, uprzedzenia, stereotypy a zjawisko piętna i stygmatyzacji niepełnosprawnych wzrokowo* [w:] Fidelus A. (red.), *Od stereotypu do wykluczenia*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2014.

Elektroniczne narzędzia wspomagające orientację przestrzenną i samodzielne poruszanie się osób z niepełnosprawnością wzroku [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., Śmiechowska-Petrovskij E., *Orientacja przestrzenna i poruszanie się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku.*

Współczesne techniki, narzędzia i strategie nauczania, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2017.

Fabisiak A., Gniatkowski J., *Przewodnik osoby niewidomej w przestrzeni publicznej* [w:] *Projektowanie i adaptacja przestrzeni publicznej do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących. Zalecenia i przepisy*, Warszawa: Polski Związek Niewidomych, 2016.

Fiłon J., *Cukrzyca – wyzwanie zdrowia publicznego w XXI w.*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, 2019. Dostępny w internecie:

http://pbc.biaman.pl/Content/60948/Cukrzyca_wyzwanie_zdrowia_publicznego_w_XXI_w.pdf.

Furman A., Gniatkowski J., *Sygnalizacja dźwiękowa i wibracyjna na przejściach dla pieszych* [w:] *Projektowanie i adaptacja przestrzeni publicznej do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących. Zalecenia i przepisy*, Warszawa: Polski Związek Niewidomych, 2016.

Garczyński W., *Obraz kliniczny chorych na stwardnienie rozsiane w kontekście rehabilitacji opartej na objawach. Horyzonty współczesnej fizjoterapii*, Poznań: Wyższa Szkoła Edukacji i Terapii im. prof. Kazimiery Milanowskiej, 2016.

Głodkowska J., *Pomóżmy dziecku z upośledzeniem umysłowym doświadczać przestrzeni. Orientacja przestrzenna w teorii, diagnozie i rozwoju dziecka, rozdział Doświadczenie przestrzeni – teorie psychologiczno-pedagogiczne, podstawy neurofizjologiczne*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2000.

Grzybowski A. (red.), *Okulistyka*, Wrocław: Edra Urban & Partner, 2018.

- Harley K., Wood T., Merbler J.B., *Program rehabilitacji w zakresie orientacji i poruszania się niewidomych i słabowidzących dzieci z dodatkowo ograniczoną sprawnością*, Warszawa: Polski Związek Niewidomych, 1994.
- Jacobson W.H., *The Art and Science of Teaching Orientation and Mobility to Persons with Visual Impairments*, rozdział 5 *Basic Long Cane and Self-Familiarization Skills*, New York: American Foundation for the Blind Press, 2013.
- Jedlińska A., Bieńkowska K.I., *Moc rozmowy. O słuchu seniorów w dobie cyfryzacji*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2001.
- Jurgielewicz-Delegacz E., *Osoby niepełnosprawne – w tym niewidome i słabowidzące – jako uczestnicy ruchu drogowego*, „Humanistyczne Zeszyty Naukowe – Prawa Człowieka” 2016, nr 19.
- Kaczanowska A., *Integralne wspieranie procesów poznawczych i motoryki podstawą nauki orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku* [w:] Czerwińska W.K., Miler-Zdanowska K. (red.), *Tyflopedagogika wobec różnorodności współczesnych wyzwań edukacyjno-rehabilitacyjnych*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2017.
- Kaczanowska A., *Potrzeba kształcenia wyobraźni przestrzennej dziecka niewidomego*, „Laski” 2016, nr 3-4.
- Karga M., *Funkcjonowanie sensomotoryczne dzieci niewidomych i słabowidzących*, Warszawa: SINET.
- Karga M., *Program usprawniania ruchowego dzieci niewidomych i słabowidzących ze sprzężoną niesprawnością w wieku od 0 do 3 lat*, „Rewalidacja” 1999, nr 1.
- Karga M., *Program usprawniania ruchowego dzieci niewidomych i słabowidzących ze sprzężoną niesprawnością w wieku od 0 do 3 lat*, „Rewalidacja” 1999, nr 1.
- Kilian M., *Funkcjonowanie osób w starszym wieku*, Warszawa: Difin, 2020.
- Kilian M., *Metodyka edukacji osób w starszym wieku: podstawowe wskazówki i zasady*, „Forum Pedagogiczne” 2015, nr 1.
- Kilian M., *Następstwa utraty wzroku w starszym wieku*, „Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo” 2010, Nr 2(12).
- Kilian M., *Naturalne i patologiczne zmiany oczne u osób w starszym wieku*, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 2012, nr 2.

Kilian M., Paplińska M., *Nauczanie orientacji przestrzennej osób niewidomych i słabowidzących z niepełnosprawnością złożoną*, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 2009, nr 1.

Kilian M., *Rehabilitacja niewidomych osób w starszym wieku* [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., Dycht M., Śmiechowska-Petrovskij E. (red.), *Kluczowe zagadnienia tyflopädagogiki i nauk pokrewnych*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2020.

Kilian M., *Rehabilitacja w zakresie poruszania się i wykonywania codziennych czynności wobec potrzeb osób w starszym wieku z niepełnosprawnością wzrokową*, „Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo” 2009, nr 2(10).

Kilian M., Śmiechowska-Petrovskij E. (red.), *Niepełnosprawność w okresie późnej dorosłości*, Kraków: Wydawnictwo Impuls, 2018.

Kompendium Aktywna echolokacja dla osób z dysfunkcją wzroku, Kraków: Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, 2019. Dostępny w internecie: <https://firr.org.pl/wp-content/uploads/2020/06/O2_compendium_pl.pdf>.

Kotowski, S., *Cele rehabilitacji niewidomych i słabowidzących*, Warszawa: Fundacja Klucz, 2017.

Król M., *Mózgowe porażenie dziecięce. Księga pytań i odpowiedzi*, Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia, 2010.

Kucharczyk I., *Specyfika funkcjonowania poznawczego osób niewidomych* [w:] Czerwińska K., Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), *Tyflopädagogika wobec współczesnej przestrzeni edukacyjno-rehabilitacyjnej*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2015.

Kucharczyk, I., *Funkcjonowanie emocjonalne dzieci z niepełnosprawnością wzroku*, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej” 2015, nr 17.

Kwapisz J., Kuczyńska-Kwapisz J., *Orientacja przestrzenna i poruszanie się niewidomych oraz słabowidzących*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1990.

Lubawy H., *Ujednolicenie sygnalizacji akustycznej na przejściach dla pieszych*, „Tyfloświat” 2020, nr 3(48).

Łobacz-Kloosterman E., *Rozwój motoryczny i orientacja przestrzenna małych dzieci niewidomych – wskazówki diagnostyczne i terapeutyczne* [w:] Czerwińska K. (red.), *Wybrane aspekty rozwoju małego dziecka z niepełnosprawnością wzroku*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2014.

Łuba M., *Poradnictwo psychologiczne dla osób z niepełnosprawnością* [w:] Czabała Cz., Kluczyńska S. (red.), *Poradnictwo psychologiczne*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2015.

Małkowska-Szcutnik A., Woynarowska B. (red.), *Uczeń chory na padaczkę. Jak wspierać jego edukację, rozwój i zdrowie. Poradnik dla nauczycieli i wychowawców*, Warszawa: Epischool, 2017. Dostępny w internecie: [https://imid.med.pl/files/imid/Do pobrania/Epischool/Poradnik dla nauczycieli i wychowawc%C3%B3w EPISCHOOL.pdf](https://imid.med.pl/files/imid/Do_pobrania/Epischool/Poradnik_dla_nauczycieli_i_wychowawc%C3%B3w_EPISCHOOL.pdf).

Mihilewicz S., *Schemat ciała. Orientacja w przestrzeni u dzieci z porażeniem mózgowym*, Wrocław: Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji, 1999.

Mikler-Chwastek A., *Wspieranie dzieci w samodzielnym rozwiązywaniu problemów i nabywaniu umiejętności samoobsługowych* [w:] Mikler-Chwastek A. (red.), *Wychowanie i wspieranie rozwoju małych dzieci w domu, żłobku i przedszkolu*, Warszawa: Wydawnictwo Difin, 2017.

Mikołajczak-Matyja N., *Wiedza o obiektach i zjawiskach naturalnych w definicjach konstruowanych przez niewidomych i widzących użytkowników języka*, „Szkoła Specjalna” 2006, nr 2.

Miler-Zdanowska K., *Development specificity of large motor skills and spatial orientation in blind children aged 0-6* [w:] Baran J., Cierpiałowska T., Plutecka K. (red.), *Chosen topics of supporting persons with a disability*, Kraków: Wydawnictwo Impuls, 2013.

Miler-Zdanowska K., *Echolocation, as a method supporting spatial orientation and independent movement of people with visual impairment*, “Interdisciplinary Contexts of Special Pedagogy” 2019, nr 25.

Miler-Zdanowska K., *New Technologies used in the special orientation of people with visual impairment*, “Interdisciplinary Contexts of Special Pedagogy 2017, nr 18.

Miler-Zdanowska K., *Ocena funkcjonalna umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej u dzieci niewidomych w wieku wczesnoszkolnym – doniesienia z przeprowadzonych badań pilotażowych* [w:] Gunia G., Baraniewicz D. (red.), *Teoria i praktyka oddziaływań profilaktyczno-wspierających rozwój osób z niepełnosprawnością*, tom 3.1, Kraków: Wyd. Uniwersytetu Pedagogicznego, 2014.

Miler-Zdanowska K., *Przestrzeń w wypowiedziach dzieci niewidomych w wieku wczesnoszkolnym*, „Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej” 2018, nr 20.

Miler-Zdanowska K., Zadrożny J., *Technologie wspomagające używane do samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku* [w:] Czerwińska K., Miler-Zdanowska K. (red.), *Tyflopedagogika wobec różnorodności współczesnych wyzwań edukacyjno-rehabilitacyjnych*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2017.

Miler-Zdanowska K., *Zastosowanie planów w nauczaniu orientacji przestrzennej*, „Szkola Specjalna” 2008, nr 4.

Miler-Zdanowska K., *Rozwój umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej u dzieci niewidomych w wieku wczesnoszkolnym. Studium teoretyczno-empiryczne*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2021.

Mirosław A., *Przewodnik dla nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej (klasy 1-3)*, Warszawa: Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, 2021. Dostępny w internecie: <https://www.pfron.org.pl/o-funduszu/projekty/projekty-ue/program-operacyjny-wiedza-edukacja-rozwoj/budowa-kompleksowego-systemu-szkolenia-i-udostepniania-osobom-niewidomym-psow-przewodnikow-oraz-zasad-jego-finansowania/dokumenty-wypracowane-w-ramach-projektu/materialy-edukacyjne-do-przeprowadzenia-lekcji-o-tematyce-zwiazanej-z-funkcjonowaniem-i-rola-psow-przewodnikow/przewodnik-do-prowadzenia-zajec-w-klasach-1-3-jaka-jest-rola-psa-przewodnika/>

Mirosław A., *Przewodnik dla nauczycieli klas 4-8*, Warszawa: Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, 2021. Dostępny w internecie: <https://www.pfron.org.pl/o-funduszu/projekty/projekty-ue/program-operacyjny-wiedza-edukacja-rozwoj/budowa-kompleksowego-systemu-szkolenia-i-udostepniania-osobom-niewidomym-psow-przewodnikow-oraz-zasad-jego-finansowania/dokumenty-wypracowane-w-ramach-projektu/materialy-edukacyjne-do-przeprowadzenia-lekcji-o-tematyce-zwiazanej-z-funkcjonowaniem-i-rola-psow-przewodnikow/przewodnik-do-prowadzenia-lekcji-na-godzinie-wychowawczej-w-klasach-4-8-na-temat-pies-przewodnik-wsrod-nas/>.

Model INSITE – Model wczesnej interwencji przeprowadzanej w domu. Program dla dzieci od 0 do 6 lat z niepełnosprawnościami sensorycznymi i dodatkowymi uszkodzeniami, tom II, część 7. *Duża motoryka*, część 8. *Orientacja przestrzenna i bezpieczne, samodzielne poruszanie się*, Łaski: Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi, 2008.

Moskalewicz B., Goryński P., Wojtyniak B., *Czy choroby reumatyczne istotnie ograniczają sprawność po 60. roku życia?*, „Polskie Archiwum Medycyny Wewnętrznej” 2008, nr 118

(Suppl). Dostępny w internecie: <https://www.researchgate.net/profile/Pawel-Gorynski/publication/327292383_Are_rheumatic_complaints_significantly_related_to_functional_ability_after_60_year_of_age/links/5bafcd04299bf13e60571928/Are-rheumatic-complaints-significantly-related-to-functional-ability-after-60-year-of-age.pdf>.

Nielsen L., *Percepcja słuchowa u niewidomego dziecka* [w:] *Wczesna rewalidacja niewidomego dziecka z dodatkowymi ograniczeniami*, „Materiały Tyflogiczne” 1997, nr 10.

Olczyk M., *Zasady opracowania barwnych map dotykowych dla osób niewidomych i słabowidzących*, „Polski Przegląd Kartograficzny” 2014, tom 46, nr 4.

Osoby niewidome i słabowidzące w przestrzeni publicznej. Zalecenia, przepisy, dobre praktyki, Warszawa: Polski Związek Niewidomych, 2009.

Padaczka. *Poradnik dla opiekunów i bliskich*, Czosnów: Adamed Pharma. Dostępny w internecie: https://odnalezcsiebie.pl/downloads/Odnalezcsiebie_Poradnik-A5_Padaczka.pdf>.

Palak Z., Przyłucka E., *Uwarunkowania akceptacji niepełnosprawności przez młodzież z uszkodzonym wzrokiem* [w:] Palak Z., Bujnowska A., Pawlak A. (red.), *Edukacyjne i rehabilitacyjne konteksty rozwoju osób z niepełnosprawnością w różnych okresach ich życia*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2010.

Paplińska M., *Nauczanie orientacji przestrzennej oraz bezpiecznego i samodzielnego poruszania się niewidomych dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim*, „Szkoła Specjalna” 2002, nr 5.

Pasterny H., *Moja przyjaciółka blondyna*, „Laski” 2016, nr 1-2.

Pierzchała J., Starowicz W., *Badania sondażowe na temat przystosowania transportu zbiorowego do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących w Krakowie*, „Transport miejski i regionalny” 2017, tom 10.

Pietrowiak K., *Świat po omacku. Etnograficzne studium (nie)widzenia i (nie)sprawności*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2019.

Pogrud R.L., Gruffin-Shirley N., *Partners in O&M. Supporting Orientation and Mobility for Students Who Are Visually Impaired*, New York: American Foundation for the Blind Press, 2018.

Pojda S. M. (red.), *Okulistyka w kropelce*, Katowice: Śląska Akademia Medyczna, 2006.

Program szkolenia. Aktywna echolokacja dla osób z dysfunkcją wzroku. Metody szkolenia i sugestie dotyczące ćwiczeń w zakresie postrzegania i rozumienia otoczenia za pomocą

własnego dźwięku, Kraków: Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, 2019. Dostępna w internecie: <https://firr.org.pl/wp-content/uploads/2020/06/O1_curriculum_PL.pdf>.

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z 3.07.2015 r. w sprawie szczegółowych warunków technicznych dla znaków i sygnałów drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego i warunków ich umieszczania na drogach (Dz. U. 2015 poz. 1314 z późn. zm.)

Rozwijanie i rehabilitacja wzroku osób słabowidzących, „Przegląd Tyflogiczny” 2019, nr 1-2.

Scott B., *I am starting to walk – I can use a can! Introducing orientation and mobility skills to very young children who are blind or have low vision*, USA, 2012.

Siedlecka H., *Genetycznie uwarunkowane zespoły słuchowo-wzrokowe – możliwości diagnostyki, leczenia oraz szanse edukacyjne*, „Audiofonologia” 2002, nr 21.

Siedlecka H., *Zespoły słuchowo-wzrokowe*, „Rewalidacja” 1997, nr 1.

Simmons S.S., Sharon O. M., *Reaching, crawling, walking... let's get moving. Orientation and Mobility for Preschool Children*, Los Angeles: Blind Children Center, 1992.

Skoczylas E., *Wspieranie rodzin dzieci z dysfunkcją wzroku* [w:] Sidor-Piekarska B. (red.), *Kompetentne wspieranie osób z niepełnosprawnością*, Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2013.

Stewart, J. (red.), *Mosty zamiast murów. Podręcznik komunikacji interpersonalnej*, rozdział 5, 6, 7, 14, 15, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010.

Szabała B., *Stereotypowy wizerunek osób niewidomych* [w:] Parchomiuk M., Szabała B. (red.), *Dystans społeczny wobec osób z niepełnosprawnością jako problem pedagogiki specjalnej*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2012.

Szysko A., *Szkic i plan jako pomoc niewidomego w orientacji przestrzennej*, „Szkola Specjalna” 1973, nr 1.

Śliwińska-Kowalska M. (red.), *Audiologia kliniczna*, Łódź: Mediton, 2005.

Śmiechowska-Petrovskij E., *Aspekty stygmatyzacji i stereotypizacji osób niewidomych oraz tendencje przeciwstawne* [w:] Fidelus A. (red.), *Od stereotypu do wykluczenia*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2014.

Śmiechowska-Petrovskij E., *Pies przewodnik w orientacji przestrzennej i samodzielnym poruszaniu się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku* [w:] Kuczyńska-Kwapisz J., Śmiechowska-Petrovskij E., *Orientacja przestrzenna i poruszanie się osób z niepełnosprawnością*

narządu wzroku. Współczesne techniki, narzędzia i strategie nauczania, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2017.

Śmiechowska-Petrovskij E., *Rola rodziców w konstruowaniu indywidualnych programów edukacyjnoterapeutycznych* [w:] Śmiechowska E. (red.), *Dzieci z trudnościami rozwojowymi w młodszy wieku. Indywidualne programy edukacyjno-rehabilitacyjne w procesie wspierania dzieci*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2017.

Talukder A., Jakubowski M., *Technologia tworzenia map i planów wypukłych dla niewidomych i słabowidzących* [w:] *Materiały pokonferencyjne: Nowoczesne techniki kształcenia dzieci niewidomych i słabowidzących. Owińska 25-26.04.2003*, Poznań: Wydawnictwo eMPi2, 2003.

Tracz M., Łukasiak E., Oleksiak E., Brackenridge B., Rudnicka A., *Edukacja niewidomych i słabowidzących chorych na cukrzycę*, Warszawa: Katedra Gastroenterologii i Chorób Przemiany Materii A. M., Polski związek Niewidomych, 1999.

Tyflokartografia, „Przegląd Tyflogiczny” 2010, nr 1-2 (40-41).

Walkiewicz-Krutak M., *Aktywna i pasywna echolokacja jako element percepcji słuchowej i orientacji przestrzennej osób niewidomych*, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej” 2019, nr 34.

Walkiewicz-Krutak M., Chlewińska K., *Pomoce optyczne i elektroniczne wspomagające skuteczność korzystania ze wzroku uczniów słabowidzących*, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 2016, nr 2.

Walkiewicz-Krutak M., Kalisz, P., *Rozwijanie umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej i poruszania się u małych dzieci niewidomych* [w:] Czerwińska K. (red.), *Wybrane aspekty rozwoju małego dziecka z niepełnosprawnością wzroku*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2014.

Walkiewicz-Krutak M., *Rola oznaczeń dotykowych w orientacji przestrzennej osób niewidomych* [w:] Paplińska M. (red.), *Pismo Braille’a. Z tradycją w nowoczesność*, Warszawa: Fundacja Polskich Niewidomych i Słabowidzących „Trakt”, 2016.

Wdówik P., *Pies przewodnik w orientacji przestrzennej osób niewidomych* [w:] Kuczyńska-Kwapisz J. (red.), *Orientacja przestrzenna w usamodzielnianiu osób niewidomych*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2001.

Wiciak J., Młynarczyk D., Borkowski B. (red.), *Zastosowanie sygnałów falowo-wibracyjnych do orientacji przestrzennej osób niewidomych*, „Nowiny Lekarskie” 2010, nr 3.

Widzimy nie tylko oczami. Model koordynowanego wsparcia dla osób tracących wzrok w ich środowisku lokalnym, Warszawa: Polski Związek Niewidomych, 2020. Dostępny w internecie: <<https://pzn.org.pl/wp-content/uploads/2020/12/Raport-Widzimy-nie-tylko-oczam.pdf>>.

Wierachowska G., *Adaptacja pomocy do poruszania się w nauczaniu orientacji przestrzennej uczniów o złożonej niepełnosprawności* [w:] Kuczyńska-Kwapisz J. (red.), *Orientacja przestrzenna w usamodzielnianiu osób niewidomych*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2001.

Więckowska E., *Czy pion jest potrzebny niewidomemu dziecku*, „Laski” 2017, nr 1-2.

Więckowska E., *Jak dziecko niewidome rozumie przestrzeń?*, „Laski” 2000, nr 1-2.

Więckowska E., *Jak niewidomy poznaje przestrzeń geograficzną*, „Laski” 2015, nr 1-2.

Więckowska E., *Orientacja przestrzenna na stoliku ucznia*, „Laski” 2005, nr 3-4.

Więckowska E., *Świadomość przestrzenna dziecka* [w:] Chojecka A., Magner M., Szwedowska E., s. Więckowska E., *Nauczanie niewidomych dzieci rysunku. Poradnik dla nauczyciela*, Laski: Towarzystwo Opieki Nad Ociemniałymi, 2008.

Witek P., Rozborska A., Waszkielewicz A., Rotnicki M., Brayda L., *Echolokacja – mit czy istotny element rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku*, [w:] Paplińska M., Walkiewicz-Krutak M. (red.), *Tyflopädagogika wobec współczesnych potrzeb wspomagania rozwoju, rehabilitacji i aktywizacji społecznej*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2017.

Witek P., *ZAKOchany po uszy, czyli jak pies Przewodnik zmienił moje życie*, Projekt „Trening orientacji przestrzennej dla osób niewidomych i słabowidzących (TOPON)”, Kraków: Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, 2023. Dostępny w internecie: < <https://firr.org.pl/wp-content/uploads/2023/09/ZAKOchany-po-uszy-1.pdf>>

Wszystko o psie przewodniku, Warszawa: Fundacja Vis Maior, 2014. Dostępna w internecie: <<https://fundacijavismaior.pl/?p=2668>>.

Zadrozny J., *Wytyczne i standardy tworzenia komunikatów do nawigacji kontekstowej dla osób niewidomych i słabowidzących*, Warszawa: Polski Związek Niewidomych, 2016. Dostępny w internecie: <<https://pzn.org.pl/wp-content/uploads/2017/01/Wytyczne-i-standardy-tworzenia-komunikat%C3%B3w-do-nawigacji-kontekstowej-dla-os%C3%B3b-niewidomych-i-s%C5%82abowidz%C4%85cych.pdf>>.

Zespół Marfana, Warszawa: Polski Związek Niewidomych, Stowarzyszenie Rodzin Chorych na Zespół Marfana i Inne Zespoły Genetycznie Uwarunkowane, 2000.

Zubrzycka R., *Zespół Marfana w ujęciu interdyscyplinarnym*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis” 2012, nr 108. Dostępny w internecie:

<[https://www.researchgate.net/publication/268389234 Zespól Marfana w ujęciu interdyscyplinarnym](https://www.researchgate.net/publication/268389234_Zesp%C3%B3l_Marfana_w_uj%C4%99ciu_interdyscyplinarnym)>.

Portale i linki internetowe:

Link do materiałów filmowych na stronie PZN: <https://wiedzimy.pzn.org.pl/dla-pacjentow/materialy-filmowe/>

Link do przewodnika po mobilnych urządzeniach apple: <https://wlabiryncie.org/glaskanie-jabluszka/>

Link do publikacji PZN wykorzystanie nowych technologii do wspierania osób z dysfunkcjami wzroku: <https://pzn.org.pl/wykorzystanie-nowych-technologii-do-wspierania-osob-z-dysfunkcjami-wzroku-ze-szczegolnym-naciskiem-na-poruszanie-sie-i-uczestniczenie-w-zyciu-spolescznym/2/>

Link do publikacji: https://wiedzimy.pzn.org.pl/wp-content/uploads/2021/01/Wiedzimy_nie_tylko_oczami_Poradnik_dla_osob_zagrozonych_utrata_widzenia_wersja_on-line-003.pdf

Link do strony internetowej przykładowego systemu nawigacyjno-informacyjnego: <http://www.totupoint.pl/>

Link do strony Internetowej z przykładami multisensorycznych map tyflograficznych: <https://sensetec.pl/plany-tyflograficzne-dla-niewidomych/>

Link do strony z przykładami tyflografik: <http://www.altix.pl/pl/tyflografika-drukarnia/tyflografika-tabliczki,-mapy,-plany-dotykowe/>

Portal Applevis: www.applevis.com

Portal Dony Sauerburger: <https://www.sauerburger.org/>

Portal <http://tyflomapy.pl>

Portal Mojaszuflada: www.mojaszuflada.pl

Portal Seeing Assistant: <http://seeingassistant.tt.com.pl/pl/>

Portal ToTuPoint: <http://www.totupoint.pl/>

Portal Tyflopodcast: www.tyflopodcast.net

Portal Tyfloświat: <https://tyfloswiat.pl/>

9. Spis tabel

Tabela 1 Moduły kształcenia	31
Tabela 2 Pełny plan szkolenia	34
Tabela 3 Aspekty medyczne w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku w różnym wieku .	38
Tabela 4 Podstawowe zagadnienia z zakresu funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku	43
Tabela 5 Następstwa funkcjonalne słabowzroczności	48
Tabela 6 Kontakt i komunikacja w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku	52
Tabela 7 Psychologiczne aspekty rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku	55
Tabela 8 Funkcjonalna ocena wzroku dla potrzeb orientacji przestrzennej i przemieszczania się osób słabowidzących	61
Tabela 9 Ocena umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej i planowanie procesu nauczania ..	65
Tabela 10 Podstawy nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością wzroku	69
Tabela 11 Metodyka nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego przemieszczania się osób z niepełnosprawnością wzroku – umiejętności podstawowe	73
Tabela 12 Podstawowe umiejętności i techniki poruszania się z białą laską	76
Tabela 13 Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym	80
Tabela 14 Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – skrzyżowania	85
Tabela 15 Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu.....	89
Tabela 16 Metodyka nauczania orientacji przestrzennej małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku	96
Tabela 17 Metodyka nauczania orientacji przestrzennej małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku	102
Tabela 18 Pomoce dydaktyczne wykorzystywane w nauczaniu orientacji przestrzennej	106
Tabela 19 Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością sprzężoną .	110
Tabela 20 Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób poruszających się z psem przewodnikiem	113

Tabela 21 Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem echolokacji	117
Tabela 22 Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii	121
Tabela 23 Praktyka asystencko-pedagogiczna w zakresie nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób	127

10. Załączniki

10.1. Załącznik 1 – Wzór zaświadczenia lekarskiego

.....
pieczętka podmiotu leczniczego

.....
miejsowość, data

ZAŚWIADCZENIE LEKARSKIE

wydane na prośbę *ubiegającego się o zdobycie kwalifikacji instruktora/instruktorki orientacji przestrzennej i mobilności / instruktora/instruktorki* orientacji przestrzennej i mobilności*

Pan/-i
.....

PESEL

Zamieszkały/-a

.....
Nie stwierdzam u ww. osoby przeciwwskazań zdrowotnych do wykonywania zadań w charakterze instruktora/instruktorki osób z niepełnosprawnością wzroku.

.....
pieczętka i podpis lekarza

* niepotrzebne skreślić

INFORMACJA DLA LEKARZA WYSTAWIAJĄCEGO ZAŚWIADCZENIE

1. Instruktor uczy osoby z niepełnosprawnością wzroku bezpiecznego, samodzielnego i skutecznego poruszania się z białą laską lub z przewodnikiem lub z psem przewodnikiem lub z technologiami asystującymi w przestrzeni zamkniętej i otwartej.
2. Instruktor wykonuje swoje zadania w różnym środowisku i w zróżnicowanych warunkach:
 - a. Zajęcia mają formę indywidualną (jeden instruktor pracuje z jednym uczestnikiem szkolenia).
 - b. Czas trwania zajęć i pora ustalane są indywidualnie w zależności od możliwości obu stron.
 - c. Zajęcia nie są statyczne, zapewniają dużo aktywności ruchowej, szczególnie przy przemieszczaniu się pieszo.

3. Praca w terenie wiąże się z przebywaniem na świeżym powietrzu, ale też i w hałasie ulicznym oraz w miejscach zatłoczonych.
4. Nauka odbywa się w różnorodnej przestrzeni – wewnątrz budynków (mieszkalnych, użyteczności publicznej), w środkach transportu publicznego i w przestrzeni otwartej w różnych warunkach atmosferycznych, a także o różnych porach, w zależności od realizowanych treści programu nauczania i ustaleń między instruktorem a osobą z niepełnosprawnością wzroku.
5. Praca wymaga odpowiedzialności za bezpieczeństwo własne i osoby szkolonej, a także odporności na stres, który może pojawić się w związku z nieprzewidywanymi sytuacjami podczas nauczania orientacji przestrzennej i mobilności.
6. Przeciwwskazaniem do pracy są utrudnienia funkcjonalne wynikające z niepełnosprawności, uniemożliwiające uzyskanie kwalifikacji do pracy w charakterze instruktora orientacji przestrzennej i mobilności, których przyczyny określono następującymi symbolami²¹ lub opisami równoważnymi:
 - 01-U – upośledzenia umysłowe,
 - 02-P – choroby psychiczne,
 - 03-L – zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu (jeśli uniemożliwiają efektywną komunikację podczas prowadzenia procesu nauczania),
 - 05-R – upośledzenia narządu ruchu,
 - 06-E – epilepsja,
 - 10-N – choroby neurologiczne,
 - 12-C – całościowe zaburzenia rozwojowe.

²¹ Na podstawie Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności Dz.U. 2021 poz. 857.

10.2. Załącznik 2 – Wzór karty praktykanta

KARTA PRAKTYKANTA

Imię i nazwisko

Nazwa i wymiar praktyki:

Praktyka asystencko-pedagogiczna w zakresie nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku

1. PEŁNA NAZWA I ADRES PLACÓWKI:

PIECZĘĆ FIRMOWA PLACÓWKI

PODPIS DYREKTORA/KIEROWNIKA PLACÓWKI

2. HARMONOGRAM REALIZACJI ZADAŃ W MIEJSCU PRAKTYKI

Lp.	Data realizacji	Realizacja zadań w odniesieniu do programu praktyk	Liczba godzin
1.			
5.			
6.			
7.			
8.			

9.			
10.			
			RAZEM

3. POTWIERDZENIE I OCENA EFEKTÓW OSIĄGNIĘTYCH W CZASIE PRAKTYKI

Lp.	WYKAZ OSIĄGNIĘTYCH EFEKTÓW	Ocena ²² (pkt 1÷6)
1.	<p>PRZYGOTOWANIE MERYTORYCZNE – WIEDZA</p> <p>a. Zna specyfikę i założenia organizacyjne placówki, w której realizuje praktykę z orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się.</p> <p>b. Zna założenia programowe oraz zakres treści realizowanych w ramach zajęć z orientacji przestrzennej i samodzielnego bezpiecznego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku.</p> <p>c. Wie na czym polega specyfika pracy nauczyciela orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się.</p> <p>d. Zna zasady zapewniania bezpieczeństwa uczniom podczas zajęć z orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się.</p>	
2.	<p>PRZYGOTOWANIE MERYTORYCZNE – UMIEJĘTNOŚCI</p> <p>a. Potrafi dokonać poprawnego opisu obserwacji indywidualnych zajęć dydaktycznych z zakresu orientacji przestrzennej i poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku.</p> <p>b. Potrafi dokonać oceny potrzeb i możliwości osób z niepełnosprawnością wzroku w zakresie orientacji przestrzennej i poruszania się.</p> <p>c. Potrafi zaplanować i przeprowadzić indywidualne zajęcia dydaktyczne z orientacji przestrzennej i poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku na podstawie samodzielnie przygotowanego scenariusza.</p>	

²² 1 punkt oznacza brak osiągnięcia efektów, a 6 punktów oznacza wyróżniające się osiągnięcie efektów.

3.	<p>KOMPETENCJE SPOŁECZNE</p> <p>a. Przestrzega zasad etyki zawodowej.</p> <p>b. Odpowiedzialnie przygotowuje się do swojej pracy i wykonuje działania pedagogiczne.</p> <p>c. Wykazuje wrażliwość na potrzeby i możliwości małych dzieci, uczniów oraz dorosłych osób niewidomych i słabowidzących w zakresie samodzielnego poruszania się.</p> <p>d. Wykazuje cechy refleksyjnego praktyka w planowaniu, realizacji i ewaluacji prowadzonych zajęć z osobami z niepełnosprawnością wzroku.</p> <p>e. Jest zdolny i chętny do współdziałania z opiekunem praktyk zawodowych oraz z innymi nauczycielami, w celu poszerzania swojej wiedzy i rozwijania umiejętności niezbędnych w pracy nauczyciela orientacji przestrzennej i samodzielnego poruszania się.</p>	
-----------	---	--

4. OCENA OPISOWA

Podpis opiekuna praktyk w placówce / osoby odpowiedzialnej za wolontariat/pracę

Podpis opiekuna praktyk z ramienia jednostki szkolącej

10.3 Załącznik 3 – Wzór karty egzaminu praktycznego

KARTA EGZAMINU PRAKTYCZNEGO

ORIENTACJA PRZESTRZENNA I MOBILNOŚĆ

Data:	
Szkolenie z O&M organizowane przez:	
Moduł:	
Zakres egzaminu:	
Teren/miejsce egzaminu:	
Imię i nazwisko słuchacza:	
Imię i nazwisko egzaminatora:	
Oceniane umiejętności:	Liczba punktów
Organizacyjne – przygotowanie do prowadzenia zajęć: zapoznanie z terenem, planowanie zajęć, kontrolowanie czasu zajęć, umiejętność reakcji na czynniki zakłócające, podział zajęć na etapy, sporządzenie konspektu/4
Umiejętności metodyczne: właściwy tok zajęć (wprowadzenie, rozwinięcie, zakończenie i podsumowanie), dobór pomocy dydaktycznych i metod uczenia/6

Umiejętności metodyczne: sposób zapewniania bezpieczeństwa, udzielanie i wycofywanie pomocy, pozycja i odległość instruktora od ucznia, zastosowanie wiedzy teoretycznej w praktyce/6
Umiejętności komunikacyjne: precyzyjność wypowiedzi, dobór ilości i jakości przekazywanych informacji, wybór odpowiedniego momentu na omówienie kolejnego etapu zajęć/4
Oceniane umiejętności:	Liczba punktów
Uwagi:	
Konspekt:	
Suma punktów z egzaminu:/20
Podpis egzaminatora:	

KRYTERIA OCENIANIA

0-60% zdobytych punktów – poziom niedostateczny kompetencji / ocena niedostateczna

61%-70% zdobytych punktów – poziom dostateczny kompetencji / ocena dostateczna

71%-90% zdobytych punktów – poziom dobry kompetencji / ocena dobra

91%-100% zdobytych punktów – poziom bardzo dobry kompetencji / ocena bardzo dobra

10.4 Załącznik 4 – Wzór certyfikatu

CERTYFIKAT

UKOŃCZENIA KURSU/SZKOLENIA

INSTRUKTORA/INSTRUKTORKI ORIENTACJI PRZESTRZENNEJ I MOBILNOŚCI

dla

.....
.....

Kurs/Szkolenie organizowany/-e przez

.....

w (należy podać miejsce) w okresie (należy podać daty)

(miejsce), (data wydania dokumentu)

.....

(pieczęć Organizatora)

.....

(Stanowisko i podpis Organizatora)

NAZWA PRZEDMIOTU	LICZBA GODZIN	LICZBA GODZIN PRACY WŁASNEJ	PUNKTY ECTS
Aspekty medyczne w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku w różnym wieku	10	50	2
Podstawowe zagadnienia z zakresu funkcjonowania osób z niepełnosprawnością wzroku	10	40	2
Następstwa funkcjonalne słabowzroczności	8	20	1
Kontakt i komunikacja w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku	15	15	1
Psychologiczne aspekty rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku	15	10	1
Podstawy nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością wzroku	10	15	1
Metodyka nauczania orientacji przestrzennej i samodzielnego przemieszczania się osób z niepełnosprawnością wzroku – umiejętności podstawowe	10	15	2
Podstawowe umiejętności i techniki poruszania się z białą laską	23	22	3
Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w prostym terenie zurbanizowanym	25	20	3
Pomoce dydaktyczne wykorzystywane w nauczaniu orientacji przestrzennej	10	15	1
Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem echolokacji	10	15	1

NAZWA PRZEDMIOTU	LICZBA GODZIN	LICZBA GODZIN PRACY WŁASNEJ	PUNKTY ECTS
Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – skrzyżowania	25	20	3
Zaawansowane techniki poruszania się z białą laską w złożonym terenie zurbanizowanym – środki transportu	50	25	4
Funkcjonalna ocena wzroku dla potrzeb orientacji przestrzennej i przemieszczania się osób słabowidzących	10	15	1
Metodyka nauczania orientacji przestrzennej małych dzieci z niepełnosprawnością wzroku	15	30	2
Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób dorosłych z niepełnosprawnością wzroku	10	15	1
Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością sprzężoną	10	15	1
Metodyka nauczania orientacji przestrzennej osób poruszających się z psem przewodnikiem	10	15	1
Metodyka nauczania orientacji przestrzennej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii	10	15	2
Ocena umiejętności z zakresu orientacji przestrzennej i planowanie procesu nauczania	10	20	1
Praktyka asystencko-pedagogiczna w zakresie nauczania orientacji przestrzennej i	40	20	3

NAZWA PRZEDMIOTU	LICZBA GODZIN	LICZBA GODZIN PRACY WŁASNEJ	PUNKTY ECTS
samodzielnego poruszania się osób z niepełnosprawnością wzroku			
Łącznie	336	427	37